

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK VE ÜST ORTA GELİRLİ
ÜLKELERDE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ

Hazırlayan
Ayşe Nur DESTEBASI

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK

TOKAT – 2020

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK danışmanlığında hazırlamış olduğum "Yüksek ve Üst orta Gelirli Ülkelerde Ekonomik Büyüme ve Demokrasi İlişkisi" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / ...

Tez Yazarı

Ayşe Nur DESTEBAŞI

TEŞEKKÜR

Bu çalışmasının her aşamasını titizlikle inceleyen ve beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK'e, ardından bu çalışmanın daha iyi olması için önerilerde bulunan tez savunma jüri üyeleri Prof. Dr. Salih BARIŞIK ve Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KAYA'ya teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte beni yalnız bırakmayan ve çalışmamı okuyarak, bana yorumlarını ileten arkadaşlarım Nisanur CEYHAN, Nalan GELMEZ, Cafer Cihad ABBAS ve Kübra Rana BAĞ'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

ÖZET

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerine ilk çalışma 1959 yılında Lipset tarafından yapılmıştır. Literatürde ilgili konu üzerine yapılan çalışmalar üçe ayrılmaktadır. Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki bağdaşma, çatışma ve şüpheli yaklaşım olarak gruplanmaktadır. Bu çalışmanın amacı demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin farklı gelir grupları üzerindeki etkisini incelemektir. Gelişmiş ülkeleri temsilen yüksek gelirli ülkeler, gelişmekte olan ülkeleri temsilen üst orta gelirli ülkeler kullanılmıştır. Çalışmada 2003-2018 yılları arası için yüksek gelir ve üst orta gelir grubu olmak üzere iki gelir grubu kullanılmıştır. Yüksek gelir grubu için 19 ülke ve üst orta gelir grubu için 14 ülke kullanılmıştır. Ülkeler coğrafi konumlarına göre her kıtadan en az bir ülke olacak şekilde tercih edilmiştir. Analizde kullanılan veriler Dünya Bankası Ekonomik Kalkınmalar Göstergeleri veritabanı ve Özgürlük Evi Endeksi'nden alınarak dengesiz panel veri analizi ile çözümlenmiştir. Analiz için Stata/IC 14.2, Evievs 9 ve Gauss v10 programlarından yararlanılmıştır. Kullanılan ekonometrik modelde GSYİH bağımlı değişken olarak kullanılırken; dışa açıklık, enflasyon, sivil özgürlük ve politik özgürlük bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Yüksek gelir grubu için sabit etkiler tahmincisi uygun görülmüştür. Aynı zamanda üst orta gelir grubu için de sabit etkiler tahmincisi uygun görülmüştür. Elde edilen sonuca göre, yüksek gelir grubunda sivil özgürlük ve politik özgürlük değişkenleri ile GSYİH arasında anlamlı ve pozitif ilişki mevcuttur. Öte yandan üst orta gelir grubu için sivil özgürlük ve politik özgürlük değişkenleri ile ekonomik büyüme değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Üst orta gelir grubu için politik özgürlük ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki mevcutken; sivil özgürlük ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek gelirli ülkeler için bağdaşma yaklaşımı desteklenirken; üst orta gelirli ülkeler için şüpheli yaklaşım desteklenmektedir. Bilgiler doğrultusunda varılan sonuç; üst orta gelirli ülkenin, yüksek gelirli ülke kategorisinde değerlendirilebilmesi için ilk olarak ekonomik anlamda ilerlemeyi hedeflemesi ardından demokratik sürece odaklanması daha doğru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Demokrasi, Özgürlük Evi Endeksi, Panel Veri Analizi.

ABSTRACT

The relationship between democracy and economic growth first came to the agenda with an article in 1959 by Lipset. In the literature, studies on the subject are divided into three. The relationship between democracy and economic growth is grouped as the compatibility Perspective the conflict perspective, the skeptical perspective. The present study is intended to analyze the impact that the relation between democracy and economic growth poses onto different income groups. High income countries representing developed countries and high middle income countries are used to represent developing countries. The present study includes two income groups i.e. high-income and upper-middle-income groups for the period between 2003-2018. The group of high-income countries consists of 14 countries and the group of upper-middle-income countries consists of 19 countries. Countries are preferred to be at least one country from each continent according to their geographical location. The data used in analysis is collected from the World Bank Economic Development Indicators database and the Freedom House Index and analyzed employing the unbalanced panel data analysis model. The Stata/IC 14.2, Eviews 9 and Gauss v10 software programs were used to analyze the collected data. The econometric model created incorporates independent variables of openness, inflation, civil liberties and political rights, as well as the GDP-dependent variable. According to the results of Hausman and BP Lm test, it was determined that a fixed effect estimator should be preferred for both income groups. The present study concluded that the civil liberties and political rights variable and GDP are positively correlated at a significant level in the high-income group. The study results also indicated that civil and political liberties are significantly correlated with GDP in the upper-middle-group. In the upper-middle-income political rights and GDP are negatively correlated while civil liberties and GDP are positively correlated. While the compatibility perspective is supported for high-income; the skeptical perspective is supported for upper-middle-income countries. These results suggest that, for an upper-middle-income country to move up to the group of high-income countries, economic growth should be its primary objective while integrating the rule of law principle into its system should be the next one, which might all contribute to its development.

Key Words: Economic Growth, Democracy, Freedom House Index, Panel Data Analysis.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Teşekkür	iii
Özet	iv
Abstract	v
Tablolar Listesi	x
Şekiller Listesi	xii
Kısaltmalar	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1:DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME	7
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	7
2.1.1. Demokrasinin Tanımı.....	8
2.1.2. Demokrasinin Değerleri	9
2.1.2.1. Özgürlük	10
2.1.2.2. Eşitlik.....	13
2.1.3. Demokrasinin Ölçülmesi.....	16
2.1.3.1. Hukukun Üstünlüğü.....	17
2.1.3.2. Özgürlük Evi Endeksi (Freedom House Endeksi)	21
2.1.3.3. Politiy IV Endeksi.....	23
2.1.4. Ekonomik Büyüme.....	24
2.1.4.1. Ekonomik Büyümenin Ölçütleri.....	28
2.1.4.1.1. Sermaye Birikimi	29
2.1.4.1.2. Teknolojik Gelişme	31

2.1.4.1.3. <i>İstihdam</i>	33
2.2. Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Temel Alan Yaklaşımlar.....	36
2.2.1. Bağdaşma Yaklaşımı (Büyümenin Ön Koşulu Olarak Demokrasi Yaklaşımı)	37
2.2.2. Çatışma Yaklaşımı (Büyümenin Ön Koşulu Demokrasi Değildir Yaklaşımı)	38
2.2.3. Şüpheli Yaklaşım (Büyümenin Ön Koşulu Sadece Demokrasi Değildir Yaklaşımı)	39

BÖLÜM 2: YÜKSEK VE ÜST ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ.....40

3.1. Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi	40
3.2. Yüksek Gelirli Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi	46
3.3. Üst Orta Gelirli Ülkelerde Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	48
3.4. Üst Orta Gelirli Ülkelerde Demokrasinin İşleyişinde Meydana Gelen Problemler	50
3.4.1. Yolsuzluk.....	51
3.4.1.1. <i>Rüşvet</i>	52
3.4.2. Basın Özgürlüğü.....	54
3.4.3. Hesap Verebilirlik	58
3.5. Türkiye’de Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	59

BÖLÜM 3: DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: PANEL VERİ ANALİZİ65

4.1. Literatür Özeti	65
4.2. Ekonometrik Yöntem	73
4.2.1. Panel Veri Analizi	73
4.3. Ekonometrik Model ve Veri Seti.....	77
4.4. Bulgular	79
SONUÇ	92
KAYNAKLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	113

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Hukukun Üstünlüğü ve KBGSYİH Karşılaştırması (2019).....	18
Tablo 1.2. Seçilmiş Ülkelere Göre Gini Katsayısı (2015)	19
Tablo 1.3. Hukukun Üstünlüğü Endeksi Türkiye Verileri (2019)	20
Tablo 1.4. Dünyanın En Büyük Yirmi Ekonomisinde GSYİH ve KBGSYİH Karşılaştırması (2018)	25
Tablo 1.5. G20 Ülkelerinin Ekonomik Büyüme Verileri.....	26
Tablo 1.6. Dünyaya ve Gelir Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranları.....	34
Tablo 1.7. Dünya ve Gelir Gruplarının Bazı İşgücü Verileri (2019)	35
Tablo 1.8. GSYİH’de İlk Onda Olan Ülkelerin Rejim ve Seçim Biçimleri (2019) .	38
Tablo 2.1. Seçilmiş Yüksek Gelirli Yirmi Ülkenin Demokratik Durumu ve KBGSYİH’sı	41
Tablo 2.2. Seçilmiş Düşük Gelirli Yirmi Ülkenin Demokratik Durumu ve KBGSYİH’sı	43
Tablo 2.3. Bölgelerin Nüfusları.....	45
Tablo 2.4. Yüksek Gelirli Ülkelerin Özgürlük Evi ve Polity IV Verileri (2017).....	47
Tablo 2.5. Yüksek ve Düşük Yolsuzluk Skorlarına Sahip Seçilmiş Ülkeler (2018)	52
Tablo 2.6. Türkiye’nin Yıllara Göre Gelir Dağılımı	63
Tablo 3.1. Modelde Yer Alan Değişkenler	78
Tablo 3.2. Tanımlayıcı İstatistikler	78
Tablo 3.3. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Yatay Bağımlılık Test Sonuçları.....	80

Tablo 3.4. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin PANIC Panel Birim Kök Testi Sonuçları ..	81
Tablo 3.5. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Kao Eşbütünleşme Analizi.....	82
Tablo 3.6. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Panel Tahmin Sonuçları	82
Tablo 3.7. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Panel Granger Nedensellik Analizi.....	84
Tablo 3.8. Üst Orta Gelirli Ülkeler için Yatay Kesit Bağımlılık Testi Sonuçları	85
Tablo 3.9. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin PANIC Birim Kök Test Sonuçları.....	86
Tablo 3.10. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Kao Eşbütünleşme Analizi	86
Tablo 3.11. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Panel Tahmin Sonuçları.....	87
Tablo 3.12. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Panel Granger Nedensellik Analizi	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Demokratik Ülke Sayısının Yıllara Göre Değişimi	22
Şekil 1.2. Küresel Otokrasi ve Demokrasi	24
Şekil 1.3. KBGSYİH Dünya Ortalaması (1960-2018).....	27
Şekil 1.4. Dünya Ortalama Ekonomik Büyüme Oranı (1961-2018).....	28
Şekil 1.5. Dünyada En Fazla Sermaye Stokuna Sahip İlk Beş Ülke.....	30
Şekil 1.6. Güney Kore’de Ar-Ge’nin GSYİH İçerisindeki Payı	32
Şekil 1.7. OECD Ülkelerinde Ar-Ge’nin GSYİH İçerisindeki Payı (2019)	33
Şekil 2.1. Bölgelere Göre Özgürlük Değerlendirmesi	44
Şekil 2.2. Yüksek Gelirli Ülkelerde KBGSYİH’nin Gösterimi (2018)	46
Şekil 2.3. Üst Orta Gelirli Ülkelerde Özgürlük (2018)	48
Şekil 2.4. Üst Orta Gelirli Ülkelerin Özgürlük Durumunun ve KBGSYİH’sinin Haritada Gösterimi	49
Şekil 2.5. Dünya Yolsuzluk Haritası	51
Şekil 2.6. Bölgelere Göre Rüşvet Verileri (2018)	53
Şekil 2.7. Gelir Gruplarına Göre Rüşvet Dağılımı (2018)	54
Şekil 2.8. Dünyada Basın Özgürlüğünün Yüzde Olarak Dağılımı.....	55
Şekil 2.9. Bölgelere Göre Basın Özgürlüğü	56
Şekil 2.10. Türkiye’nin Büyüme Oranı (1961-2019)	59
Şekil 2.11. TL/Dolar Döviz Kuru.....	61

Şekil 2.12. Türkiye’de Demokrasi (Özgürlük Evi Endeksi)64

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Genişletilmiş Dickey Fuller (Augmented Dickey Fuller)
AR-GE	Araştırma Geliştirme
CADF	Yatay Kesit Genelleştirilmiş Dickey Fuller (Cross Section Augmented Dickey Fuller)
CSP	Sistemik Barışın Merkezi (Center of Systemic Peace)
DB	Dünya Bankası (World Bank)
EKK	En Küçük Kareler
FH	Özgürlük Evi (Freedom House)
GDP	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Gross Domestic Product)
GII	Küresel Yenilik Endeksi (Global Innovation Index)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IPS	Im, Pesaran ve Shin
KBGSMH	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla
KBGSYİH	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
MENA	Orta Doğu ve Kuzey Afrika

MINT	Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye
OECD	Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme For International Student Assessment)
PP	Philips-Perron
RSF	Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Without Borders)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TI	Uluslararası Şeffaflık Derneği (Transparency International)
TL	Türk Lirası
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WJP	Dünya Adalet Projesi (World Justice Project)
WJR	Dünya Adalet Raporu (World Justice Report)

GİRİŞ

Ülkelerde uygulanan rejim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye bakıldığında bağdaşma, çatışma ve şüpheli olmak üzere ilişki üzerine üç farklı yaklaşım gözlemlenmektedir. Rejimin uygulanış şekli ve ekonomik büyümeyi destekleyen veya desteklemeyen nitelikte oluşuna dayalı olarak ülkeler üzerinden örnekler verilebilir. Örneğin, Çin demokratik olmayan bir rejim benimsemesine karşın demokratik rejimi benimseyen ülkelerden çok daha yüksek bir ekonomik büyüme hızına sahiptir. Buna en büyük etken Çin'in sosyalizminden taviz vermeden serbest piyasa ekonomisine geçişidir. Bu örnekle demokratik olmayan bir rejimin büyümeyi her zaman için negatif etkilemeyeceği yorumu yapılabilir. Diğer yandan demokratik rejim ile oluşan sıkıntılar nedeniyle ekonomik büyüme rejim tarafından her zaman için desteklenemeyebilir (Sen, 2004: 209; Acemoğlu vd., 2015: 48; Eğilmez, 2018: 165).

Demokrasinin ekonomik büyümeyi azaltabileceğine dayalı olan argüman; demokrasi yatırımları azaltarak, bugünkü tüketimin artacağı üzerinde yoğunlaşır. Böyle bir durumun sonucunda ise hükümet tüketim baskısına karşı koyamayarak, ekonomik daralma ile mücadele etmek durumunda kalır. Diğer yandan otoriter rejimlerin ekonomik büyüme açısından negatif bir etkiye sahip olduğu görüşü mevcuttur. Bu görüşte ise otoriter rejimlerde otorite sahibi kişinin maksimum çıktı oluşturmaya yönelik bir kaygısının olmayacağına dair bir yaklaşım mevcuttur. Bu görüş otoriter rejimi reddettiği için aslında demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu dolaylı yoldan kabul etmektedir (Przeworski ve Limongi, 1993: 62; Arslan ve Doğan, 2004: 2).

Lipset (1959) çalışmasında demokrasinin sürdürülebilir olması için özellikle ülkelerin gelişmişlik düzeyinin yüksek olması gerektiğini savunmaktadır. Gelir düzeyi yüksek ülkelerin çoğunluğunun demokratik bir yönetim biçimi sürdürüyor olması bu durumu örneklendirmektedir (Lipset, 1959: 75; Başar ve Yıldız, 2012: 11).

Tarihsel sürece bakıldığında demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki değişiklikler göstermektedir. Burada esas alınan durum, rejim değil rejimin uygulanış biçimidir. 1960-1965 yılları arasındaki dönemde en yüksek kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla'ya (KBGSMH) sahip 24 ülke arasından 5 ülke haricindekiler demokratik rejim uygulamaktadır (Çekoslovakya ve haricindeki beş ülke gibi). Takip eden ve kişi başına düşen GSMH'si daha düşük olan 16 ülkede ise yalnızca yedisi istikrarlı bir demokrasi uygulayabilmiştir. Burada mesele gelişmişlik düzeyi değildir. Ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler dikkate alındığında demokrasinin daha sürdürülebilir bir hal aldığını vurgulamak mümkündür. Fakat, sadece rejim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin anlamlı oluşu değil siyasal, ekonomik ve sosyal bir bütün oluşturmak gereklidir (Linz, 2012: 24; Dünya Bankası, 2019a).

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisine ayrıca küresel ekonomi ekseninde bakıldığında, 1950-1960 döneminde yaşanan küresel bazda ekonomik büyüme artışı ve sonrasında demokrasi düzeyinin artışı örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, bu dönemin takip eden kriz yıllarına kadar devam etmesi aralarındaki ilişkinin pozitifliğine örnek gösterilebilir. Fakat, 1974 sonrasında ekonomik büyüme küresel bazda yavaşlamasına karşın demokratikleşme artışı devam etmiştir (Huntington, 1996: 305).

1816 yılından 2015'e kadar geçen sürede demokratik kabul edilen nüfusun giderek arttığını verilerden hareketle söylenebilir. Ekonomik büyüme açısından bakıldığında ise; durum farklıdır. Ekonomik büyümenin demokratikleşme artıyor olmasına rağmen yavaşladığını söylemek mümkündür (Huntington, 1996: 305). Bunun sebebi ise meydana gelen küresel sermaye harcamalarının yavaşlıyor olmasıdır. Dolarda gerçekleşen değer kazanımı ve küresel faiz oranlarının yükselişi sermaye hareketliliğinin kontrollü olmasına sebep olurken gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde bu durum baskı oluşturmaktadır. Sonuç itibarıyla, dünya ekonomik büyüme oranlarında bir düşüş gerçekleşmektedir. Fakat burada üzerinde durulması gereken konu; demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınırken oldukça uzun bir dönem incelenmesi gerektiğidir. Çünkü demokrasi, ekonomik kalkınma adına yapılan uzun vadeli yatırımları kapsamaktadır. Esasında yapılacak

yatırımların daha kolay bir vaziyette işlev kazanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda küresel bazda ekonominin daralması veya genişlemesi değil, demokrasinin, beşerî sermaye, eğitim ve teknoloji gibi değişkenler vasıtasıyla ekonomiyi dolaylı yoldan ne denli etkileyebildiği tartışılmalıdır (Koyuncu, 2019).

Literatürde yapılan değerlendirmelerde genel olarak demokrasinin, ekonomik büyüme ile olan ilişkisi açısından birtakım kusurları olacağı vurgulanmaktadır. Fakat, bu görüşün tersini gösteren örnekler de bulunmaktadır. Örneğin, Güney Kore demokratik rejime geçişinin ardından oldukça hızlı bir şekilde büyümüştür. 1960'larda otoriter rejimin sanayi kalkınmasını ilerletmesi sebebiyle de gelişen Güney Kore'de, 1987'de değişen yönetim sistemi ve demokrasinin uygulanmasının ardından yıllık ortalama %5,7 ekonomik büyüme gerçekleşmiştir (Dünya Bankası, 2019c).

Demokrasinin gelir ve eğitim seviyesi düşük ülkelerde yolsuzluk ve tekelleşme gibi problemleri ortaya çıkarması ekonomik büyümeyi tehdit eder niteliktedir. Burada göz önünde bulundurulması gereken nokta dönüşen rejimlerde yani, otoriter rejimden demokratik bir rejime geçişte, demokratik rejimin otoriter rejimden birtakım yapısal problemleri barındıran bir ekonomiyi devralmasıdır. Bu tip problemlere rağmen demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda yapısal olarak sorunlu bir ekonomiyi yönetmede demokratik bir rejim, reformları benimseme ve uygulama açısından daha verimlidir (Acemoğlu vd., 2015: 73). Fakat bu durumun aksine otoriter bir rejim uygulayan Çin'in hızlı ekonomik büyüme oranına sahip olması da ayrıca çelişki oluşturmaktadır. Çin'in otoriter rejiminin yanı sıra bu kadar hızlı büyümesindeki ana faktör sahip olduğu kurumsal yapılarının işlevselliğidir. Rejimin ne denli etkin yönetildiği bu noktada önem arz etmektedir. Çin kamusal, sosyal, sağlık ve eğitim alanlarında tek partili yönetim biçiminin avantajlarını değerlendirerek ekonomik büyüme açısından önemli adımlar atmıştır. Çin'in bir başka önemli özelliği beşerî sermayedir. Eğitim anlamında okuma düzeyinin 1990'lı yıllarda %77 oranlarında oluşu ve bunu kalkınmaya yönelik kullanması ekonomik büyüme üzerinde oldukça etkilidir (Dünya Bankası, 2019d; Huang, 2011).

Demokrasinin avantajlarından biri eğitim ve sağlığı destekleyecek nitelikte reformların hızla benimsenip, uygulanabilir bir ortam oluşturabiliyor olmasıdır. Demokratik rejime sahip ülkelerin bir diğer avantajı ise geleceğe yatırım yapabilme ve katma değer oluşturabilme olasılığının daha yüksek olmasıdır. Burada önemli olan yolsuzluk ve tekelleşmenin kontrol altına alınabilmesi meselesidir (Tarhan vd., 2006: 25).

Ülkeler arası rejim farklılıkları ve ekonomik büyüme arasındaki değişimler ele alınırken yapılan karşılaştırmaların niteliği oldukça önemlidir. Örneğin, rejim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelerken; Çin ile İngiltere'nin karşılaştırması vasıtasıyla doğru bir sonuç elde etmek mümkün değildir. Esasında yapılması gereken eğer İngiltere'de otoriter bir rejim olsaydı daha hızlı büyüeyebilir miydi? Ya da Çin'de demokratik bir rejim hâkim olsaydı sınırsız otorite gücü olmadan bu kadar işlevsel bir kurumsallaşmayı başarabilir miydi? Sorulan sorular doğrudan ve yerinde olsa dahi bunun incelenmesi sayısal anlamda mümkün değildir. Çin'de uygulanan komünizm sermayenin yönlendirmesinde tam kontrolü beraberinde getiren bir sistemdir. Bu durum komünist parti ile iş birliği içerisinde olan sermayedarın sermayesinde büyüme ile sonuçlanmaktadır. Teknoloji anlamında bir dönüşüm oluşturmaksızın seçilen alanda daha fazla yatırım ile büyüme biçimi benimsenmiştir. Teknolojide devrim yapmaktansa, bir alanda büyüme daha erişilebilirdir. Geri kaldıkları alanların telafisini, seçilen alanlarda büyüyerek yapmayı hedeflerler (Acemoğlu ve Robinson, 2013: 416; Acemoğlu, 2018).

Ekonomik büyüme ve rejimler arasındaki ilişki ele alınarak, ilişkiye genel bir çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır. Ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki ilişki negatifliklerin yanı sıra uygulanan reformların ekonomide hızla verim oluşturması açısından pozitif yönlerde de sahiptir.

Birinci bölümde demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi kavramsal olarak incelenmiş ve kavramlar bütünleştirilmiştir. Demokrasi ve ekonomik büyüme kavramlarının belirleyicileri ve ölçüm biçimleri tartışılmıştır. Demokrasinin alt başlıkları olan eşitlik ve özgürlük bugün ile bağlantılı bir eksen de açıklanmıştır. Kavramın detaylarının yanı sıra, çalışmanın modelleme bölümünde de yer alacak

demokrasinin ölçümünü ifade eden seçilmiş endeksler açıklanmıştır. Çalışmada demokrasiyle ilişkilendirilmiş açıklanan ekonomik büyüme kavramının belirleyicileri ise devamında açıklanmıştır. Ekonomik büyümenin belirleyicileri Neo-Klasik modelden (Solow'un ekonomik büyüme modelinden) yararlanılarak açıklanmıştır. Bunlar; sermaye birikimi, teknolojik gelişme ve üretime katılan işgücü olarak sınıflandırılmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise ekonomik büyüme ve demokrasi kavramları birbiriyle ilişkilendirilmiş ve literatürde nasıl açıklandığı üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde yüksek gelirli ve üst orta gelirli ülkelerde demokrasinin etkinliği üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi veya ekonomik büyümenin demokrasi üzerindeki etkisi yüksek gelirli ve üst orta gelirli ülkeler üzerinden tartışılmıştır. Bunun yanı sıra üst orta gelirli ülkelerde demokratik bir rejiminin uygulanmasında birtakım problemlerin oluşması ve bu problemlerin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Son olarak ise Türkiye'de demokrasinin işleyişi, uluslararası endeksler ve gündem üzerinden değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde literatür değerlendirmesinin ardından, panel veri analizine başvurulmuştur. Literatür taramasında incelenen 28 çalışmanın 19'u demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini pozitif olarak tespit etmiştir. 2 çalışma negatif bir ilişki üzerinde durmuştur. Kalan yedi çalışma ülke gruplarına göre farklı sonuçlara ulaşmıştır. Yani incelenen çalışmaların çoğunluğunda hâkim olan bağdaşma yaklaşımıdır. Demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde, ekonomik büyümenin ise demokrasi üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu görüşü yaygındır. Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki veri temininde genellikle sıkıntı yaşanılmayan, gelişmiş ülkeleri temsilen yüksek gelir grubunda yer alan 19 ülke ve gelişmekte olan ülkeleri temsilen üst orta gelir grubunda yer alan 14 ülkenin 2003 ve 2018 yılları arasındaki veriler ele alınarak analiz edilmiştir. Ayrıca ülkeler coğrafi konumlarına göre her kıtadan en az bir ülke olacak şekilde tercih edilmiştir. Bağımlı değişken olarak, GSYİH ve bağımsız değişken olarak, dışa açıklık, sivil özgürlük ve politik özgürlük, enflasyon kullanılmıştır. İlk olarak birimlerin durağanlığını analiz etmek amacıyla PANIC birim kök testine başvurulmuştur.

Ardından değişkenlerin uzun vadeli ilişkisini incelemek için Kao kalıntılarının eşbütünleşme analizine başvurulmuştur. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek amacıyla her iki gelir grubu için Panel Granger nedensellik analizi kullanılmıştır. Tahminci seçimi için Hausman, Breusch-Pagan LM testi kullanılmıştır. Seçilen tahminci biçimine göre heteroskedasite ve otokorelasyon problemleri için uygun testler seçilmiştir. Bu bağlamda sonuca göre her iki gelir grubu için sabit etkiler tahmincisi uygun bulunmuştur. Modeldeki problemleri tespit edebilmek için Levene, Brown ve Forsythe heteroskedasite testi ve Durbin Watson ve LBI otokorelasyon testleri kullanılmıştır. Edinilen sonuçlardan hareketle her iki gelir grubu için sabit etkiler dirençli standart hatalar tahmincisi, kullanılmıştır.

BÖLÜM 1

DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME

Demokrasi ve ekonomik büyüme kavramlarının ilişkilendirilmesi ilk olarak 1959 yılında Lipset (1959) tarafından yapılmıştır. Daha sonra bu iki kavramın ilişkisi literatürde birçok çalışmanın konusu olmuştur. Bu bölümde sunulmak istenen; çalışmanın ana hatlarını oluşturmak amacıyla, ikili arasındaki ilişkinin teorik anlamda çözümlenmesidir. Öncelikle demokrasi ve ekonomik büyüme kavramlarının tanımlanması, ardından değişkenlerin belirleyicilerinin sunulması ve son kısımda bu değişkenlerin nasıl ölçüldüğüne dair bilgi verilmesidir. Ek olarak, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin literatürdeki biçimleri; bağdaşma yaklaşımı, çatışma yaklaşımı ve şüpheli yaklaşım açıklanacaktır.

Demokrasi değişkeninin tanımlanmasının ardından, demokrasinin alt unsurları olan eşitlik ve özgürlük kavramları açıklanarak, demokrasinin ölçülmesini üstlenen Özgürlük Evi, Dünya Adalet Projesi ve Sistemik Barışın Merkezi'nin oluşturduğu endeksler hakkında bilgiler verilecektir. Demokrasi kavramını inceledikten sonra ekonomik büyüme kavramı ele alınacaktır. Ekonomik büyümenin tanımının yapılmasının ardından, ekonomik büyümenin ölçümünü yapan veri tabanlarından edinilen veriler ile bir karşılaştırma ortaya koyulacaktır. Ayrıca ekonomik büyümenin Neo-Klasik belirleyicileri olan teknolojik gelişme, sermaye birikimi ve işgücü detaylı bir biçimde ele alınacaktır. Bölümün son kısmında ise demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi *bağdaşma*, *çatışma yaklaşımı* ve *şüpheli yaklaşım* üzerinden açıklanacaktır.

2.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal açıdan ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisi ele alındığında 1959'dan süregelen bir sürece değinmek gerekir. İki kavram ilişkilendirilmiş olup üzerine çalışmalar yakın tarihte yapılmıştır. Bu iki kavramı ilk etapta, birbirinden bağımsız olarak teorik açıdan incelemek okuyucu açısından faydalı olacaktır.

2.1.1. Demokrasinin Tanımı

Demokrasi kavramının kökeni M.Ö. 5. yüzyıla, eski Yunan tarihine kadar dayanmaktadır. Demokrasi kelimesi siyasal ve bilimsel alanlara ait anahtar bir terimdir. Kökeni Yunanca'da 'halk' anlamına gelen 'demos' ve 'egemenlik' anlamında kullanılan 'kratos' kelimelerine dayanmaktadır. Bugünkü niteliği ile antik Yunan tarihinden belli bir zamana kadar taşıdığı nitelikler farklıdır. Bu nitelikleri iyi ve kötü olarak sınırlandırmak mümkündür.

Antik Yunan döneminde demokrasi kavramı kötü bir anlam ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. O dönemin düşünürlerine göre demokrasi, yönetim biçimi olarak kusurlu bir sistem olmuştur. Demokrasinin üç temel kusuru bulunmaktadır; azınlık kesimin, çoğunluğun savunduğu fikirlere mecbur durumda kalabilme riskinin olması, toplumun çabuk kararlar vererek, mantıksız tavırlar sergileme olasılığı ve son olarak kişilerin bireysel çıkarları için hareket etme durumudur. Demokrasi kavramın pozitif anlamda kullanılması zaman almış ve benimsenmesi on dokuzuncu yüzyılın başlarına doğru gerçekleşmiştir (İspir, 2011: 9; Schmidt, 2001: 13; Ashford, 2011: 23).

Aristo demokrasiyi; anayasaya uymayan, anayasa dışı olarak ifade etmiştir. Platon ise despotluğun devlet için en kötü hastalık olduğunu ve buna demokrasinin sebep olduğunu savunmuştur (Schmidt, 2001: 28). Demokrasinin olumlu yönlerinin vurgulanması 1830'ları bulmuştur. İlk olarak olumlu anlamda Alexis de Tocqueville¹ tarafından kullanılmıştır (Aktaş, 2015: 88).

Demokrasi tanım itibariyle, düşünürlere göre değişse de halkın kendi kendisini yönetmesi olarak ifade edilebilir. Demokrasi halkın idaresini dikkate alan bir yönetim biçimi olduğundan dolayı monarşi, oligarşi gibi tek kişinin veya bir grubun iradesine dayanan yönetim biçimlerinden ayrılmaktadır. Demokratik sistemlerde, ülkenin yönetiminin kimin elinde olacağına o ülkenin vatandaşları

¹ İlk kez demokrasinin bileşenlerini ve demokrasi problemini işleyen kişilerden biridir. 1835 yılında ABD'de Demokrasi adlı kitabında demokrasinin sonradan liberalleşme ihtimali üzerinde olumsuz eleştiri yaparak durmuş olmasına rağmen gelir düzeyi düşük kitle için gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi açısından, literatüre olumlu bir bakış açısı sunmuştur (Can, 2004: 55).

karar vermektedir. Bu anlamda halka hesap verebilirlik, halkın seçtiği kitlenin yaptıklarından sorumlu olması durumu mevcuttur.

Bireyler, rekabet eden siyasi partiler açısından karar verme konusunda özgürdür. Fakat, aldıkları kararları doğrudan uygulama yetkileri mevcut değildir. Alınan kararlar vatandaşlar tarafından tayin edilen kişilerce uygulanmaktadır (Schmidt, 2001: 14). Bu demokrasi biçimi ‘temsili demokrasi’ olarak adlandırılmaktadır. Temsili demokrasi biçiminde en üst otoritenin gücü halk tarafından tayin edilmektedir. Yasalar, belirlenen kanunlar gibi unsurlar için parlamentonun çoğunluğunun onayı gerekmektedir (Aktaş, 2015: 90; Tunç, 2008: 1116).

Demokrasinin içerisinde barındırdığı bazı ön koşulları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi farklı bir devlet anlayışına sahip olmasıdır. Demokrasinin varoluş amacı bireylerin korunması ve hukuksal bir devlet anlayışıyla temellendirilen yönetim biçimine işlerlik kazandırılmasıdır. Demokrasinin işleyebilmesi için hukuk mekanizmasının toplumsal adaleti sağlaması gerekmektedir. Toplumsal adalet ise her bir bireyin insan haklarına eşit bir biçimde sahip olmasından geçer (Kuçuradi, 1998: 24). Demokrasilerde temel hak olarak kabul edilen; her birey için eşit koşullarda özgür karar verme iradesidir. Bu söylemden hareketle, çoğunluğun azınlık üzerinde bir hükmünün olmadığı sonucuna varılabilir. Eğer ki sistemde kabul edilen karar, çoğunluğun kararı ise ve çoğunluğun kararı tartışmaya açık değilse bu yöntem sadece zaman kazanmayı sağlar. Fakat, demokratik açıdan uygun kabul edilemez (Beetham ve Boyle, 2005: 20). Çoğunluğun kararı esas alınırken bir grup ya da herhangi bir kişinin hakkı ihlal ediliyorsa; orada demokratik bir tutumdan söz etmek mümkün değildir (Arı, 2004: 13). Temel hak olarak nitelendirilen haklar demokratik bir toplumda, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün yanı sıra seçme ve seçilme hakkıdır (Beetham ve Boyle, 2005: 95).

2.1.2. Demokrasinin Değerleri

Demokrasi anlam itibarıyla, her bireyin birebir aynı özgürlük ve siyasal katılım hakkına sahip olma durumudur. Bireylerin her biri eşit düzeyde temel özgürlük ve siyasal katılım hakkına sahip olmalıdır. Politik gücün varlığı

özgürlüklerin sağlanması açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle demokratik bir ortamın sağlanabilmesi için öncelikle özgür bir ortam oluşturmak esastır. Demokratik bir sistemde politik gücü bastırabilmek, diğer bir ifadeyle kontrol altına alabilmek halk iradesiyle mümkündür. Bu nedenle demokrasinin ön koşulları özgürlük ve eşitlik olarak sınırlandırılabilir (Ashford, 2011: 25). Demokrasi rejimi ona değer katan alanların bütünleşmesi ile demokratik bir yönetim biçimini alabilmektedir. Demokrasiyi uygulayan ülkelerin bir darbe ile otoriter rejime dönüş yapmayacağını garanti bulmamaktadır (Örneğin; Brezilya, Şili, Peru vb.). Böyle bir ihtimale karşılık demokrasinin değerleriyle iç içe olması darbenin maliyetini arttırmaktadır. Demokrasi rejiminin değerleriyle iç içe olabilmesi esasında toplum örgütlenmesinden geçmektedir. İyi bir toplum örgütlenmesinde darbenin yok denecek kadar az bir etkisi olur ve demokrasi korunabilir. (Acemoğlu ve Robinson, 2016: 54).

2.1.2.1. Özgürlük

Özgürlük, geçmişten bugüne kadar farklı şekillerde tanımlanan ve tek bir şekilde açıklanması güç bir kavramdır. Abraham Lincoln özgürlük kavramını; “hepimiz özgürlük kavramından bahsederiz fakat bu kelimeyi farklı anlamlandırırız” şeklinde ifade etmiştir (Hayek, 2013: 37). Aynı şekilde Montesquieu özgürlüğü tanımlarken herkesin kendi çıkarları doğrultusunda kelimenin anlamını şekillendirdiğinden bahsetmiştir (Yayla, 2000: 22). Çalışmanın kapsamı gereği, özgürlük kavramı en temel anlamıyla açıklanmak durumundadır. En basit tanımlamalardan birini yapan J. S. Mill özgürlüğü, kişinin istediği gibi davranabilme yetisi olarak ifade etmektedir. Kelimenin tam karşılığını bulması amacıyla, kişinin özgürlük sınırları içerisinde, bir başkasının sınırlarına müdahale etme durumunun olmaması gerekmektedir (Mill, 2008: 145). 1789 yılında İnsan ve Yurttaş Hakları bildirisinde özgürlük şu şekilde ifade edilir;

“Özgürlük, başkasına zarar vermeden her şeyi yapabilme gücüdür; bundan dolayı her insanın doğal haklarını kullanmasının sınırı, toplumun diğer üyelerine aynı haktan faydalanmayı sağlayan sınırdır; bu sınırlar ancak kanunla belirlenir.” (Üçok, 1960: 54).

Kavram yapılan çeşitli tanımlardan da hareketle kişinin herhangi bir baskı altında olmadan, diğer bireylerin alanını da kısıtlamadan davranabilme durumu olarak ifade edilebilir (Aktan, 2015: 56). Basit bir şekilde; kişi planları doğrultusunda kendi iradesiyle hareket ediyor veya bunu umut edebiliyor mu ya da kişinin davranışlarının temel nedeni bir üst irade mi, biçiminde temel sorularla özgürlük kavramını özgünleştirmek mümkündür (Hayek, 2013: 39).

Özgürlüğün birçok alanı bulunmaktadır. Fakat, ilk önce kişinin can ve mal güvenliğinin sağlanabilmesi adına yaşama özgürlüğüne sahip olması gerekir. Sonrasında siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda çeşitli hakların da eklenmesiyle kişinin özgürlük alanı belirlenmektedir (Sartori, 1996: 323).

Özgürlük kavramı ilk kez Isaiah Berlin (2007) tarafından pozitif ve negatif olmak üzere iki dalda sınıflandırılmıştır. Negatif özgürlük, kişinin dışardan bir etken olmadığı sürece istediğini yapabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Özgürlük kişinin doğumu vasıtasıyla yaşama hakkını elde etmesiyle başlar. Siyasal özgürlükten bahsedildiği takdirde negatif özgürlüklerin dışına çıkmış olunur; çünkü bu noktada herhangi bir engelleme olmasa dahi belli bir alandan söz edilmektedir. Örneğin, siyasi özgürlüğün alanı, ekonomik özgürlüğün o alanda var olup, olmamasıyla ilişkilendirilemez. Siyasal özgürlük biçimi sadece bir alanı temsil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, siyasal özgürlük, tek başına esasında özgürlüğü sağlayamaz ve ilk olması gereken özgürlük biçimi olarak da düşünülemez. Örneğin; kişinin siyasal özgürlüğü mevcuttur. Fakat, siyasal özgürlüğünü faal bir şekilde kullandığı takdirde yaşama özgürlüğü tehlikeye girmektedir. Bu durumda burada bir özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. Bireylere tanınan hak ve özgürlükler tek başına özgürlüğü temsil edemez, hepsi ayrı ayrı öneme sahip olsalar dahi ancak birlikte oldukları takdirde anlam ifade edebilirler (Ashford, 2009: 58; Berlin, 1959: 126).

Siyasal anlamda bir özgürlüğün varlığından bahsedebilmek için devletle birey arasında sağlıklı bir iş birliği oluşturulmalıdır. Siyasal özgürlük aynı zamanda yalnızca seçme özgürlüğünü değil eşit koşullarda seçilme özgürlüğünü de içerisinde barındırmaktadır. Birey bir hakka sahip olduğunda bu hakkın yerinde olabilmesi için daha geniş haklara sahip olması zaruri bir durumdur. O halde bireyin bir

katılımda bulunabilmesi (seçme ve seçilme hakkını kullanabilmesi) adına demokratik bir ortamın varlığından söz edebilmek gerekir. Kişinin bir vatandaş olarak temel haklara sahip olmasının yanı sıra siyasal, ekonomik ve toplumsal anlamda katılımının da sağlanabilmesi önem arz etmektedir. Bu durum ise kapsamlı bir özgürlük alanı oluşturulduğu takdirde mümkün olabilir (Sartori, 1996: 330).

Ekonomik özgürlüğün yoksunluğu, en temel besin olan ekmeği alacak gücün olmaması; bir diğer ifadeyle, yoksulluk olarak ifade edilir. Yoksulluktan kaynaklanan ekonomik özgürlükten mahrumiyet mevcutken, aynı zamanda hukuki anlamda da yasalarla veya birtakım müdahalelerle ekonomik özgürlük engellenebilir. Müdahale ne kadar az olursa o kadar özgür bir ortamdan veya özgür alanın genişliğinden bahsetmek mümkündür (Coşkun, 2003: 5; Aktan, 2015: 59; Ringen, 2009: 262; Berlin, 2007: 62).

Özgürlüğün sınırsızlaştırılmak istendiği bir ortamda aynı zamanda özgürlükten bahsedilemez. Çünkü herkesin dilediğini yapabilmesi toplumsal açıdan kaotik bir ortam meydana getirir. Dolayısıyla yapılması gereken hukuk aracılığıyla her bireye sınırlı bir özgürlük alanının tanınmasıdır. Kişi her şeyi yapma özgürlüğüne sahip olduğu takdirde başkaları adına da ‘iyi’ olanı belirlemeye çalışabilir. Bunun yanı sıra diğerlerinin kendisi için arzuladıklarını da görmezden gelebilir. Bu durum özgürlük kelimesinin pozitif yönüyle ilgili bir paradoksu meydana getirmektedir. Pozitif özgürlüğün bir başka sorunu, herhangi bir zümreye özgürlük hakkının tanınması için başka bir grubun özgürlüğünün ihlal edilmesi nedeniyle oluşan ahlaki yoksunluktur (Berlin, 2007: 70; Pettit, 1998: 37)

Demokratik bir rejimde siyasal ve ekonomik özgürlük açısından adil bir rekabet ortamı oluşturulmalıdır. Demokratik rejimi diğer rejimlerden ayıran bir diğer özellik de rekabet ortamının oluşturularak daha iyinin hedeflenebilmesidir. Demokratik rejimin yanı sıra totaliter bir rejimde tüm sorumluluk yönetimdedir ve yönetim uzun vadeli bir ekonomik büyümeyi hedeflemez, böyle bir kaygısı bulunmamaktadır. Başka bir deyişle daha iyiyi hedeflemek için herhangi bir motivasyonu bulunmamaktadır. Demokratik bir rejimde yönetim halkın iradesine tabiidir ve uyguladıkları politikalar eleştiriye açıktır. Demokrasinin ana değerlerinden biri olan özgürlük siyasal anlamda da bireylerin kendinden üstün bir

güce karşı hakkını savunabilmesini mümkün kılmaktadır. Nitekim siyasal ve ekonomik özgürlüğün demokratik rejimler için geçerli olması bu durumu aydınlatmaktadır (Beetham, 2014: 97; Ashford, 2011: 27).

2.1.2.2. Eşitlik

Eşitlik, aynı durumdaki kişilerin herhangi bir zorunlu neden olmadıkça eşit haklara sahip olmasını ifade etmektedir. Eşitlik ilkesi kişilerin hepsini birebir aynı olarak kabul eder. Bu nedenle birinin diğerinden hak anlamında farkı yoktur. Tanımdan hareketle, eşitlik kavramı insanın doğuştan elde ettiği haklarını, bir engel olmaksızın yaşamasını ifade etmektedir. Bu nedenle eşitlik, kişilere hakkaniyetli davranılması ve hakkın korunması yönünde bir sorumluluk yüklemektedir (Kaya, 2007: 7). Ancak insanların her anlamda eşit olamayacağı hususu da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, ahlaki açıdan bir eşitlik mi söz konusu, yoksa yeteneklere biçilen değer anlamında bir eşitlik mi söz konusu? Bu sorulardan da anlaşılacağı üzere insanlar belli alanlarda eşit kabul edilebilirler. Fakat, her insanın yetenek ve potansiyel bakımından eşit kabul edilmesi mümkün değildir. İnsanlar haklar açısından eşit fakat sahip oldukları unsurlar bakımından farklıdırlar (Ashford, 2011: 37).

Tarihsel süreç içerisinde eşitlik kavramının resmi anlamda kullanımı ilk olarak 18. yy.'da Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ndedir. Bu bildiriye eşitlik şu şekilde ifade edilmiştir: "İnsanlar özgür ve hukuk bakımından eşit doğar ve öyle kalırlar. Toplumsal farklılıklar ancak ortak faydaya dayanabilir." (Üçok, 1960: 53). Bunun yanı sıra İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, insanların dil, din, ırk, renk, siyasi görüş, etnik köken ve sahip olunan servet ayırt edilmeksizin, doğduklarında eşit haklara sahip olacağı vurgulanmıştır. Günümüze yaklaşıldıkça eşitlik kavramının farklı dallara ayrılarak daha özel bir biçim kazandığını söylemek mümkündür. Fırsat eşitliği, şartların eşitliği, hukuki eşitlik gibi alanlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Örneğin, ahlaki açıdan eşitlik, insanın sadece insan sıfatıyla değerlendirilerek yani; dil, din, ırk farkı olmaksızın diğer bireylerle eşit haklara sahip olması durumudur. Siyasi anlamda eşitlik söz konusu olduğunda ise tüm vatandaşların eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakkına sahip olması düşünülebilir. Montesque'nun 'Kanunların Ruhu Üzerine' adlı eserinde siyasi

özgürlüğün keskin olmayan bir yönetimle, ayrıca hükümet tarafından da kötü amaçlar için kullanılmaması koşuluyla gerçekleşeceğini savunmaktadır. Montesque, kanun karşısında kişilerin yapmak zorunda olduğu yükümlülüğü, yapmama gibi bir durumunun olmadığını ve kanunun izin verdiği ölçüde yapmak istemediği bir şeyin de zorla yaptırılmayacağını ifade etmektedir. Hukuki açıdan eşitlik, kanun önünde her vatandaşın aynı haklara sahip olması durumudur. Ancak eşitlik kavramının alt dallarından en önemlileri; şekli eşitlik ve maddi eşitlik olarak belirtilebilir (Ayhan, 2009: 45; Karan, 2011: 135; Montesque, 1998: 170; Urhan, 2016: 112).

Şekli eşitlik, Aristoteles'in yorumu ile mutlak ve nispi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mutlak eşitlik, insanların özelliklerine bağlı kalınmaksızın herkesin aynı haklara sahip olma durumudur. Mutlak eşitliğin vurguladığı nokta bireylerin özdeş olduğu üzerinedir. Fakat bireyler eğitim, yaşama, inanç eşitliği gibi durumlar haricinde eşit olamazlar. Nispi eşitlik ise ayrımı koşul kabul eden bir anlayışa sahiptir (Gören, 2016: 3281; Karan, 2011: 136). Şekli eşitlik doğrudan köken ve ırk ile ilgilendiği için bu adı almıştır. Şekil eşitliği, kişilerin farklılıkları nezdinde herhangi bir ayırım yapmaz ve herkesi bir kabul eder. Bu nedenle kişilerin farklılıklarından ötürü olan ihtiyaçları üzerinde durmamıştır. Örneğin, otomotiv sanayiinde kadın çalışana yönelik engellerin olması kadın çalışanın o iş alanında faaliyet göstermek amacıyla başvurmasını anlamsız kılacaktır. Bunun yanı sıra ilgili alanda erkeklere gösterilen özdeş iltimas eşitlik olarak algılanırken kadın dahil edildiğinde (varsayım üzerinden) eşitsiz bir hal almaktadır (Karan, 2011: 137).

Maddi eşitlik, şekli eşitliğin aksine kişilerin farklılıklarını göz önünde bulundurur. Şekli eşitlik, aynı olanlar için aynı hakların gözetilmesi gerektiğini savunurken; maddi eşitlik aksine farklı olanın pozitif ayrımcılığa tabii tutulması gerektiğini savunmaktadır. Maddi eşitlik, fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla avantajı olmayan gruplara ayrıcalık sağlamayı temel alır. Bu nedenle dezavantajlı gruplara imkanlar sağlayarak herkesin eşit olması sağlandığı takdirde eşitlik ilkesinin mevcut olduğu vurgulanabilir (Karan, 2011: 135).

Her bir bireyin kendi yaşamı hakkında kararlar alması mümkün olduğu takdirde eşitlik kavramı anlam kazanmaktadır. Bireyler, temel haklara sahip olmalı,

dolayısıyla itibar görmelidirler. Bir kişi farklı bir inanç veya ulustan olsa dahi o kişi insan haklarına göre saygıyı hak eder. Fakat, düşünörlere göre eşitlik tanımı detaylandırılmakta ve farklı açılardan ele alınmaktadır. Kant'a göre kişi kendine ahlaki olarak nasıl davranılmasını istiyorsa karşı tarafa da aynı biçimde davranmalıdır (Kant, 2001: 62). Eşitlik hangi yönden değerlendirileceği açısından çok net bir kavram değildir. Eşitlik, ahlaki anlamda mı şekli anlamda mı, maddi anlamda mı veya fırsatlar anlamında mı adlandırılır; kesin bir yargıyla ifade etmek güçtür. Bu nedenle herhangi birine dayandırılarak sınırlandırılmaz (Ashford, 2009: 39).

Eşitlik demokrasinin yapı taşlarından biridir. Özgürlüğün yanı sıra eşitliğin de sağlanmasıyla birlikte demokrasi tamamlanmış olur. Bu nedenle özgürlük tek başına bir anlam ifade etmez. Bir toplulukta, salt bir grup bireyin özgürlüğü, eşitlik ilkesini ortadan kaldırır niteliktedir. Bu nedenle tüm bireylerin farklılıkları gözetilerek eşit bir biçimde özgürce karar verebilmesi mümkün olmalıdır. İşte ancak o zaman o toplulukta demokrasinin varlığından söz edilebilir. Siyasi katılım için olması gereken seçme ve seçilme özgürlüğünün herhangi bir engel olmaksızın gerçekleşmesi demokrasinin esasıdır. Aynı biçimde sosyal hayata katılımında da her vatandaşın eşit fırsatlardan yararlanması demokrasinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Bugün dünyaya bakıldığında rejim olarak demokrasi uygulanıyor olsa dahi reel anlamda demokratik bir rejimin uygulanmadığı birçok ülke bulunmaktadır. Bu nedenle, bir toplum demokratik rejimin gereğini yerine getirebilmek adına, sadece oy aşamasında katılımdan ziyade, haklarına ve eşitlik ilkesine ciddi anlamda değer vermeli ve bu ilkeyi korumalıdır. Çünkü siyasi otorite seçimle gelse dahi kendi fırsatlarını göz önünde bulundurabilir. Demokratik bir toplumda halkın katılımı bu anlamda önemlidir. Yönetimin halk tarafından pasif bir vaziyette gerçekleşmemesi için kanunen tanımlanan seçmenin en ufak bir haksızlıkta birlik ve beraberlik içerisinde olması ve haksızlığa boyun eğmeyerek tepki göstermesi önem teşkil etmektedir (Erdoğan, 2003: 159).

Özgürlük ve eşitlik kavramlarının hukukunun üstünlüğü göz önünde bulundurularak sınırlandırılması daha doğru olacaktır. Demokratik toplumlar bu yönüyle diktatörlükten ayrılmaktadır. Demokrasi uygulayan bir ülkede olması

gereken yasanın üzerinde bir güç bulunmamasıdır. Ancak, gelişmekte olan ülkeler açısından demokrasi ve hukukunun üstünlüğü birtakım problemleri de içerisinde barındırmaktadır. Toplum yapısı açısından ayrıca bir tartışma konusu olan problem bütünü, halkın demokrasi ve diktatörlük arasında bir yönetim biçimine maruz kalmasına neden olabilir. Bu nedenle demokrasi uygulanan bir ülkede, demokrasiden bahsedebilmek için eşitlik ilkesi ve özgürlükler hukuki boyutta tanımlanmalıdır. Ayrıca bu ilkeler, seçilen iktidarın ve halkın sahip çıkması gereken demokrasi değerleridir (Urhan, 2016: 110; Erdoğan, 2008: 15).

Demokratik bir yapı sadece seçmen üzerinde etkili değildir. Toplumun her kesiminde etkilerinin var olduğu rahatlıkla söylenebilir (Touraine, 2011: 342). Ekonomik büyümenin etkinliğini rejim etrafında değerlendirirken demokrasinin değerleri olan eşitlik ve özgürlüğün sağlanması ilk kriterlerdir. Eşitlik ve özgürlük kavramlarının hakkını vermenin ekonomi üzerindeki etkisi çeşitli şekillerde örneklendirilebilir. Örneğin, gelir dağılımındaki adalet kişilerin verimliliğini artırır niteliktedir ve toplumda refah artışını beraberinde getirir. Rekabetin kalitesini artırır. Siyasi anlamda belirginlik eşitlik ise ülkede ekonominin güvenli ve şeffaf bir yapıya sahip olmasını sağlayabilmektedir. Kısacası, yönetim biçimi olarak demokrasinin eşitlik ve özgürlüğü eş anlamlı gözeterek ekonomiye katkısının olacağını gelişmiş ülkelerin ekonomik durumlarından hareketle söylemek mümkündür (Gombert vd., 2010: 65; Hayek, 2013: 37).

2.1.3. Demokrasinin Ölçülmesi

Demokrasinin ölçümü üç farklı proje ekseninde farklı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri Dünya Adalet Projesi aracılığıyla hukukun üstünlüğünün matematiksel bir şekilde ifade edilmesidir. William H. Neukom tarafından 2006 yılında 21 üye ile kurulmuştur. Bir diğeri ise bağımsız sivil bir grup tarafından ölçülmekte olan Özgürlük Evi Endeksidir. Wendell Willkie ve Eleanor Roosevelt tarafından 1941 yılında kurulmuştur (WJR, 2020; FH, 2020). Son olarak Center of Systemic Peace tarafından ilk kez 1997 yılında oluşturulan Polity Endeksi'dir.

2.1.3.1. Hukukun Üstünlüğü

Hukukun üstünlüğü tanım itibariyle yasaların her şeyden önde olduğunu ifade eder. Tüm vatandaşlar her şeyden önce yasalara tabidir. Yasanın ötesine geçebilecek herhangi bir yapı, üstü bir güç bulunmaz. Bu anlamda iktidarda olan grubun gücü sınırlandırılır. Hukukun üstünlüğünün eksik olduğu bir devlet anlayışında demokratik bir rejimin varlığından söz edilemez. Hukukun üstünlüğünün sağlanabilmesi için anayasal düzenin sisteme entegre edilmesi gerekmektedir. Anayasal düzen sistemle ortak çalıştığı takdirde demokrasi ve hukukun üstünlüğü ayrı basamaklar olmayacak ve bütünleşecektir (Rosenfeld, 2001: 1307)

Hukukun üstünlüğü, matematiksel olarak Dünya Adalet Projesi tarafından 2008 yılından itibaren sunulmaktadır. Endeks, dört ilke üzerinden temellendirilmektedir. Bunlar sorumluluk, şeffaf hükümet, yasalar, son olarak erişilebilir ve tarafsız uyuşmazlık çözümüdür. Endekste 126 ülke kullanılmıştır. Bu ülkelerde 120 bin hanehalkı ve 3.800 uzman anketi yer almaktadır. Endeks sekiz farklı değişkene dayandırılmaktadır. Bunlar; kamu gücü, yolsuzluğun olmaması, şeffaf devlet, temel haklar, güvenlik, idari yetkinlik, sivil adalet ve son olarak ceza adaletidir.

Dünyada Hukukun Üstünlüğü verileri üzerinden bir değerlendirme yapmak gerekirse; Tablo 1.1.'de de gösterildiği üzere, Danimarka 0,90'lık skorla birinci sırada yer almaktadır. Arkasından Norveç ve Finlandiya takip etmektedir. Genel olarak ekonomik büyüme ve hukukun üstünlüğü değerlendirildiğinde adaletin yüksek olduğu ülkelerin sağlam ekonomik temellere de sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2.1. Hukukun Üstünlüğü ve KBGSYİH Karşılaştırması (2019)

Ülke	Hukukun Üstünlüğü		Ekonomik Görünüm	
	Sıralama	Tüm Skor	Sıralama	KBGSYİH(Dolar)
Danimarka	1	0,9	10	62,041
Norveç	2	0,89	4	82,773
Finlandiya	3	0,87	16	50,879
İsviçre	4	0,85	12	54,135
Hollanda	5	0,84	13	54,129
Almanya	6	0,84	18	49,692
Avusturya	7	0,82	14	52,474
Yeni Zelanda	8	0,82	24	42,009
Kanada	9	0,81	19	48,601
Estonya	10	0,81	42	23,654
Türkiye	109	0,42	86	7,615

Kaynak: IMF, Kişi Başına Düşen GSYİH 2019, WJP, Hukukun Üstünlüğü Endeksi, 2019.

Tablo 1.1. de hukukun üstünlüğü ve kişi başına düşen GSYİH karşılaştırması yapılmıştır. Oluşturulan sıralama hukukun üstünlüğü veri kabul edilerek yapılmıştır. Hukukun üstünlüğü verilerine göre ilk onda yer alan ülkeler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye verileri ek olarak sunulmuştur. Adaletin hâkim olduğu ülkelerin kişi başına düşen GSYİH verilerinin azımsanamayacak derecede yüksek olduğu görülmektedir. Hukukun üstünlüğü endeksinde (rule of law) bulunan ülke sayısı kısıtlıdır. Tüm dünya ülkeleri bu endekste yer almamaktadır. Bu nedenle sıralamalar kişi başına düşen GSYİH'nın tüm dünya ülkeleri değerlendirilerek yapılan sıralamadan farklıdır. Buna rağmen ilk on ülkenin ortalaması 52,038 dolardır. Öte yandan kişi başına düşen GSYİH'ye göre sıralama esas alındığında ilk on ülkenin ortalaması 78,866 dolardır. Fark yaklaşık olarak %30 civarındadır. Burada ortalamayı düşüren ülke Estonya'dır.

Ülkelerin salt toplam gelirlerinden hareket etmek dünyada kullanılan basit refah ölçüm biçimidir. Fakat, esasında nüfus ve gelir gelir dağılımı da ölçümün içerisine dahil edildiği takdirde sıralama değişebilmektedir. Bilindiği üzere en basit yöntemle kişi başına düşen GSYİH, GSYİH'nin nüfusa bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu nedenle oldukça genel bir sonuç elde edilmektedir. Ülkede vatandaşlar arası bir ayırım olup olmadığı hesaba katılmaz. Kişi başına düşen GSYİH'ye göre ilk dört ülke ile hukukun üstünlüğünün yüksek olduğu ilk dört ülke üzerinden değerlendirme yaparak durumu daha iyi açıklamak mümkündür. Tablo

1.2.'de bu kıyası detaylandırmak üzere kişi başına düşen GSYİH ve Gini katsayısı verileri sunulmuştur. Gini katsayısı 0-1 arasında ölçümlenen bir değer olmakla birlikte, 1 gelir adaletinin olmadığını ve 0 gelir adaletinin tam olduğunu ifade etmektedir (OECD,2015).

Tablo 2.2. Seçilmiş Ükelere Göre Gini Katsayısı (2015)

KBGSYİH Sıralamasına Göre Gini Katsayısı		Hukukun Üstünlüğü Sıralamasına Göre Gini Katsayısı	
Ülke	Gini	Ülke	Gini
Lüksemburg	0,306	Danimarka	0,263
İsviçre	0,296	Norveç	0,272
Norveç	0,272	Finlandiya	0,26
İrlanda	0,297	Hollanda	0,288

Kaynak: OECD, Gini Katsayısı, 2015.

Tablo 1.2.'de gösterildiği üzere ekonomik performansa dayalı sıralamada Lüksemburg birinci sıradadır. Fakat en düşük gelir adaletine de sahip olan yine Lüksemburg'dur. Tam olarak mutlak bir sıralama olmamakla birlikte yaklaşık olarak bir değerlendirme yapılacak düzeydedir. Öte yandan hukukun üstünlüğünün kıstas alındığı Gini katsayılarında doğru sıralamaya yakın bir durum söz konusudur. Diğer bir ifadeyle gelir adaletinde de yaklaşık olarak bu sıralama yapılabilir. Gelir adaletinin varlığı ülkede haksız rekabeti gidererek fırsat eşitliğini sağlamak açısından oldukça önem taşımaktadır. Gelir adaletinin sağlanmasıyla birlikte ekonomik verimliliğin de beraberinde geleceği açıktır.

Türkiye Dünya Adalet Projesi'nde gösterilen verilere göre 2019 yılı için 126 ülkeden 109'uncu olarak belirtilmiştir. Değişkenlere göre skorlar ve sıralamalar Tablo 1.3'te belirtilmiştir. Bu verilerden hareketle, Türkiye'nin hukukun üstünlüğünü sağlamada düşük skorlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu durum Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerinde negatif bir etki oluşturmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, Türkiye dışa bağımlı bir ekonomiye sahip olması sebebiyle herhangi bir olumsuzluk direkt dövizle yansımaktadır. Herhangi bir güvensizlik ortamının oluşması durumunda piyasadan finansal yatırımlar, yatırımcılar tarafından çekilir. Bu durumdan Türk Lirası piyasada bollaşır ve değer kaybeder. Bu durum hayat pahalılığına neden olmaktadır (Öztrak, 2020: 74).

Ekonominin ilerleyebilmesi için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde demokrasinin işlevsel bir biçimde uygulanabilmesi için adalet kaygısının oluşmaması gerekmektedir (Polat, 2011: 30). Tablo 1.3.'te Adalet Projesi'nin Türkiye verileri yer almaktadır.

Tablo 2.3. Hukukun Üstünlüğü Endeksi Türkiye Verileri (2019)

Değişkenler	Skor	Bölgesel Sıralama	Gelir Sıralaması	Küresel Sıralama
Hükümet Yetkileri ve Kısıtlamalar	0,29	3/13	37/38	123/126
Yolsuzluğun Olmaması	0,48	3/13	17/38	57/126
Açık Hükümet	0,42	11/13	30/38	94/126
Temel Haklar	0,32	13/13	37/38	122/126
Düzen ve Güvenlik	0,63	13/13	29/38	96/126
Düzenleyici Yaptırımlar	0,42	12/13	34/38	106/126
Sivil Adalet	0,45	12/13	32/38	96/126
Suç adaleti	0,38	9/13	28/38	85/126
Toplam Skor	0,42	13/13	37/38	109/126

Kaynak: WJP, Dünya Adalet Projesi: Hukukun Üstünlüğü, ABD, 2019: 147

Tablo 1.3'te gösterilen değişkenlerden hareketle 'Hükümet Yetkileri ve Kısıtlamalar' için Türkiye'nin skoru 0,29 iken; küresel sıralamada 126 ülke arasından 123.'dür. Bu değişken ile ülkeyi yöneten grubun ne kadar yasaya bağlı bir şekilde hareket ettikleri ve yargıyla sınırlandırıldıkları ifade edilmektedir. 'Yolsuzluğun Olmaması' değişkeninde ise Türkiye'nin skoru 0,48'dir. Toplam 126 ülke arasından ise 57. Sıradadır. Değişken üç ayrı alandan derlenmiştir. Bu alanlar; rüşvet, kamunun ya da özel çıkarların devlet zararına işlemesi ve kamu fonlarının veya diğer kaynakların çıkarlar doğrultusunda kullanılmasıdır. 'Açık Hükümet' değişkeni için Türkiye'nin skoru 0,42 ve küresel ölçekte 126 ülke arasından sıralaması 94'tür. Değişken bir hükümetin gerçekleştirdiği projeler ve aldığı kararlar bazında ne kadar şeffaf olduğunu ifade etmektedir. 'Temel Haklar' değişkenine göre Türkiye'nin skoru 0,32 ve 126 ülke arasından sıralaması 122.'dir. Burada temel alınan belirleyici İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bir diğer değişken olan 'Düzen ve Güvenlik' için Türkiye'nin skoru 0,63 ve ülke bazında sıralaması 96'dır. 'Düzen ve Güvenlik' değişkeni ülkede insan ve mülkiyetin korunmasını kriter olarak almaktadır. 'Düzenleyici Yaptırımlar' değişkeni için

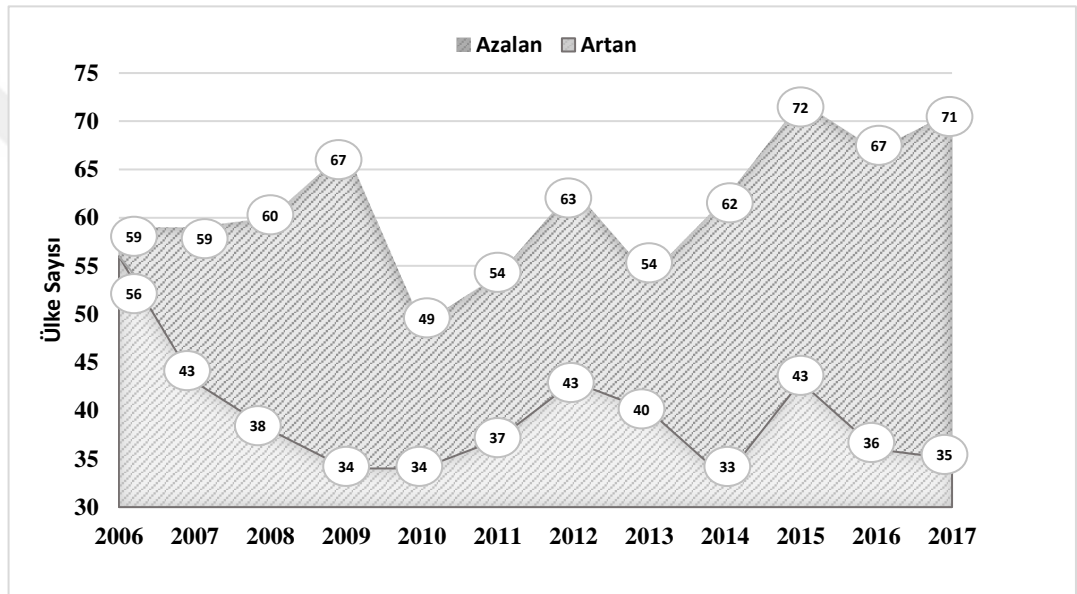
Türkiye'nin skoru 0,42 ve ülke sıralaması da 106 olarak gerçekleşmiştir. Bu değişken, düzenlemelerin ne derece adil olduğunu değerlendirmektedir. Hükümet içinde ve kurumsal yapılarda düzenlemelerin uygulanıp, uygulanmadığı baz alınarak değişken verileri oluşturulmuştur. 'Sivil Adalet' değişkeni için ise Türkiye'nin skoru 0,45 ve ülke bazında sıralaması 96 olarak gerçekleşmiştir. 'Sivil Adalet' ile bireylerin sorunlarının barışçıl bir biçimde çözülüp çözülmediği üzerinden bir veri bütünü sunulmaktadır. Kişiler haksızlığa uğradığı takdirde herhangi bir engel olmaksızın ve yargıdan makul işlem süresinde yararlanabiliyor mu; bu durum değişkenin temelini oluşturmaktadır. 'Suç Adaleti' değişkeni için Türkiye'nin skoru 0,38 ve ülke sıralaması 85'tir. 'Suç Adaleti' değişkeni ile ülkedeki ceza adalet sisteminin değerlendirmesi yapılmaktadır. Ceza adaleti için çalışan her kurum değerlendirmeye alınarak veri bütünü oluşturulmuştur. Tüm bu değişkenlerin bütünü 'Hukukun Üstünlüğü' değişkenini oluşturmaktadır. Türkiye'nin genel skoru 0,42 olarak gerçekleşirken; bölge sıralaması 13 ülke içerisinde 13., gelir grubu sıralaması 38 ülkeden 37. Ve son olarak küresel bazda 126 ülke arasından 109. sırada yer almaktadır. Türkiye verileri arasında bir değerlendirme yapılması gerekirse ortalamayı yükselten faktör, yolsuzluğun düşüklüğüdür. Yine Türkiye bölgesel ve küresel olarak sıralamada sonlarda yer almaktadır. Rejimdeki uygulama belirsizliği ayrıca ekonomideki belirsizliği artırarak, ekonomiyi gergin bir hale getirmektedir (WJR, 2019: 22).

2.1.3.2. Özgürlük Evi Endeksi (Freedom House Endeks)

Demokrasinin değerlendirilmesinde kullanılan bir diğer endeks Özgürlük Evi Endeksi'dir. 1941 yılında kâr amacı gütmeyen bağımsız bir kuruluş tarafından oluşturulmuştur. Endeks demokrasinin bir ayağı olan özgürlük üzerinden bir hesaplama yöntemi benimsemiştir. Son endeks hesaplamasında 195 ülke ve 14 bölge, 1 Ocak 2018-31 Aralık 2018 arası veriler kullanılmıştır. Bölgelerin seçimi belli kriterler gözetilerek yapılmıştır. Bu kriterler; seçilen bölgenin dışardan müdahale ile belirli bir yönetim biçimine tabi olup olmadığı, yani ülke veya ülkelerden bağımsız yönetilip yönetilmediği, bölgenin özerkliği bağlamında siyasi kararları ve politik tutumunun dışardan müdahale ile belirlenip belirlenmediği, bölgede değerlendirilen yıl hakkında istikrarlı olması ve geleceği dair bir güven aşılıp aşılamadığı ve son olarak bölgenin jeopolitik konumu ve konumunun önem

derecesidir (FH, 2019: 2). Özgürlük Evi Endeksi bir bölgenin ya da bölgelerin üzerinden ayırım yaparak değerlendirme yapmaz. Bölgelerin sivil ve siyasi özgürlükleri üzerinde yoğunlaşır. Dolayısıyla Özgürlük Evi istatistikleri yoğunlaştığı alanlardan hareketle genel bir trend oluşturmaktadır. Özgürlük Evi raporundan edinilen verilerle Şekil 1.1.'de belli kriterlere göre sınırlandırılmış demokratik ve demokratik olmayan ülke sayılarının yıllara göre değişimi gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Demokratik Ülke Sayısının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük, 2018: 8.

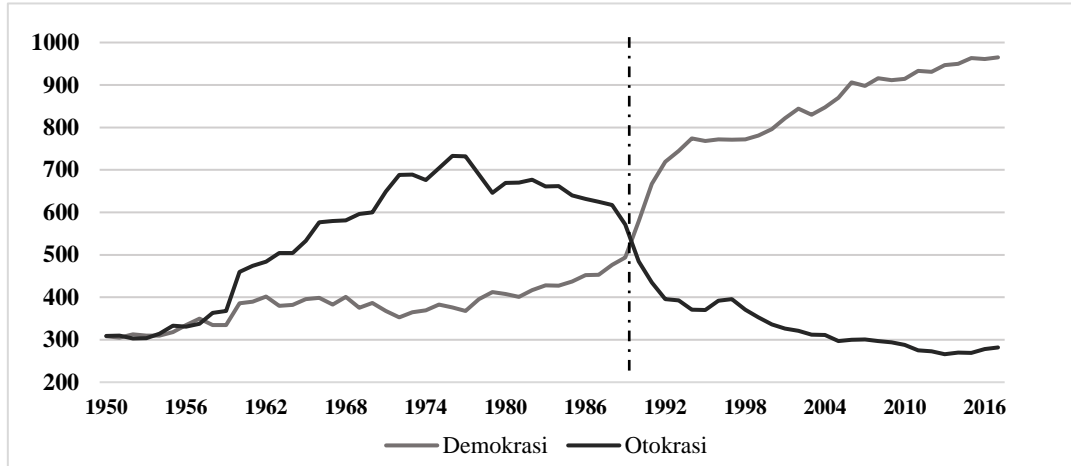
Şekil 1.1.'de demokratik ve demokratik olmayan ülke sayısı Özgürlük Evi Endeksine göre belirlenen kriterlere göre sınıflandırılmış ve bu ülkelerin toplamı gösterilmiştir. Bir ülke demokratik ülke sınıfında yer alırken; bir sonraki dönemde anti demokratik sınıfta yer alabilir. Fakat, keskin bir ifadeyle demokratik veya demokratik değil sınırlandırması yapılmamaktadır. Şekil 1.1.'de ifade edilmek istenen, demokratik ve otokratik ülkeler arasındaki değişimin dinamik bir gösterimidir. Başka bir deyişle demokratik ve otokratik yönetim biçimleri arasındaki değişimin düzeyinin ifade edilmesidir. 2017 yılına gelene kadar 71 ülkenin demokratikleşme düzeyinin azaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra 2006 yılında demokratikleşme düzeyi artan 56 ülke belirtilmekteyken 2017 yılında yalnızca bu kategoride 35 ülke yer almaktadır. Bu durumdan anlaşıldığı üzere, dünya genelinde demokratikleşme düzeyinin ciddi oranda azaldığını

göstermektedir. Yine Özgürlük Evi istatistiklerinin 2018 verilerine göre demokratikleşme düzeyi azalan ülke sayısı 68 iken; artan ülke sayısı 50 olmuştur. Bazı ülkelerde yapılan birtakım değişikliklerin bu noktada demokratikleştirme düzeyini arttırdığı gözlemlenmiştir (FH, 2019: 5).

2.1.3.3. Polity IV Endeksi

Demokrasi düzeyini konu edinen ve demokrasiyi nesnelleştiren son incelenen ölçüm yöntemi Polity I, II, III ve IV Endeksi'dir. Polity Endeksi verilerine göre demokrasi 0-10 arasında derecelendirilmiştir. "0" değeri demokrasinin olmadığını, "10" tam demokrasinin varlığını ifade etmek için kullanılmaktadır. Aynı biçimde otokratik bir rejimin ölçülmesi için de aynı değer aralığı kullanılmıştır. 0-10 arasında belirlenen aralıkta "0" otokrasinin bulunmadığını ifade ederken, "10" ise tam otokrasiyi ifade etmektedir. Polity Endeksinde veriler bütünü demokrasi puanından, otokrasi puanının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Demokrasi ve otokrasi için elde edilen puanlar siyasal katılımın rekabetçiliği, açıklığı ve başkanlık yönetimindeki sınırlamalar üzerinden değerlendirilerek ölçülmüştür. Bu platformun sunduğu en son versiyonda (Polity IV Endeksi) toplam 500.000'den fazla nüfusu barındıran bağımsız 167 ülkenin demokrasi düzeyini ele alacak biçimde birtakım verileri birleştirmek suretiyle bir havuz oluşturulmuştur. Veriler 1800-2018 yılları arasını kapsamaktadır (Marshall ve Marshall, 2017: 28). Şekil 1.2. Polity IV raporundan elde edilen verilerle hazırlanmış 1950'den bu yana değişen ülke sayıları da dikkate alınarak demokrasi ve otokrasi arasındaki rotasyonu göstermektedir.

Şekil 2.2. Küresel Otokrasi ve Demokrasi

Kaynak: Marshall, G. ve Marshall, E., Küresel Rapor, 2017.e

Doksanlı yılların ardından rejimlerin ülkelere göre oranı değişmiş ve demokrasiye ağırlık veren ülke sayısı artmıştır. Polity IV verilerinden hareketle sadece yönetim biçimlerinin dağılımını değil ayrıca terörizm, refah gibi konular da incelenmiştir. 1990 yılının bir dönüm noktası olduğu kabul edilirse, otokratik ülkeler azalırken; demokratik ülkelerin arttığını görmek mümkündür. Bugüne en yakın tarihte ise demokratik ülke sayısı 965 ve otokratik ülke sayısı derlenen veriler doğrultusunda 282 olarak gerçekleşmiştir.

2.1.4. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme kavramını açıklamak için öncelikle Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı (GSYİH) açıklamak gerekir. Bir ülkenin sınırları içerisinde belli bir dönem hesaba katılarak elde edilen nihai mal ve hizmetlerin toplamına GSYİH denmektedir. Ekonomik büyümeyi kapsamlı hale getirebilmek için GSYİH'nın kişi başına pay edildiği haliyle kabul edilmesi gerekmektedir. GSYİH'nın toplam nüfusa bölünmesiyle birlikte kişi başına düşen GSYİH (KBGSYİH) elde edilmektedir (Ünsal, 2016: 3). Bu nedenle GSYİH'nın kişi başına pay edilmiş biçimde en az 3 aylık bir dönem üzerinden değişimi ekonomik büyümeyi vermektedir (Ünsal, 2016: 11; Berber, 2006: 13).

İktisadi büyüme kişilerin yaşam standardını belirlemede en temel ölçüt olarak kabul edilmektedir. Kişilerin refahı elde ettikleri gelirle basit ölçüde doğru orantılıdır. GSYİH nüfusa oranlandığında ekonomik büyümenin yaşam standardı

ölçütü devreye girmektedir. Bu nedenle ekonomik büyüme incelendiğinde kişi başına düşen GSYİH üzerinden değerlendirme yapmak toplam GSYİH'ye göre daha doğru bir ölçüm biçimidir (Ünsal, 2016: 11). Tablo 1.4'e gösterildiği gibi ilk 20 ekonominin GSYİH ve kişi başına düşen GSYİH bazında sıralanması birbirinden farklıdır.

Tablo 2.4. Dünyanın En Büyük Yirmi Ekonomisinde GSYİH ve KBGSYİH Karşılaştırması (2018)

Ülke	GSYİH/Milyon\$	KBGSYİH/\$
ABD	19.390.600	62.886,83
Çin	12.014.610	9.770,84
Japonya	4.872.135	39.289,95
Almanya	3.684.816	47.615,74
Birleşik Krallık	2.624.529	42.962,41
Hindistan	2.611.012	2.010
Fransa	2.583.560	41.469,91
Brezilya	2.054.969	9001,23
İtalya	1.937.894	34.488,63
Kanada	1.652.412	46.234,35
Güney Kore	1.538.030	31.380,14
Rusya	1.527.469	11.288,87
Avustralya	1.379.548	57.395,91
İspanya	1.313.951	30.323,65
Meksika	1.149.236	9.673,44
Endonezya	1.015.411	3.893,59
Türkiye	849.480	9.370,17
Hollanda	825.745	53.022,19
Suudi Arabistan	683.827	43.004,95
İsviçre	678.575	54.561,08

Kaynak: Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Göstergeleri Veri Tabanı.

Yaşam standardının da bir ölçütü olarak hesaba katılan bir değer olan kişi başına düşen GSYİH bireylerin ne kadar varlığa sahip olduğunun ortalama bir göstergesidir. Kişi başına düşen GSYİH verileri beşerî sermayenin kalitesini derecelendirmede kullanılabilir. Kişi başına düşen GSYİH'nin büyüme olarak ele alınabilmesi için süreklilik arzetmesi önemlidir. Örneğin, büyümedeki değişimin beş yıl alınması gibi (Ünsal, 2016: 13).

Reel çıktıyı (Y), ilk yılı 't' ikinci yılı 't+1' olarak kabul edersek çıktıdaki büyüme hızı aşağıda gösterilmektedir.

$$g = \frac{Y_{t+1} - Y_t}{Y_t} \quad (1)$$

Tablo 1.5.'te dünyanın en büyük ekonomiye sahip ilk yirmi ülkesi olması sebebiyle G20 ülkelerinin büyüme hızları gösterilmiştir. Basit ölçekte (1) denkleminin büyüme hızlarını açıkladığı söylenebilir (Ünsal, 2016: 13).

Tablo 2.5. G20 Ülkelerinin Ekonomik Büyüme Verileri

Ülke	2016	2017	2018	2019
G20	3,3	3,9	3,7	2,9
ABD	1,6	2,4	2,9	2,3
Almanya	2,2	2,5	1,5	0,6
Arjantin	-2,1	2,7	-2,5	-2,2
Avustralya	2,8	2,5	2,7	1,8
Birleşik Krallık	1,9	1,9	1,3	1,4
Brezilya	-3,3	1,3	1,3	1,1
Çin	6,7	6,8	6,6	6,1
Endonezya	5,0	5,1	5,2	5,0
Fransa	1,1	2,3	1,7	1,3
Güney Afrika	0,4	1,4	0,8	0,2
Güney Kore	2,9	3,2	2,7	2,0
Hindistan	9,0	6,6	6,8	5,3
İtalya	1,3	1,7	0,8	0,3
Japonya	0,5	2,2	0,3	0,7
Kanada	1,0	3,2	2,0	1,6
Meksika	2,9	2,1	2,1	-0,1
Rusya	0,2	1,8	2,5	1,3
Suudi Arabistan	1,7	-0,7	2,4	-
Türkiye	3,2	7,5	2,8	0,9

Kaynak: OECD stat, 2020.

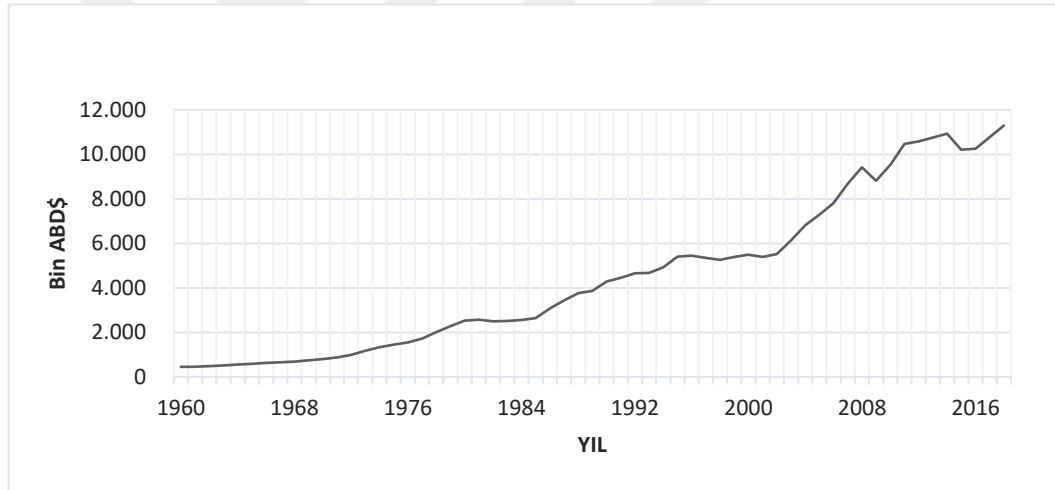
Yüksek gelirli ülkelerde teknoloji ve diğer ekonomik faktörler doymuş seviyeye geleceğinden ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Üst orta gelirli ekonomilerde ise ekonomik büyümenin değişim esnekliği daha fazladır². Fakat dünya ekonomisindeki üretim hacmi ekonominin hızına göre değil büyüklüğüne göre değişim göstermektedir. Örneğin, ABD dünya ekonomisinin %25'ine hakimdir (IMF, 2019b: 123). Büyüme hızı elbette ki önem arz etmektedir. Fakat

² Gelir seviyesi düşük ülkedeki ekonomi dinamiği, gelir seviyesi yüksek ülkedeki ekonomi dinamiğini yakalamak üzere, gelir seviyesi yüksek ülkeden daha hızlı bir ekonomik büyüme hızına sahip olmak durumundadır. Dolayısıyla üretim teknolojisinde doyumu yüksek olan ülke (gelir seviyesi yüksek ülke) çıktı değişimindeki aktifliğini, gelir seviyesi düşük ülkeye nazaran yitirmiş olacaktır. Gelir seviyesi düşük ülke, gelir seviyesi yüksek ülkeden teknoloji anlamında geri bir seviyede olduğundan daha hızlı büyümeye açıktır (Solow, 1956: 70).

asıl olan büyüme hızının istikrarıdır. Türkiye bu anlamda istikrarı yakalayamamış ülkeler arasında yer almaktadır. 2016 yılında Türkiye'nin büyüme oranı %3,2 gerçekleşirken; bir sonraki yıl %7,5 gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise Türkiye ekonomisi bir önceki yıla göre daha yavaş büyümüş ve büyüme oranı %2,8'dir. 2019 yılında ise son üç yılın en düşük büyüme oranı %0,9 gerçekleşmiştir (Dünya Bankası, 2019b).

Dünyanın kişi başına GSYİH ortalaması 1960 yılından bu yana artan bir trend benimsemiştir. Şekil 1.3'te gösterildiği üzere 1960 yılında dünya ortalaması kişi başına GSYİH 462 ABD doları iken; 2018 yılında 11.296 ABD dolarına yükselmiştir.

Şekil 2.3. KBGSYİH Dünya Ortalaması (1960-2018)

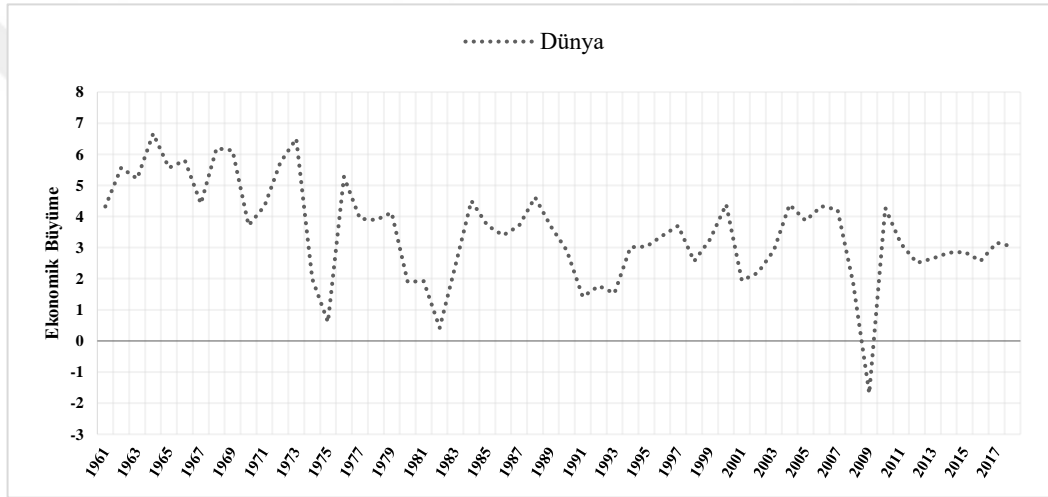

Kaynak: Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Göstergeleri Veri Tabanı.

Kişi başına düşen GSYİH'nin yanı sıra küresel ölçekte dünya ekonomisinin daraldığını ifade etmek mümkündür. Dünya ortalaması üzerinden ekonomik büyüme verileri 1960 yılından bugüne kadar konjonktürel dalgalanmalar sergilemiş ve Şekil 1.4.'te de görüldüğü üzere aşağı yönlü bir ivme kaydetmiştir. Dünya ekonomisi 1961 yılında 4,3 büyümüşken; 2018 yılında 3,03 büyüyerek 57 yıl öncesinin ekonomik büyüme oranından daha düşük bir noktadadır. Dünya ekonomisi, son elli yılda ortalama 3,48 büyüme kaydetmiştir. Ekonominin dip ve zirveleriyle birlikte elde edilen ortalamaya göre 2018 yılında dünya ekonomisi bu ortalamadan da geri kalmıştır. Bunun sebebi ekonominin yeni dinamikler

oluşturamamasıdır. 2019 yılının ekonomi beklentilerinde ise ekonominin durağan bir büyüme seviyesinde olduğu belirtilmiştir. Dünya ekonomisi genel anlamda tam bir krize girmiş kabul edilmese de durgunluk dönemine girmiştir. Toplam gelir seviyesinde büyük ölçeklere sahip olan ülkelerde ekonomik büyüme negatif gerçekleşmiştir. Örneğin; Hindistan'ın 2018 son çeyrekte %1,6 büyümüştür. Fakat baz yılda ekonomik büyüme %2 gerçekleşmiştir ve Hindistan'ın ekonomisi daralmıştır (Dünya Bankası, 2019a; OECD, 2020). Şekil 1.4.'te dünya ortalamasına göre ekonomik büyüme oranı ele alınmıştır.

Şekil 2.4. Dünya Ortalama Ekonomik Büyüme Oranı (1961-2018)

Kaynak: Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Göstergeleri Veritabanı.

Dünyanın ekonomik görünümü ele alındığında konjonktürel dalgalanmalar dışında sürekli daralma eğiliminden söz etmek mümkündür. 1961 yılında %4,3'iken; 2019 yılında %3,03 değerindedir. Solow modelde ifade edildiği üzere durağan durum noktasına yakınsama mevcuttur. Solow modelde gerçeğe uygunluk yüzde yüz olmamakla birlikte yakınsama teorisini bazı haklı noktalardan biri olarak ifade edebilmek mümkündür. Elbette ki ekonominin üretim teknolojisi doymuş seviyeye gelmesinin yanı sıra politikalar gibi birçok farklı etken mevcuttur (Ünsal, 2016: 125; Solow, 1956: 69).

2.1.4.1. Ekonomik Büyümenin Ölçütleri

Neo-liberal dönemden bugüne kadar sermayenin dinamizmi ülkeler arası dolaşımını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla teknolojiye yaşanan ataklar, ekonomik sistemin kapitalizme evrilmesini sağlamıştır. Adam Smith'in 'Ulusların Zenginliği'

eserinde bahsettiği uzmanlaşma olgusu artık bireylerden ve küçük ölçekli alanlardan ülkeler arası boyuta doğru harekete geçmiştir. Bunun nedeni, teknolojinin, ulaşımı ve iletişimi kolaylaştırmış olmasıdır. Ülkelerin bu ekonomik sistemde var olmasının ve rekabet edebilmesinin tek yolu uzmanlaşmadır. Erken sanayileşen ülkelerde katma değer yaratma anlamında uzmanlaşma gerçekleşirken; katma değer yaratamayan ülkelerde ise hammadde anlamında uzmanlaşma gerçekleşmektedir (Aksoy, 2018: 1698).

Ekonomik büyümenin ölçütleri olarak ele alınan faktörler bugünün ekonomisinin şekillenmesinde belirleyicidir. Bunlar sermaye birikimi, teknolojik gelişme, nüfus, işgücüne katılım ve beşerî sermayedir. Üretim faktörlerinin hızla gelişmesinde ve üretimin hız kesmeden devam etmesinde en önemli faktör teknolojidir. Teknoloji ile zamandan tasarruf etmenin mümkün olduğu ve hatanın minimize edildiği üretim biçimleri oluşturulmuştur. Teknolojinin oluşumunda en önemli faktör katma değer oluşturabilmektir. Katma değer oluşumunda önemli rol oynayan ise nitelikli işgücüdür. Bu nedenle teknolojinin oluşup ilerleyebilmesi, sürdürülebilir olabilmesi adına çalışan kitlenin niteliği önem arz etmektedir (Piketty, 2014: 235; Aksu, 2017: 40).

2.1.4.1.1. Sermaye Birikimi

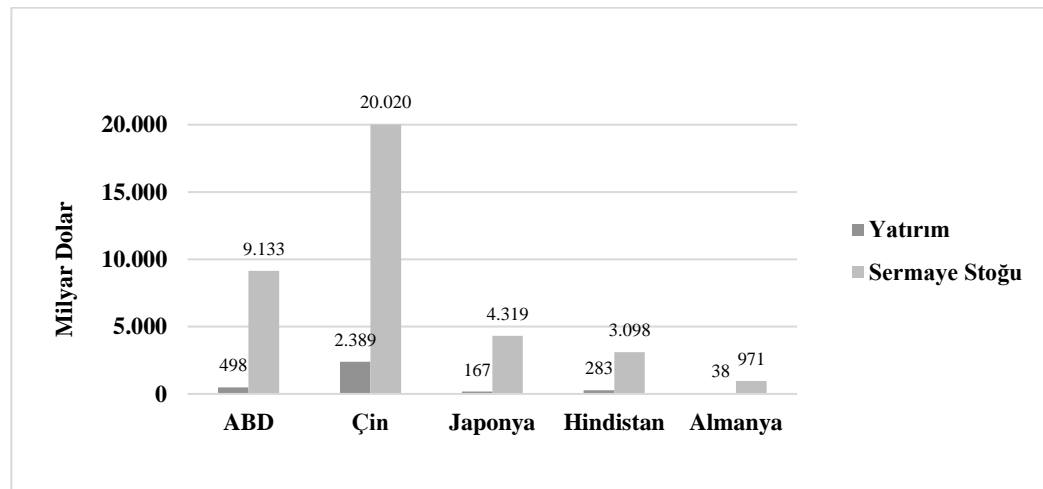
Sermaye birikimini üçe ayırarak incelemek mümkündür. Fiziki sermaye, beşerî sermaye ve doğal kaynaklar. Tanım itibarıyla sermaye birikimi, bir üretim alanında bir dönemde sahip olunan kapasitedir. Mikro ölçekte bir üretim alanındaki makine, teçhizat, insan kaynakları, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) gibi unsurları kapsarken makro ölçekte ülkenin sahip olduğu sanayi, baraj, yol, doğal zenginlikler gibi alanlar da dahil edilir. Sermaye birikimi hem fiziki yatırımları hem de Ar-Ge, eğitim gibi fiziki olmayan alanları da kapsar. Fakat, fiziki sermayenin ölçümü kolayken, fiziki olmayan sermayenin ölçümü sermaye birikiminin net hesaplanması açısından zorluk oluşturmaktadır (Saygılı vd., 2005: 5).

Ekonomik büyüme ve sermaye birikimi ilişkisi üzerinde ortak bir fikir mevcut değildir. Fakat sermaye birikimi ve ekonomik büyüme ilişkisi iktisat tarihinde uzun bir tarihe sahiptir. İlk olarak Adam Smith'in uzmanlaşma ve iş bölümünün gerçekleşebilmesi sonrasında ekonomik büyümeye katkı yapabilmesi

için sermaye birikiminin oluşumundan bahsetmesiyle tartışma konusu haline gelmiştir. Karl Marx ise sermaye birimi ve ekonomik büyüme ilişkisini üretim maksimizasyonunun gerçekleşmesi üzerinden açıklamıştır. Keynesyen ve Post-Keynesyen iktisatta ise yatırımlar vasıtasıyla ekonomik büyümenin gerçekleşeceği öne sürülmüştür. Talepteki herhangi bir artış yatırımların yükselişe geçmesinde etkili olarak ekonomik büyümenin gerçekleşmesine asıl etken olarak kabul edilmektedir. Ekonomik büyüme ve yatırımların artışı aynı zamanda teknolojinin ve verimliliğin artışında da rol oynamaktadır (Üzar, 2017: 291; Aksu, 2014: 353).

Fiziki sermaye ve beşerî sermaye ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre öncelik sıralamalarında farklılık oluşturulan birimlerdir. Gelişmiş ülkelerde beşerî sermaye ön planda olurken, gelişmekte olan ülkelerde fiziki sermaye ön plandadır. Fiziki sermayenin yönetilmesi ve verimli kullanılmasında etken rol oynayan beşerî sermayedir. Gelişmiş ülkelerin ana problem olarak arz ettiği verimlilik beşerî sermayenin anlam kazanmasına neden olmaktadır. Türkiye GSYİH sıralamasında dünyada 17. iken; beşerî sermayeyi ölçüt kabul edebileceğimiz GII endeksi, PISA gibi değerlendirmelerde oldukça geridedir (Kavruk, 2018; IMF, 2019). GII endeksine göre 2018 yılında Türkiye 129 ülke arasından 49. sıradadır. Ekonomik büyüklüğün yanı sıra beşerî sermayenin ana unsur olduğu değişkenlerde oldukça geridedir (GII, 2019). PISA 2015 verilerine göre ise Türkiye eğitim kalitesinde 72 ülke içerisinde 50. Sırada yer almaktadır (OECD, 2016: 297).

Şekil 2.5. Dünyada En Fazla Sermaye Stokuna Sahip İlk Beş Ülke

Kaynak: IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler Veritabanı, Sermaye Stoğu

Fiziki sermaye stokunda önder ilk beş ülke Şekil 1.5.'de gösterilmektedir. Ekonomik büyümenin sermaye stoku ve yatırımlarla ilişkisi doğru orantılıdır. Yapılan fiziki yatırımların ve birikimlerin ekonomide büyümeyi arttırıcı etkisi vardır. Ekonomik büyüme ve GSYİH açısından açık ara farkla önde olan ABD ve Çin bu durumu örneklendirme de doğru kaynaklardır. Çin'de ekonomik büyüme 2018 yılı itibariyle bir önceki yıla göre 6,3 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye stoku oldukça fazla olan bir ülke için esasında ekonomik büyüme anlamında bir doymuşluk seviyesi mevcuttur. Fakat Çin bu fikri değiştirmektedir. Teknoloji ve üretim anlamında belli bir sınıra gelmiş ülkeler için ekonomik büyümenin yavaşladığını söylemek mümkündür. ABD'de 2018 yılı itibariyle bir önceki yıla göre ekonomik büyüme %2,5 olarak gerçekleşmiştir (IMF, 2019).

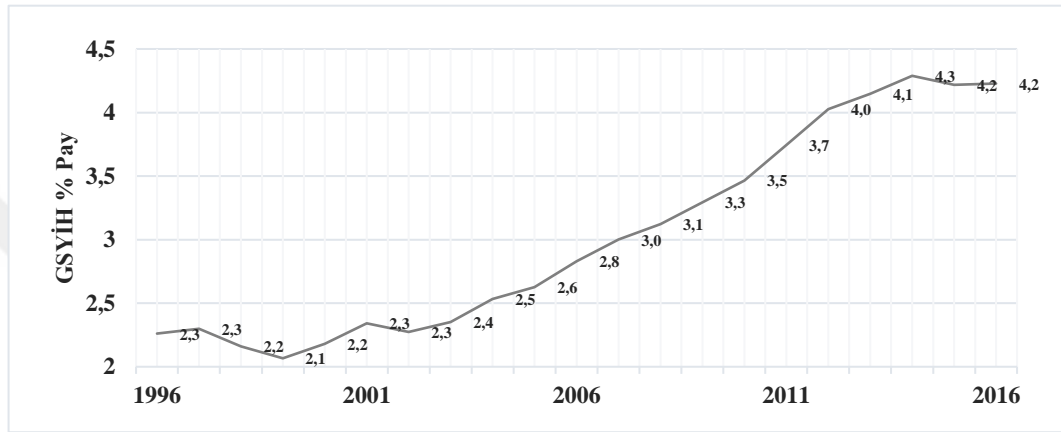
2.1.4.1.2. Teknolojik Gelişme

Neo-klasik büyüme modellerinde ve dışsal ekonomik büyüme modellerinde teknoloji bağımsız bir değişken olarak ele alınır ve dışardan hiçbir tesir altında kalınmadan elde edildiği savunulur. 1980'li yıllardan itibaren ekonominin büyümesinin veya daralmasının dışsal faktörlerle değil içsel faktörlerle değiştiği tartışılmıştır. Bunun üzerine içsel büyüme modelleri devreye girmiş ve ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyen bir unsur olarak teknoloji, fiziki kapasite ve beşerî sermaye hesaba katılmıştır (Türker, 2009: 87; Özel, 2012: 67).

İçsel büyüme modellerinde teknolojik gelişme Ar-Ge faaliyetleri ve beşerî sermayenin faaliyeti ile ölçülmektedir. Ar-Ge faaliyetleri ekonomide yenilik niteliğindedir. İçsel büyüme modellerinin meydana gelişinde etkili olan durum da budur. Dışsal modeller sadece GSYİH'yi hesaplamada etkinden içsel modeller ekonomik büyümenin hesaplanmasında bir aşamadır. Ekonomik büyüme ve Ar-Ge yatırımlarını doğrudan ilişkilendirmek mümkün olmasa da içsel büyüme modeli bu konuyu açıklamaktadır. Romer'e göre teknoloji ekonomik büyümenin temel belirleyicidir. Teknoloji ile birlikte artan sermaye birikimi işçi başına üretimin artışını sağlamaktadır. Burada bilgisinin ve teşvikin artması ekonomide büyümeyi desteklemektedir. Teşvik ve bilgi girişimcilikle alakalı olmalı ve piyasada üretime değer katacak nitelik taşımalıdır. Her bilgi ve teşvik ekonomide artı bir etki oluşturmayacaktır. Ekonomik büyümeyi ve verimliliği kriter alan ülkelerin

yöneldiği alan beşerî sermaye ve Ar-Ge faaliyetleridir (Romer, 1990: 72; Ateş, 1998: 27). Kalkınma hızı oldukça yüksek olan Güney Kore bu duruma örnektir. Güney Kore'nin ekonomik büyüme ve GSYİH ilişkisini daha net açıklayabilmek adına Şekil 1.6.'da Güney Kore'nin GSYİH içerisindeki % Ar-Ge payı gösterilmiştir.

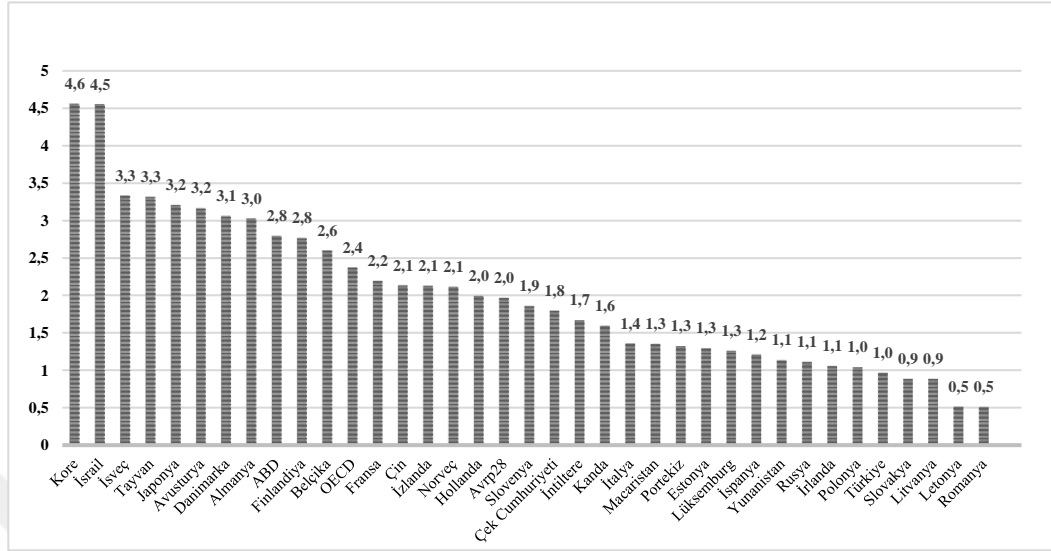
Şekil 2.6. Güney Kore'de Ar-Ge'nin GSYİH İçerisindeki Payı

Kaynak: IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler Veritabanı, Araştırma Geliştirme Harcamaları

1990 yılından 2018'e kadar Ar-Ge faaliyetleri için artan oranda GSYİH içerisinde pay ayırmıştır. Dünya ekonomisinde de sıralamasını hemen hemen her beş yılda bir arttırmıştır (Baykal, 2015). 1980 yılında Güney Kore dünya ekonomisinde ilk yirmi ülke arasında yer almazken 1990 yılında 17. olarak ilk yirmi büyük ekonomi arasında girmiştir. 2018 yılında ise Güney Kore ilk yirmi ekonomi arasında 11. sıradadır. Şekil 1.6.'da sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. 1996 yılında Ar-Ge'ye ayrılan pay %2,3 iken; 2016 yılında %4,2 ve 2017 yılında %4,55'tir (Dünya Bankası, 2020). Genel olarak bakıldığında yükselmeden sonra düşüş 1998 ve 1999 yıllarında gerçekleşmiştir. 1997 yılında %2,3 olan pay 1998 yılında %2,2 olmuş ve 1999 yılında ise %2,1 olmuştur. Şekil 1.7.'de seçilmiş OECD ülkelerinin Ar-Ge'ye ayırdıkları paylar yer almaktadır.

Şekil 2.7. OECD Ülkelerinde Ar-Ge'nin GSYİH İçerisindeki Payı (2019)

Kaynak: Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Göstergeleri Veritabanı.

Şekil 1.7.'ye bakıldığında seçilmiş OECD ülkeleri arasında GSYİH içerisinden Ar-Ge'ye en fazla yüzdeyi ayıran ülke Güney Kore'dir. Onu %4,5 ile İsrail takip etmektedir. OECD ülkelerinin ortalaması %2,4 iken; 28 Avrupa ülkesinin ortalaması %2'dir. Türkiye'nin Ar-Ge faaliyetlerine ayırdığı pay 2019 yılı itibariyle %1'dir.

2.1.4.1.3. İstihdam

Neo-klasik büyüme modelinde işgücü ve nüfus, teknolojiye olduğu gibi dışsal bir unsur olarak modele dahil edilmektedir. Bu bağlamda beşerî sermayenin ekonomideki etkisi de göz ardı edilmiştir. Romer modelinde ise işgücü içselleştirilmiş ve bilgi birikimine dayanan bir yapı oluşturulmuştur. Ekonomik büyüme teorisinin oluşumunda ele alınan ilk modellere göre işgücü ve ekonomik büyüme arasındaki bağ yadsınamaz. Bu nedenle üretimdeki emek üzerinde durulmaktadır (Bilen, 2010: 19).

Ekonomide büyümenin gerçekleşebilmesi için ekonominin üretimle desteklenmesi gerekmektedir. Üretimin yapılabilmesi için ise sermaye ve işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda istihdamdan söz etmek yerinde olacaktır. İstihdam, üretimde kullanılan işgücü miktarı olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, hizmet ve mal üretiminde kullanılmak üzere emek talebi, işgücünün

istihdama dönüşmesini ifade etmektedir. İstihdam edilmeyen işgücü ise işsizliği oluşturmaktadır (Murat ve Kasapoğlu, 2018: 250; Muratoğlu, 2011: 167; Altuntepe ve Güner, 2013: 74).

Dünyada işgücüne katılım %60,7 olarak gerçekleşmiştir. 1994 yılında ise bu oran %65,4 olarak ILO tarafından açıklanmıştır. Dolayısıyla dünya genelinde işgücüne katılımın azaldığını söylemek mümkündür. Tablo 1.6'da dünyaya ve gelir gruplarına göre işgücüne katılım oranları yer almaktadır. İşgücüne katılım oranı, aktif bir şekilde iş arayan ve çalışan nüfusun toplamını ifade etmektedir. Toplam, kadın, erkek ve genç olmak üzere dört farklı grubun verileri gösterilmiştir. Genç işgücüne katılım verileri 15-24 yaş arası işgücüne katılım oranını ifade etmektedir. 2021 yılı için tahmini bir veri elde edilmiştir.

Tablo 2.6. Dünyaya ve Gelir Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranları

Ülke Gelir Grubu	Toplam			Kadın			Erkek			Genç		
	1994	2019	2021*	1994	2019	2021*	1994	2019	2021*	1994	2019	2021*
Dünya	65,4	60,7	60,3	51,2	47,2	46,8	79,6	74,2	73,8	56,4	41,2	40,7
Düşük Gelir	74	70,6	70,5	65,6	63,2	63	82,9	78,4	78,3	62,6	55,7	55,4
Düşük-Orta Gelir	60,3	55,2	55,1	38,5	34,1	34	81,6	75,8	75,6	47,8	34,9	34,5
Yüksek-Orta Gelir	71	64,2	63,4	60,3	54	53,1	81,6	74,5	73,8	65,1	43,1	42,4
Yüksek Gelir	60,3	60,7	60,3	49,4	53,2	52,9	71,8	68,4	67,9	51,4	45,7	45,1

Not: '*' gelecek yıl tahminini ifade etmektedir.

Kaynak: ILO, Dünya İstihdamı ve Sosyal Görünüm, Geneva, 2020.

Tablo 1.6.'da gösterilen 1994 ve 2019 yılları işgücüne katılım oranlarındaki değişimlerden hareketle yüksek gelir grubu hariç tüm gelir gruplarından bir düşüş söz konusudur. Bu durum bireylerin artık iş aramaktan vazgeçmiş olabileceğini akla getirmektedir. Özellikle genç yaş grubuna bakıldığında sert bir düşüş olduğu görülmektedir. Fakat, burada eğitim sürelerinin uzamış olması da göz ardı edilmemelidir. Düşük gelir grubunda hem kadın hem erkek olarak işgücüne katılımın 2019 yılı için dahi yüksek olduğu görülmektedir. Kadınlar %63,2 oranında katılım sağlarken; erkekler %78,4 oranında bir katılım gerçekleştirmektedir. Düşük-orta gelir grubunda ise kadın katılımının oldukça düşük olduğu görülmektedir. 2019 yılı için kadın nüfusunun sadece %34,1'lik kısmı işgücüne katılım gerçekleştirmektedir. Erkek nüfusunun ise %75,8'i katılım

sağlamaktadır. Yüksek-orta gelir grubuna bakıldığında 2019 yılı için kadın ve erkek işgücüne katılım oranları ortalama ve birbirine düşük-orta gelir grubundan daha yakındır. Kadın bireylerin işgücüne katılım oranı %53,1 iken; erkek bireylerin işgücüne katılım oranı %74,5 olarak gerçekleşmiştir. Yüksek gelir grubunda ise yine son yıl verileri baz alınarak kadınların %53,2'si, erkeklerin 68.4'ü işgücüne katılım sağlamaktadır. En yüksek işgücüne katılım oranına sahip grup %74 ile düşük gelir olmaktadır. Tablo 1.7.'de dünya ve gelir gruplarının işgücü verileri gösterilmektedir. Tabloda istihdam oranı, işsizlik oranı, zamana bağlı eksik istihdam oranı ve emek yetersizliğinin bileşik oranı yer almaktadır. Sınıflandırma bölgesel anlamda kentsel ve kırsal; demografik anlamda, kadın, erkek ve genç biçiminde yapılmıştır. İstihdam, toplam işgücü içerisindeki çalışan nüfusu göstermektedir. İşsizlik oranı ise toplam işgücü içerisindeki çalışmayan nüfusu göstermektedir. Zamana bağlı eksik istihdam, belirlenen çalışma saatinden (örneğin, 40 saat) daha fazla çalışıldığını ifade etmektedir.

Tablo 2.7. Dünya ve Gelir Gruplarının Bazı İşgücü Verileri (2019)

Ülke Gelir Grupları	Demografik Grup	İstihdam/Nüfus		İşsizlik Oranı		Zamana Bağlı Eksik İstihdam	
		Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal
Dünya	Toplam	55,9	59,4	6,5	4	4,1	6,1
	Kadın	44,8	44,3	6,9	3,8	4,7	6,8
	Erkek	67,1	74,2	6,3	4,1	3,6	5,7
Düşük Gelir	Toplam	56,7	73,2	8	2,4	10,8	14,4
	Kadın	48,5	66,5	8,6	2,1	12,1	15,1
	Erkek	65,2	80	7,4	2,6	9,7	13,7
Düşük-Orta Gelir	Toplam	50,3	53,6	7,1	4,2	3,7	4,9
	Kadın	31,4	32,6	8,5	3,9	4,3	5,1
	Erkek	68,9	73,8	6,4	4,3	3,4	4,8
Yüksek-Orta Gelir	Toplam	57,7	65,5	7	4,5	4,2	5,1
	Kadın	48,6	54,7	7,1	4,3	4,6	5,3
	Erkek	66,9	76	6,9	4,6	3,9	5
Yüksek Gelir	Toplam	58,3	56,1	5	4,1	3,1	3
	Kadın	51,1	48,4	5,3	4,5	3,9	4,1
	Erkek	65,8	63,7	4,8	3,8	2,3	2,2

Kaynak: ILO, Dünya İstihdamı ve Sosyal Görünüm, Geneva, 2020.

Tablo 1.7.'deki istihdam oranlarına bakıldığında dünyada istihdam edilen nüfusun %59,4'ü kırsal alanda çalışmaktadır. İşsizlik oranı %4 ve zamana bağlı eksik istihdam %6,1'dir. Kırsaldaki işsizlik oranı kentsel alandaki işsizlik oranından %2,5 daha azdır. Bunun yanı sıra zamana bağlı eksik istihdamda kırsal alandaki işgücü kentsel alandaki işgücüne göre %2 daha fazladır. Dolayısıyla kırsal

alanda kişilerin kentsel alandakine göre aynı ücret karşılığında daha fazla çalıştığı söylenebilir. Düşük gelir grubunda yer alan ülkelerin ortalamasına bakıldığında ise nüfusun %73,2'sinin kırsal alanda istihdam edildiği görülmektedir. Düşük gelir grubunda, özellikle zamana bağlı eksik istihdam değerlerinin dünya ortalamasının hem kentsel hem kırsal alanda iki katından fazla olduğu görülmektedir. Bu değerler, kırsal alan için %14,4 iken; kentsel alan için %10,8'dir. Bu durumu değerlendirmek için yüksek gelir grubundaki zamana bağlı eksik istihdama bakmak yerinde olacaktır. Yüksek gelir grubunda toplam zamana bağlı istihdam kırsal alanda %3 iken; kentsel alanda %3,1dir. Ülkelerin gelir seviyesi yükseldikçe zamana bağlı istihdam oranları azalmaktadır. Öte yandan kırsal ve kentsel alandaki işgücü dağılımı da gelir seviyesi arttıkça birbirine yaklaşma eğilimindedir. Gelir gruplarından sadece düşük-orta gelir grubu bu duruma uymamaktadır. Fakat, kadın ve erkek çalışan dağılımı arasında bir dengesizlik mevcuttur. Kentsel alandan kadın nüfusun %31,4'ü istihdam edilirken; erkek nüfusun %68,9'u istihdam edilmektedir. Kırsal alanda ise kadın nüfusun %32,6'istihdam edilirken; erkek nüfusun 73,8'i istihdam edilmektedir. Kentsel nüfusun toplamda en fazla istihdam edildiği gelir grubu %58,3 ile yüksek gelir grubudur. Kırsal nüfusun ise en fazla istihdam edildiği gelir grubu ise %73,2 ile düşük gelir grubudur. Kentsel alanda en düşük işsizlik oranına sahip gelir grubu %5 ile yüksek gelir grubudur. Kırsal alanda ise düşük işsizlik oranına sahip gelir grubu %2,4 ile düşük gelir grubudur. Zamana bağlı eksik istihdam oranının en az olduğu ülke gelir grubu, kentsel alanda %3,1 ve kırsal alanda %3 ile yüksek gelir grubudur. Tablo genel olarak gelir seviyesi yükseldikçe işgücü verilerinin iyileştiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra cinsiyetler arası dağılımda da gelir seviyesi arttıkça boşluk kapanmaktadır.

2.2. DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİ TEMEL ALAN YAKLAŞIMLAR

Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki bir temel düşünceye dayanmamaktadır. Demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişki görüşlere göre üçe ayrılarak değerlendirilmektedir. Bunlar demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif, negatif ve nötr olarak üç farklı görüşle ifade edilmesi üzerinedir. Pozitif bir ilişkinin olduğunu savunan yaklaşım *bağdaşma yaklaşımı*; negatif bir ilişkinin varlığından söz eden yaklaşım *çatışma yaklaşımı* ve son olarak her iki

yönden de ilişkinin olumlu veya olumsuz sonuç vermesinin belirsiz kabul edildiği yaklaşım ise *şüpheli yaklaşımdır* (Sirowy ve Inkeles, 1990: 126).

2.2.1. Bağdaşma Yaklaşımı (Büyümenin Ön Koşulu Olarak Demokrasi Yaklaşımı)

Bağdaşma yaklaşımında ekonominin herhangi bir merkezi otorite tarafından yönetilmesine karşı ters bir tutum izlenmektedir. Bu yaklaşıma göre ekonomi ve demokrasi birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Otokrasinin geçerli olduğu toplumlarda yöneticiler kamu mallarını temin etseler de toplumdan elde edeceği karın maksimize olması için gayret içerisindedirler. Demokrasinin geçerli olduğu toplumlarda yöneticiler üzerinde kaynakların etkin tahsis edilmesi yönünden bir baskı oluşmaktadır. Hesap verebilirlik açısından otokrasinin hâkim olduğu bir toplumda yöneticiler açısından böyle bir durum söz konusu değildir. Fakat, demokratik toplumlarda yöneticiler halka hesap vermekle yükümlüdür. Bu durumda aşamalı olarak son etapta demokrasinin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir (Sirowy ve Inkeles, 1990: 132; Barış ve Erdoğan, 2018: 86). Herhangi bir kriz halinde yönetimin eleştirisinin getirilmesi ve krize müdahale durumunun daha esnek olması nedeniyle demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisine olumlu açıdan bakmak mümkündür (Bardhan, 1999: 94).

Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif olmasına ilişkin belirgin örneklerden biri dünyanın en büyük ekonomilerinin çoğunun demokratik bir şekilde yönetilmesi olarak sunulmaktadır. Bu ülkeler demokratik bir yönetim benimseyerek; kaynak tahsisini dengeli bir biçimde gerçekleştirebilmekte ve ekonomik büyümenin istikrarını hukukun üstünlüğünü gözeterek koruyabilmektedirler. Tablo 1.8’de görüldüğü üzere dünya ekonomisinde en fazla gelire sahip on ülkenin rejimleri ve seçim sistemleri yer almaktadır.

Tablo 2.8. GSYİH’de İlk Onda Olan Ülkelerin Rejim ve Seçim Biçimleri (2019)

Ülke	Milyon Dolar	Rejim	Seçim
ABD	20.580,250	Anayasal Cumhuriyet	İki Aşamalı Seçim
Çin	13.368,073	Tek Parti	Delegeler Arası Seçim
Japonya	4.971,767	Parlamente Monarşi	İki Aşamalı Seçim
Almanya	3.951,340	Federal Cumhuriyet	İki Aşamalı Seçim
Büyük Britanya	2.828,833	Parlamente Monarşi	Genel Seçim
Fransa	2.780,152	Yarı Başkanlık	İki Aşamalı Seçim
Hindistan	2.718,732	Parlamente Demokrasi	Genel Seçim
İtalya	2.075,856	Parlamente Cumhuriyet	Genel Seçim
Brezilya	1.867,818	Anayasal Cumhuriyet	İki Aşamalı Seçim
Güney Kore	1.720,489	Başkanlık Sistemi	Genel Seçim

Kaynak: IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler Veritabanı, GSYİH.

Tablo 1.8.’de gösterilen ülkeler, geleneksel yönetim biçimlerini sürdürüyor olsalar da pratikte halkın seçimlere katıldığı bir yönetim sistemi hakimdir. Geliri en yüksek olan on ülkeden beşi, iki aşamalı seçim uyguluyor; dördü genel seçim ve biri, delegeler arası seçim uygulamaktadır. Bu durum yaklaşımı doğrular niteliktedir. Fakat, bu iki değişkenin doğrudan bağlantılı ve birbiriyle ilişkili varsayımında bulunmak tartışmalı bir konudur (Dünya Atlası, 2018).

2.2.2. Çatışma Yaklaşımı (Büyümenin Ön Koşulu Demokrasi Değildir Yaklaşımı)

Çatışmacı yaklaşım bağdaşma yaklaşımın tam aksine bir görüşü savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için otoriter bir rejime gerek duyulmaktadır. Demokrasi ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişkiyi reddedecek sebepler bulunmaktadır. Ekonomik büyüme ve demokrasi bağlantısı gelişmekte olan ülkelerde kurulamadığı gerekçesiyle büyümenin ön koşulu demokrasi olarak kabul edilmemektedir (Sirowy ve Inkeles, 1990: 128). Yeni oluşum gösteren bir devlet için demokrasi, ekonomik gelişmeyi destekleyecek nitelikte değildir. Bu nedenle ekonomik büyüme hızı yüksek olma durumu bulunmamaktadır.

Demokratik bir yönetimde tüketimin kontrolsüz bir biçimde artması ile birlikte aşırı tüketimin, yatırımların azalmasına sebep olacağı savunulmaktadır (Przeworski ve Limongi, 1993: 51). Otokratik bir rejimin uygulanması durumunda

o gün gerçekleşen tüketim azalacağı için yatırımların da artacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Bu yaklaşımın savunucuları genellikle yeni oluşmakta olan devletlerde demokrasinin uygulanabilirliğini tartışmışlardır. Örneğin, kaynak tahsisinde tam olarak oturmayan bir demokratik düzende yanlışlıklar olabileceği öne sürülmüştür. Bunu yanı sıra kaynak israfı ve kişilerin koltuklarını korumak adına yaptıkları gereksiz ve maliyetli hamleler de sayılabilir. Ayrıca, demokrasi olmaksızın ekonomik büyüme yönünde oldukça aşama kaydeden (Çin, Singapur ve Tayvan gibi) ülkelerden de söz etmek mümkündür (Bhagwati, 2002: 151; Barış ve Erdoğan, 2018: 89).

2.2.3. Şüpheli Yaklaşım (Büyümenin Ön Koşulu Sadece Demokrasi Değildir Yaklaşımı)

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini tarafsız bir şekilde nitelendiren ve son yaklaşım olan şüpheli yaklaşımdır. Demokrasi ve ekonomik büyüme arasında doğrudan ve sistemli bir ilişki bulunduğu dair net bir yorum yapılamayacağı görüşü tarafından savunulmaktadır (Sirowy ve Inkeles, 1990:134). Ekonomik gelişmenin demokrasi yönetimiyle mi yoksa otokratik bir yönetimle mi daha ileride olacağı bilinemez. Bir ülkede yönetim biçiminden ziyade eğer ki ekonomik büyüme hedefleniyorsa kamu politikalarında buna yönelik amaçlar gözetilmelidir. Bir ülkede kalkınmanın sağlanması için gerek görülen yönetim biçimleri değil ülkenin koşullarının yeterliliği ya da yetersizliği mevzuu ön plana çıkmaktadır (Şanlısoy, 2010: 196).

Bir yönetim biçimini genelleyerek ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki oluşturacağı, bu yaklaşıma göre doğru bir tutum değildir. Buna örnek olarak merkezi adalet bazı otokrasilerde net bir işleve yere sahipken, bazı demokrasilerde rüşvet, yolsuzluk, liyakat eksikliği ile sarsılmaktadır. Bu nedenle şüpheli yaklaşım rejimi tek başına bir belirleyici olarak ele almamaktadır (Barış ve Erdoğan, 2018: 91).

BÖLÜM 2

YÜKSEK VE ÜST ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Yüksek ve üst orta gelirli ülkelerde demokrasinin işleyiş biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisinin gelir gruplarına göre ele alındığı bu bölümde endeks verileri ve makro değişkenler yardımıyla, çalışmanın ampirik alanı için bir çerçeve oluşturulacaktır. İlk olarak yüksek gelirli ülkeler için demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınacak, ardından üst orta gelirli ülkelerde demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi tartışılacaktır. Son olarak ise üst orta gelirli ülkeler açısından demokrasinin işleyişinde yaşanan aksaklıklar ve Türkiye açısından demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınacaktır.

3.1. DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN VERİLER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Demokrasi kavramı sadece seçimlerle özdeşleştirilememektedir. Aynı zamanda demokratikleşme kavramının dikkate alınarak kurumlara ve topluma işleyişinin yerleştirilebilmesi gerekmektedir. Eğer ki demokrasi sadece seçimlerle sınırlı kalırsa bu durumda işleyişte aksaklıklar oluşabilir. Bu anlamda nitelikli demokrasi kavramından bahsetmek yerinde olacaktır. Demokrasinin tam anlamıyla nitelik kazanabilmesi için yönetimde ve toplumda uygulanması gereken birtakım basamaklar bulunmaktadır. Öncelikle yönetime seçilen hükümetin liyakat ve adalet gözeterek görevini yerine getirmesi, diğer yandan şeffaf bir yönetim anlayışına sahip olması ve yönettiği topluma hesap verebilmesi önem arz etmektedir (Lijphart, 2011: 17; Afşar ve Atgür, 2011: 1207).

Demokrasinin en önemli unsurlarından biri olan seçme ve seçilme hakkının yanı sıra eşitlik ve özgürlük kavramlarının da yerine getirilmesi gerekir. Vatandaş beklentisinin de dikkate alınarak kaliteli bir demokratik rejim seviyesine ulaşabilmek mümkündür. Demokratik bir rejimde, tam rekabet anlayışı, basın ve fikir özgürlüğü, hukukun üstünlüğü esastır. Yönetilenler de yönetenler de aynı yasaya tabiidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yönetim biçimleri aynı olsa dahi demokrasinin unsurlarının tam olarak yerine getirilememesi nedeniyle sistem aksayabilmektedir (Afşar ve Atgür, 2011: 1209).

Ekonomik büyüme ve demokrasinin ilişkilendirilmesinde kişi başına düşen GSYİH, Özgürlük Evi Endeks ve Polity IV endeks kullanılarak Tablo 2.1.'de bir karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 3.1. Seçilmiş Yüksek Gelirli Yirmi Ülkenin Demokratik Durumu ve KBGSYİH'sı

Sayı	Ülke	KBGSYİH /Dolar	Özgürlük Evi Endeks ³			Polity IV Endeks ⁴	
			Özgürlük Evi Kriteri	Politik Özgürlük	Sivil Özgürlük	Demokrasi	Otokrasi
1	Lüksemburg	114.340,50	Özgür	1	1	10	1
2	Makao	87.208,54	Özgür Değil	7	6	0	7
3	İsviçre	82.838,93	Özgür	1	1	10	0
4	Norveç	81.807,20	Özgür	1	1	10	0
5	İrlanda	78.806,43	Özgür	1	1	10	0
6	İzlanda	73.201,70	Özgür	1	1	-	-
7	Katar	69.026,47	Özgür Değil	6	5	0	10
8	Singapur	64.581,94	Kısmen Özgür	4	4	2	8
9	ABD	62.641,01	Özgür	2	1	8	2
10	Danimarka	60.726,47	Özgür	1	1	10	0
11	Avustralya	57.305,30	Özgür	1	1	10	0
12	İsveç	54.111,97	Özgür	1	1	10	0
13	Hollanda	53.024,06	Özgür	1	1	10	0
14	Avusturya	51.512,91	Özgür	1	1	10	0
15	Finlandiya	49.648,15	Özgür	1	1	10	0
16	Hong Kong	48.717,29	Kısmen Özgür	5	2	-	-
17	Almanya	48.195,58	Özgür	1	1	10	0
18	Belçika	46.556,10	Özgür	1	1	8	2
19	Kanada	46.210,55	Özgür	1	1	10	0
20	Birleşik Arap Emirlikleri	43.004,95	Özgür Değil	7	6	-	-

Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük, Dünya Bankası, Kişi Başına Düşen, SP, Polity IV Projesi, 2019.

Tablo 2.1.'de görüldüğü üzere seçilmiş 20 ülkenin 15'i tamamen özgür, ikisi kısmen özgürdür. Kalan üç ülke ise özgür değildir. Buradan yüksek gelirli ülkelerde genellikle demokratik politikaların ve anlayışın hâkim olduğu sonucuna varılabilir. Özgür olmayan üç ülke Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Makao'dur. Bu ülkelerin bazı özel durumları mevcuttur. Ortadoğu sahip olduğu kaynaklar vasıtasıyla yüksek

³ Özgürlük Evi Endeksi'ne Göre demokratik ülkenin aldığı politik ve sivil özgürlük notu onun özgür, kısmen özgür ya da özgür olmadığını nitelendirmek için kullanılmaktadır. Her iki değerde 1-10 arasında olup 1: özgür, 10: özgür değil olarak tanımlanmıştır.

⁴ Polity IV verilerine göre puanlama normalde -10 ve 10 arasındadır. Fakat burada demokrasi ve otokrasi ölçütü kullanılmıştır. Demokratik bir ülke 10 tam puan alırken, demokratik olmayan bir ülke demokrasi değeri olarak 0 puan alırken otokrasi değeri için 10 puan almaktadır.

gelirli ülkeler arasında yer almaktadır. Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri de bu duruma belirleyici örnekler olarak gösterilebilir (Hayaloğlu, 2015: 18). Polity IV Endeksi verileri de aynı şekilde Özgürlük Evi verileriyle örtüşmektedir.

Üç ülkenin hukukun üstünlüğü verilerine göre demokrasi değeri 5'in altındadır. Geriye kalan 14 ülke çoğunlukla 10 puan, azınlıkla 8 puan olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan en düşük kişi başına düşen GSYİH'ye sahip yirmi ülkenin özgürlük durumlarına ve demokrasi değerlerine bakıldığında Özgürlük Evi Endeks verilerine göre 11 ülke kısmen özgür ve dokuz ülke politik ve sivil anlamda özgür değildir. Polity IV'ün demokrasi verilerine göre ise on ülke beş üzerinde demokrasi değerine sahiptir. Diğer on ülke ise 5'in altında kalmaktadır. Otokrasi değerleri ise 0-4 arası değişmektedir. En yüksek kişi başına düşen GSYİH ile bir karşılaştırma ortaya koyabilmek adına Tablo 2.2.'de düşük gelirli ülkelerin kişi başına düşen GSYİH verileri derlenmiştir.

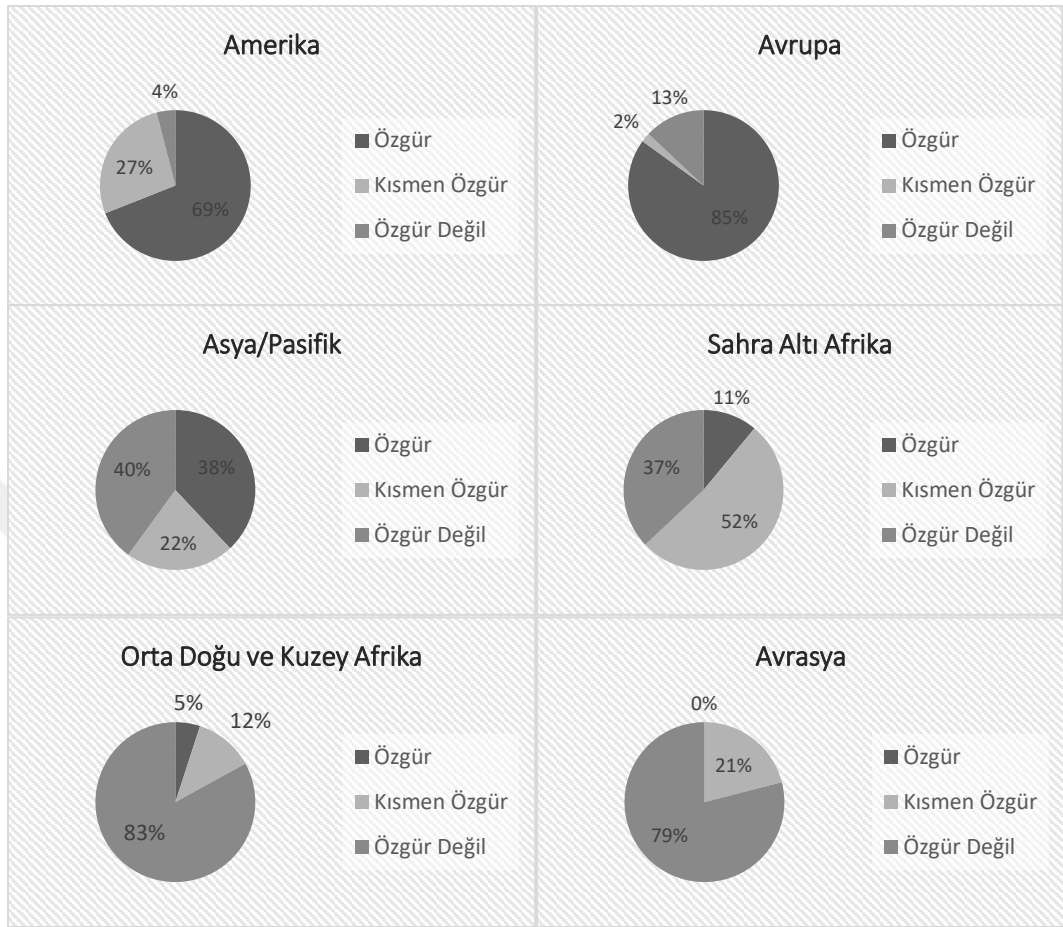
Tablo 3.2. Seçilmiş Düşük Gelirli Yirmi Ülkenin Demokratik Durumu ve KBGSYİH'sı

Sayı	Ülke	KBGSYİH /Dolar	Özgürlük Evi Endeks			Polity IV Endeksi	
			Özgürlük Evi Kriteri	Politik Özgürlük	Sivil Özgürlük	Demokrasi	Otokrasi
1	Burundi	275,43	Özgür değil	7	6	2	3
2	Somali	314,56	Özgür değil	7	7	5	0
3	Malavi	389,4	Kısmen Özgür	3	3	6	0
4	Nijer	411,69	Kısmen Özgür	4	4	6	1
5	Madagaskar	460,75	Kısmen Özgür	3	4	6	0
6	Mozambik	490,17	Kısmen Özgür	4	4	6	1
7	Merkezi Afrika Cum.	509,97	Özgür değil	7	7	7	1
8	Afganistan	520,9	Özgür değil	5	6	1	2
9	Sierra Leone	522,86	Kısmen Özgür	3	3	8	1
10	Kongo Dem. C.	561,78	Özgür değil	7	5	0	4
11	Uganda	643,14	Kısmen Özgür	6	4	1	2
12	Togo	671,84	Kısmen Özgür	4	4	1	3
13	Liberya	674,21	Kısmen Özgür	3	3	8	1
14	Gambia	712,45	Kısmen Özgür	4	5	4	0
15	Çad	730,24	Özgür değil	7	6	1	3
16	Burkina Faso	731,17	Kısmen Özgür	4	3	7	1
17	Etiyopya	772,31	Özgür değil	7	6	3	2
18	Ruanda	772,97	Özgür değil	6	6	0	3
19	Gine-Bissau	777,97	Kısmen Özgür	5	5	7	1
20	Tacikistan	826,62	Özgür değil	7	6	1	4

Kaynak: Freedom House Dünyada Özgürlük, Dünya Bankası, Kişi Başına Düşen GSYİH, SP, Polity IV Projesi, 2019.

Sıralanan 20 ülkeden 9'u özgür değil 11'i ise kısmen özgür kategorisindedir. Hukukun üstünlüğü verilerine göre ise 9 ülke 5 puanın üzerinde demokrasi puanına sahiptir. Fakat, geriye kalan 11 ülke yeterli bir demokratik düzeyde olmadığı halde otokratik kabul edilebilecek yeterli bir puana da sahip değillerdir. Yirmi ülke arasından sadece Tacikistan ve Kongo Demokrasi Cumhuriyeti 4 puanda bir otokrasi değerine sahiptir. Bu ülkelerin konumuna bakıldığında Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgeleri öne çıkmaktadır. Bu denklemlerle bu ülkelerin gelişmemiş bir yapıda olduklarını söylemek yanlış olmaz. Öte yandan demokratik bir anlayışa sahip olan ülkeleri bölgesel değerlendirirsek; özgür olmayan ülkelerin çoğunlukla yer aldığı bölgeler Ortadoğu ve Kuzey Afrika, Avrasya, Sahra Altı Afrika, Asya Pasifik'tir. Şekil 2.1.'de bölgelere göre özgürlük verileri yer almaktadır.

Şekil 3.1. Bölgelere Göre Özgürlük Değerlendirmesi

Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük: Demokrasi Krizi, 2018: 11

Şekil 2.1.'e bakıldığında yüzde olarak özgürlük alanı en kısıtlı olan bölge Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dur. Buradaki toplam nüfusun %83'ü özgür değildir. Özgür olan nüfus ise toplam nüfusun %5'i kadardır. Özellikle Afrika'da demokrasinin gelişmemesinin birkaç temel sebebi bulunmaktadır. Bu bölgenin sömürge ile gelişiminin engellenmesi ve yaşanan yoksulluk başlıca nedenler arasındadır. Örneğin, Afrika'da yeni rejim değişikliğine giden Tunus önceden bir kolonyeydi. Rejim olarak sözde demokrasi hâkim bölgelerde demokratikleşme adına hiçbir faaliyet görülmemektedir. Rejim olarak bir ülkede demokrasi olması ve seçim yapılması o ülkenin demokratik olduğunu göstermemektedir. Bu anlamda örneklerden bir tanesi Hindistan'dır. Hindistan'da demokrasi uygulanmasına rağmen her seçimde seçim nedeniyle birkaç vatandaşın ölmesi oldukça manidar bir durumdur (Aydın, 2008: 56). Gelişmekte olan ülkelerde en temel problem demokrasi rejim olarak uygulanırsa dahi rejim olarak kalmaya devam eder nitelikte

olmasıdır. Amerika ve Avrupa kıtasına bakıldığında ise özgürlük yüzde anlamda en yüksektir. Amerika kıtasında toplam nüfusun %69'u özgürdür. Toplam nüfusun %4'ü ise özgür değildir. Avrupa kıtasında ise toplam nüfusun %85'i özgürdür. %13'ü ise özgür değildir. Ortalama bir dağılıma sahip olan Asya bölgesinde ise nüfusun %40'ı özgür değil ve %38'i özgür kategorisindedir. Sahra Altı Afrika'da ise toplam nüfusun %37'si özgür değilken; %11'i özgürdür. Son olarak Avrasya bölgesinde özgür olamayan kişi toplam nüfusun %79'u kadardır. Tablo 2.3.'te bölgelere göre nüfus dağılımları ve özgür nüfus gösterilmektedir. Bölgelerin özgürlük kriterlerini nüfus üzerinden değerlendirerek bütünü görmek amaçlanmaktadır.

Tablo 3.3. Bölgelerin Nüfusları

Bölge	Nüfus (Milyon)	Özgür Nüfus
Amerika	992,3	684,687
Avrupa	618,1	525,385
Asya/Pasifik	4.100	1.558
Sahra Altı Afrika	1.020	112,2
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	424,8	21,24
Avrasya	286,7	0
Toplam	7.423,9	2.901,512

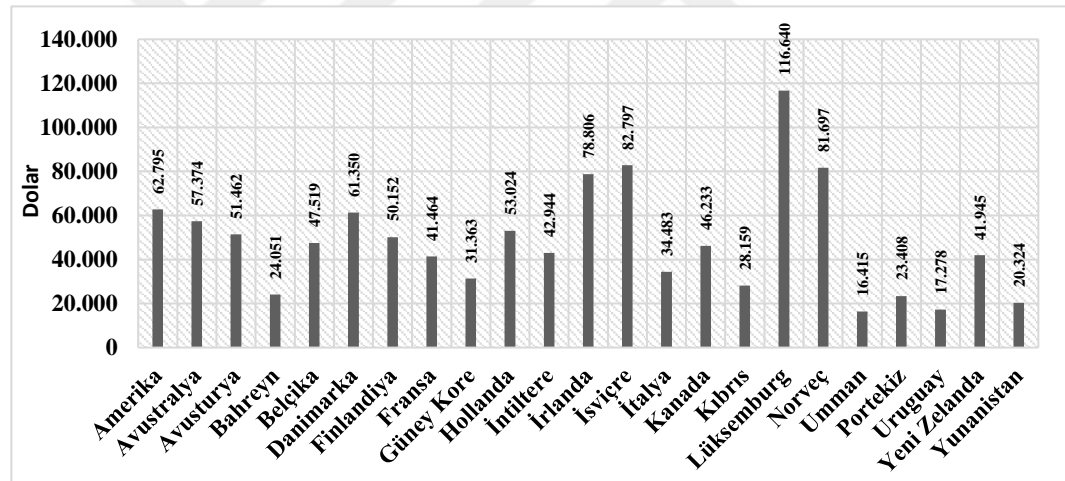
Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük, BM, Dünya Ekonomik Durum Beklentileri, 2018.

Elde edilen verilerden hareketle dünyada 2 milyar 716 milyon insan özgür değildir. Öte yandan dünyada özgür nüfus 2 milyar 901 milyondur. Bu da dünya nüfusunun %39'una karşılık gelmektedir. Amerika Kıtası sahip olduğu nüfus doğrultusunda en fazla özgür insanı içerisinde barındıran bir bölgedir. Bu bölgede yaşayan 684 milyon insan özgür kategorisinde yer almaktadır. Öte yandan en fazla nüfusa sahip olan Asya'da 1 milyar 550 milyon insan özgür konumdadır. Gelişmekte olan ülkelerin toplandığı ve yoğun olduğu bölgelerden Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika'da toplam 1 milyar 444 milyondan 133 milyon insan özgürdür. Son olarak Avrasya bölgesinde ise hiç özgür birey bulunmamaktadır.

3.2. YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELERDE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Yüksek gelirli ülke kategorisinde yer alan ülke Dünya Bankası sınıflandırmasına göre 12.375 dolar üzerinde kişi başına gelire sahiptir (Dünya Bankası,2019g). Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen GSYİH diğer ülkelerden daha yüksek olacaktır ve bu durum refahın da bir ölçütüdür. Refah seviyesi daha yüksek olan ülkelerde kişinin adalet ve hak kavramları üzerinde farkındalığı artacaktır. Gelir bakımından yüksek ve adaletli dağılımın yapılabildiği ülkelerde demokrasinin işlerlik kazandığı söylenebilir (Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 67). Şekil 2.2.'de kişi başına düşen GSYİH'de 12.375 dolar gelirin üzerinde gelire sahip ülkeler yer almaktadır.

Şekil 3.2. Yüksek Gelirli Ülkelerde KBGSYİH'nin Gösterimi (2018)

Kaynak: Dünya Bankası, Kişi Başına Düşen GSYİH, 2019.

Kişi başına düşen GSYİH'si 2018 yılı için en yüksek olan ülke 116.639 dolar ile Lüksemburg'tur. İkinci sırada gelen ülke ise 82.796 dolar ile İsviçre'dir. Şekilde yer alan 23 ülkeden en düşük kişi başına GSYİH'ye sahip ülke 16.415 dolar ile Umman'dır. Tablo 2.4'te yüksek gelirli ülkelerin iki demokrasi endeksine göre verileri yer almaktadır. Sivil özgürlük ve politik özgürlük 1-7 arasında bir değer alırken; Polity IV endeksi -10 ve 10 arasında değer almaktadır. Özgürlük Evi endeksinde en düşük değer 1 yüksek demokrasi anlamına gelirken; en yüksek değer 7 demokrasinin olmadığını göstermektedir. Polity IV endeksinde ise en düşük değer

-10 demokrasinin olmadığını ve en yüksek değer 10 yüksek demokrasinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4. Yüksek Gelirli Ülkelerin Özgürlük Evi ve Polity IV Verileri (2017)

Ülke	Sivil Özgürlük	Politik Özgürlük	Polity IV
ABD	1	2	8
Avustralya	1	1	10
Avusturya	1	1	10
Bahreyn	6	7	-10
Belçika	1	1	8
Danimarka	1	1	10
Finlandiya	1	1	10
Fransa	2	1	9
Güney Kore	2	2	8
Hollanda	1	1	10
İngiltere	1	1	8
İrlanda	1	1	10
İsviçre	1	1	10
İtalya	1	1	10
Kanada	1	1	10
Kıbrıs	1	1	10
Lüksemburg	1	1	10
Norveç	1	1	10
Portekiz	1	1	10
Umman	5	6	-8
Uruguay	1	1	10
Yeni Zelanda	1	1	10
Yunanistan	2	2	10

Kaynak: Freedom House, Dünya'da Özgürlük, 2017.

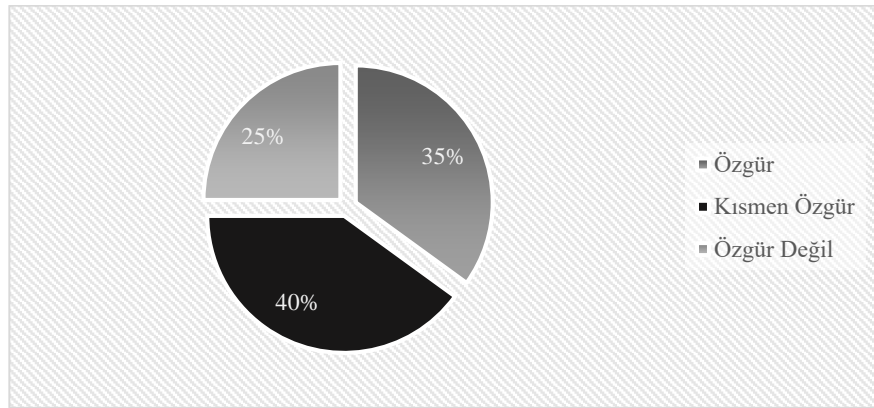
Tablo 2.4.'te gösterilen 23 yüksek gelirli ülkenin Polity IV ve Özgürlük Evi verileri yer almaktadır. Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsviçre, İtalya, Kanada, Kıbrıs, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Uruguay ve Yeni Zelanda politik ve sivil özgürlük değerlerinde en üst seviyededirler. Ayrıca İngiltere ve Belçika hariç ülkeler, Polity IV endeksinde de en yüksek değer olan 10 puana sahiptir. Belçika ve İngiltere Polity IV endeksinde 8 değerine sahiptir. Yunanistan ve Güney Kore 2 puanlık politik ve sivil özgürlük değerlerine sahipken; Polity IV endeksinde göre Yunanistan 10 ve Güney Kore 8 puan ile değerlendirilmiştir. ABD 1 puan sivil özgürlük ve 2 puan politik özgürlük değerine sahiptir. Polity IV endeksinde ise 10 puana sahiptir. Fransa 2 puan sivil özgürlük değerinde iken; 1 puan politik özgürlük değerindedir. 23 ülke arasında 2

ülke ise düşük demokrasi değerlerine sahiptir. Bahreyn 6 puan sivil özgürlük ve 7 puan politik özgürlük değerlerinin yanı sıra -10 puan Polity IV değerine sahiptir. Bahreyn'in değerlerine bakıldığında, değerlerin oldukça düşük olduğunu ve Bahreyn'in demokratik anlamda problemlili bir ülke olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Öte yandan yüksek gelirli bir diğer ülke olan Umman'da demokrasi anlamında problemlili bir ülkedir. Umman, 5 puan sivil özgürlük, 6 puan politik özgürlük ve -8 puan Polity IV ile değerlendirilmiştir. Bir Güney Asya ülkesi olan Umman da Bahreyn ile hemen hemen yakın değerlere sahiptir.

3.3. ÜST ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Üst orta gelirli ülkelerin tanımlanmasında kullanılan ölçüt kişi başına düşen GSYİH'dir. Evrensel bir ölçüt olarak üst orta gelirli ülkelerin kişi başı geliri yıllık 1.025 doların üzerinde ve 12.376 doların altındadır (Kuepper, 2019; Korkmaz, 2019; Dünya Bankası, 2019g). Şekil 2.3. üst orta gelirli ülkelerde özgürlük oranlarını göstermektedir. 1025-12.376 dolar arasında yıllık gelire sahip toplam 100 ülke yer almaktadır. Özgürlük Evi 2018 verileri ve Dünya Bankası'ndan alınan kişi başına düşen GSYİH verileri derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 3.3. Üst Orta Gelirli Ülkelerde Özgürlük (2018)

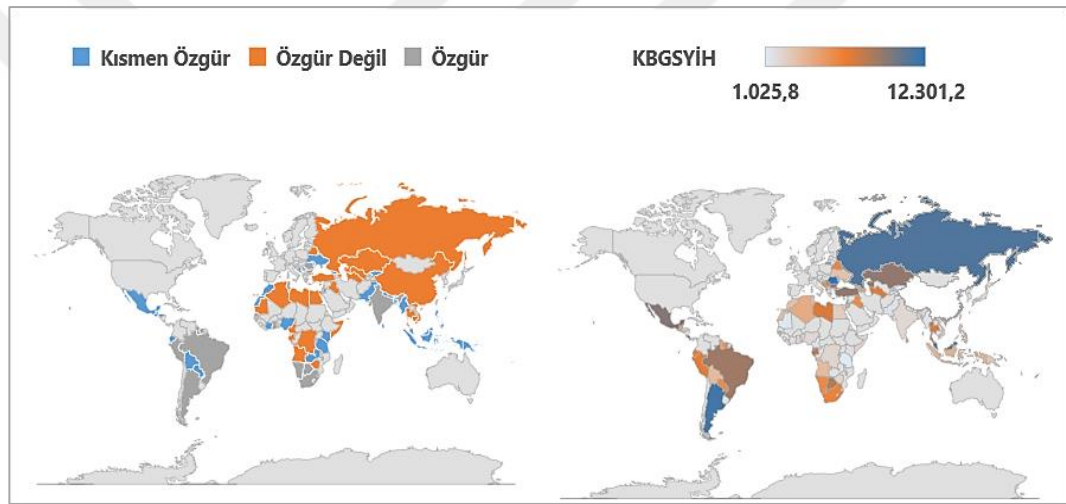

Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük, Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri Veritabanı, 2018.

Şekil 2.3.'de yer alan 100 üst orta gelirli ülkenin %25'i özgür değildir. %40'ı kısmen özgürdür. Son olarak, %35'i özgürdür. Üst orta gelirli ülkelerde demokrasi kavramı çok partili bir seçim sistemini tek ölçüt olarak kabul etmektedir. Bu durum kavramın genel anlamını zayıflatmaktadır. Demokrasi rejimini sadece

sözde uyguluyor olmak değil aynı zamanda kaynakların adaletli bir biçimde tahsis edilmesi ve halkın hak ve çıkarlarını gözetmek kavramının esaslarından bir kaçıdır. Kaynak dağılımını adaletli olduğu takdirde düşük gelirli kesimin daha iyi bir koşulda olması sağlanarak seçim hakkı imkânı sunulmaktadır. Bu seçim gelecekleri ve politik kararlar anlamında olabilir (Yay, 2002: 34). Şekil 2.4.'te ülkelerin özgürlük durumlarının bölgesel olarak gösterimi ve aynı ülkelerin kişi başına düşen GSYİH'si mevcuttur.

Şekil 3.4. Üst Orta Gelirli Ülkelerin Özgürlük Durumunun ve KBGSYİH'sinin Haritada Gösterimi

Kaynak: Freedom House, Dünyada Özgürlük, Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri Veritabanı.

Şekil 2.4.'te görüldüğü üzere üstü orta gelir grubu için özgür ülke sınıflandırmasında özgür olan ülke sayısı özgür olmayan ülke sayısından azdır. Öte yandan özgür sayılabilecek ülkelerin de kişi başına düşen GSYİH'si özgür olmayan ülkelere düşüktür. Özgür olmayan ülkeler genel olarak Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Avrasya olduğu görülmektedir. Özgür ülkelerin ise Güney Afrika ve Amerika'da yer aldığı görülmektedir. Bu dengesizliğin birçok sebebi bulunmaktadır. Ancak iyi bir yönetim eksikliği ve devletin yönetim biçimini tam olarak benimseyememesi bünyesine adapte edememesi ilk sebeptir. Adalet anlayışının yönetici ve yönetilenlere de adapte edildiği ve onlar tarafından benimsendiği zaman demokrasi rejimini uygulamada fayda sağlanabilecektir (Urhan, 2016: 104).

Öte yandan sermayenin akışı bugünün ekonomisinde önemli bir ayrıntıdır. Sermaye güvenli bir ekonomide varlığını sürdürür. Politik istikrarsızlık, adalet krizi ve ekonomik kriz gibi durumlarda sermaye yer değiştirir. Siyasi istikrarsızlık sonucunda ülke güvensiz bir piyasaya sahip olacağı için ülkenin borçlanması da oldukça zor olacaktır. Bu nedenle borçlanması yüksek faizlerle gerçekleşebilir. Yatırıma tahsis edeceği kaynakların bir kısmı faize gitmektedir (Akıncı, 2015: 52). Küresel bir ekonomide üst orta gelirli ülkelerin politikalarını revize ederek sermayeye güvenli bir alan oluşturması zaruridir. Kurumsallığın hâkim olduğu ülkeler yatırımı çekme konusunda daha başarılıdır. Bu nedenle gelir dağılımında adalet, güvenli ve şeffaf bir ekonomi üst orta gelirli ekonomilerin gelir kaynağı niteliğindedir. Demokratik bir yapı ve ekonomi bağlantısı üst orta gelirli ülkelerde bahsi geçen durumlar ihmal edildiği için sekteye uğramaktadır (Yalman vd., 2011: 442; Hayaloğlu, 2015:18).

3.4. ÜST ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE DEMOKRASİNİN İŞLEYİŞİNDE MEYDANA GELEN PROBLEMLER

Üst orta gelirli ülkeler demokrasi rejimini benimsemiş olmasına rağmen demokrasiyi sistemlerine adapte etme konusunda birtakım problemlerle karşılaşılırlar. Bir ülkede demokrasinin bazı temel esaslarının yerine getirilmesi, ülkenin demokratik bir yapıya sahip olduğunu göstermemektedir. Demokrasi rejimini uygulayan çoğu üst orta gelirli ülkede demokrasiye dair birçok aksaklık görülmektedir. Seçim yoluyla yönetimde yer alan kişiler özellikle kendi çıkarlarını gözeterek halktan oy alabilmek için yanlış yatırımlar gerçekleştirebilirler. Vergilerin kontrolsüz artması ve denetimin yetersiz kalması sebebiyle yolsuzluk ve rüşvette artış görülebilir. Yönetimdeki kişiler kendi çıkarları doğrultusunda olumsuzlukları halka yansıtmayabilir bu durumda hesap verebilirlik ilkesini zedeler niteliktedir. Yargının bağımsızlığı üzerinde kontrol kurmaya çalışan bir yönetimle karşılaşılabilir. Eleştiri sonucu ve oy potansiyelinin düşme olasılığına karşılık basın ve fikir özgürlüğü engellenebilir. Bu örneklerin hepsi kontrolsüz güç için bir yol niteliğindedir. Bahsi geçen her durum demokrasinin belirleyicilerine ters düşer niteliktedir. Bir rejimin demokrasi adını alması ve vatandaşa sadece seçme seçilme hakkının verilmesi eşitlik ve özgürlük ilkelerinin tam olarak uygulandığını göstermemektedir. Yüksek gelirli ülkelere bakıldığında ise yolsuzluk, rüşvet, basın

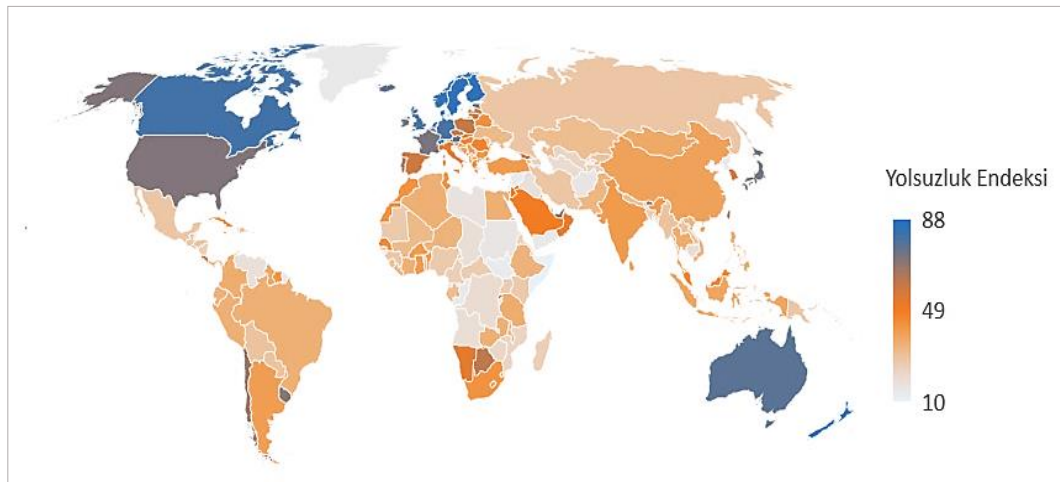
kısıtlama, yargının aksamaması gibi durumlara daha az rastlanmaktadır. Yukarıda söz edilen ve demokrasinin işleyişini etkisiz kılan durumlar başlıklar halinde açıklanacaktır (Ay vd., 2016: 74; Taşar ve Çevik, 2017: 145).

3.4.1. Yolsuzluk

Yolsuzluğun genel olarak tanımını yapmak gerekirse; herhangi bir özel amaç için rüşvet, adam kayırma, devletin kaynaklarını yerli, yersiz kendine veyahut kişilere devretme kiralama vs. gibi durumların tamamının karşılığıdır denebilir. Yolsuzluk denince ilk akla gelen esasında rüşvettir. Demokrasi rejimi uygulandığı halde tam oturmamış bir düzen olduğu takdirde sık rastlanan problemlerden bir tanesidir. Üst orta gelirli ülkelere bakıldığında temel problem yöneticilerin kendi çıkarları doğrultusunda demokrasiden faydalanmalarındadır (Aktan, 2001: 51).

Şekil 2.5'te dünya yolsuzluk verilerinin dünya haritası biçiminde gösterimi mevcuttur. Yolsuzluk Endeksi, 180 ülkeyi kapsamakta olup; 0-100 arasında değer almaktadır. Burada sıfır değeri yolsuzluğun en yüksek değerde olduğunu 100 ise yolsuzluğun bulunmadığını ifade etmektedir. En yüksek değere sahip ülkeler arasında Kuzey Amerika, Kanada ve yüksek gelirli Avrupa ülkeleri yer almaktadır.

Şekil 3.5. Dünya Yolsuzluk Haritası

Kaynak: TI, Yolsuzluk Resepsiyonları Endeksi. 2018.

İlk sıradaki ülkeler Danimarka ve Yeni Zelanda'dır. Bu ülkelerin sırasıyla yolsuzluk skorları 88 ve 87'dir. En alt sırada ise Somali, Suriye ve Güney Sudan yer almaktadır. Bu ülkelerin ise sırasıyla skorları; 10,13 ve 13'tür. Tablo 2.5.'te

seçilmiş ülkelerin yolsuzluk skorları görülmektedir. Türkiye'nin skor ve sıralaması; 41 ve 78 olarak gerçekleşmiştir. Hukukun Üstünlüğü Endeksi içerisindeki yolsuzluk verilerinden hareketle Türkiye 126 ülke arasından 57. Sırada yer almaktadır. Her iki verinin hemen hemen ortalama skorlara denk geldiğini ve birbirini desteklediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır (WJR, 2019: 145).

Tablo 3.5. Yüksek ve Düşük Yolsuzluk Skorlarına Sahip Seçilmiş Ülkeler (2018)

Ülke	Skor	Sıra
Danimarka	88	1
Yeni Zelanda	87	2
Finlandiya	85	3
Singapur	85	4
İsveç	85	5
İsviçre	85	6
Türkiye	41	78
Kuzey Kore	14	176
Yemen	14	177
Güney Sudan	13	178
Suriye	13	179
Somali	10	180

Kaynak: TI, Yolsuzluk Resepsiyonları Endeksi. 2018.

Düşük skorlara sahip ülkelerin konumlarına bakıldığında ülkelerin Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika' da yer aldıkları görülmektedir. Ekonomi güvenli ve stabil bir ortamda ancak ilerleyebilmektedir. Bu durumdan hareketle demokratik bir yapının ihmal edilmesi ve yönetimde aksaklıklar ekonomi yoluyla bir negatifliğe neden olmaktadır. Yolsuzluğun yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde rüşvetin de ciddi derecede yüksek olması beklenebilir (Aktan, 2014: 65).

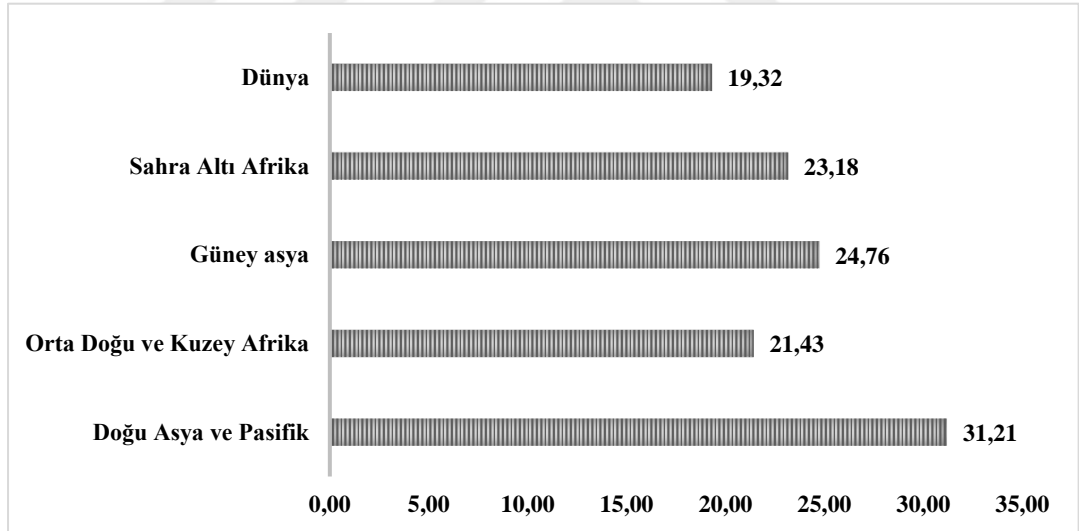
3.4.1.1. Rüşvet

Rüşvet yolsuzluğun bir türü olarak çıkarlar doğrultusunda görev ve yetkilerin uygunsuz bir biçimde kullanılması durumudur (Aktan, 2002: 53). Rüşvetin oluşmasında etkin rol oynayan durum sistem aksaklığı vasıtasıyla sosyal ve ekonomik anlamda gelişimin gerçekleşmemesidir. Rüşvetten oluşan kayıp veya maliyet firmaların üzerine yüklenebilmektedir. Ayrıca bürokratik işlemlerin fazla olması ve sürenin gereksiz uzamaları sonucunda firmalar rüşvet vermeye yönelmektedir (Aktan, 2014: 20). Yabancı sermayenin herhangi bir ülkede yer almayı tercih edebilmesi için ayrıca yasalarla maliyetinin sabit olması

gerekmektedir. Eğer ki ek maliyetler oluşursa (rüşvet gibi, yasa boşluğundan veya aksaklığından kaynaklanan maliyetler) yabancı yatırımcının geri çekilmesine neden olur (Ay vd., 2016: 5).

Dünyadaki rüşvet dağılımına bakıldığında yine aynı tabloyla karşılaşılmaktadır. Demokratik anlamda düşük beceriye sahip ülkelerin rüşvet oranları %35-20 arasında değişmektedir. Toplam kurum sayısı içerisinde rüşvet veren kurum sayısına oranla elde edilen bu veri gelir gruplarına göre de benzer bir durum sergilemektedir. Şekil 2.6.'da gösterildiği üzere dünya ortalaması %19,32'dir. Bunun yanı sıra en yüksek rüşvet verme veya alma yüzdesine sahip bölge %31,21 ile Doğu Asya ve Pasifik'tir. Rüşvet göstergesi kamuya açık erişim, izinler, lisanslar ve vergilerle ilgili altı kamu işleminde en az birine rüşvet ödemek durumunda kalan firmaların genel içerisindeki yüzdesidir.

Şekil 3.6. Bölgelere Göre Rüşvet Verileri (2018)

Kaynak: Dünya Bankası, Rüşvet Sıklığı, 2019.

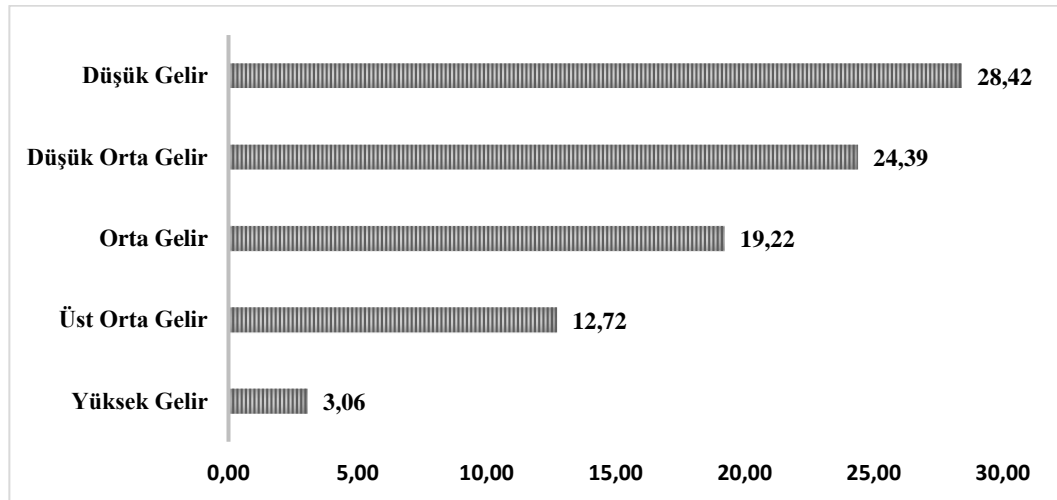
Yolsuzluk ve yolsuzluğun alt segmentlerinin oluşumu ve bunların toplumda kanıksanması sosyo-ekonomik yetersizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yargının zayıflaması gibi birçok sebeple bağdaştırılabilir. Tekelleşmenin hâkim olduğu ve rekabetin az olduğu piyasalarda da ayrıca rüşvetin artacağı üzerine bir görüş hakimdir (Gedikli, 2011: 174).

Bölge değerlendirmesine ek olarak gelir gruplarına göre rüşvetin yüzdesi Şekil 2.7.'de yer almaktadır. Toplam puanlama yüz yüzerinden yapılmıştır. Bir

ülkenin özgür olabilmesi için 0-30 arasında bir değer alması gerekmektedir. Öte yandan kısmen özgür için puanlama aralığı 30-61 arasındadır. Son olarak bir ülkeye özgür değil diyebilmek için 61-100 arasında bir değer alması gerekmektedir.

Gelir seviyesi düştükçe rüşvet veren firma yüzdesinin arttığını görmekteyiz. Yüksek gelir grubunda rüşvet veren firmaların yüzdesi 3,06 iken, düşük gelirli ülkelerde rüşvet veren firma yüzdesi 28,42'ye yükselmektedir. Yönetim anlayışı rejim ne olursa olsun ülkedeki gelişmeyi etkiler niteliktedir. Rejim olarak demokrasi uygulanan bir ülke demokratikleşmeyi sağlayamamış olabilir. Kaldı ki üst orta gelirli çoğu ülkenin vaziyeti de ne yazık ki budur. Diğer yandan kalkınma seviyesi çok yüksek bir ülke rejim olarak demokrasi uygulamıyor olsa dahi demokratikleşme konusunda demokrasi uygulayan bir ülkeden ilerde olabilmektedir. Burada demokrasiyi daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi sadece seçimlerden ibaret görmemek gerekir. Yolsuzluk demokrasinin uygulanmasında aksaklık oluşturan durumlardan sadece bir tanesidir. Yolsuzluğun içerisine rüşvet dışında birçok konu daha dahil olmaktadır. Fakat somut bir değerlendirme yapabilmek adına rüşvet ele alınmıştır. Rüşvetin endeksleri oluşturulmuş olup somut bir biçime getirilebilmiştir.

Şekil 3.7. Gelir Gruplarına Göre Rüşvet Dağılımı (2018)

Kaynak: Dünya Bankası, Rüşvet Sıklığı 2019.

3.4.2. Basın Özgürlüğü

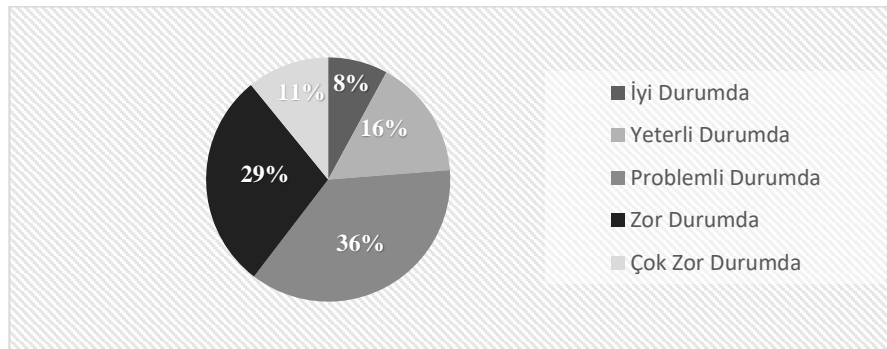
Demokrasi rejiminin uygulandığı bir toplumda basının akıbeti de oldukça önemlidir. Kısıtlanabilir veya tamamen etkisiz hale getirilebilir. Politikacılar

eleştirilere karşı savunma olarak basına yargı yoluyla ya da farklı biçimlerde müdahale edebilmektedirler. Bunun nedeni ise oy kaybetme olasılığının olması sonrasında halkın tepkisini alabilecek olma durumudur. Benimsenmiş bir yönetim sisteminde bu durumun gerçekleşme ihtimali düşüktür. Politikacılar geçici birer yönetim aracıdır ve tek yapması gereken iyi bir kalkınma ve refah planı yapıp gerçekleştirebilmektir. Fakat demokratik bir sistemi sadece şekilde kabul eden ülkeler için hal böyle değildir. Basından gelebilecek herhangi bir eleştiriye karşı önlem alınır.

Dünya basın özgürlüğü Özgürlük Evi Endeksi verilerine göre toplam değerlendirilen 199 ülke arasından 72 ülke kısmen özgür kategorisinde yer alırken, 66 ülke özgür değildir. Kalan 61 ülke ise özgür ülke olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer basın özgürlüğü ölçümüne göre 0-100 arasında değer alan ülkeler arasında sınıflandırma, 0-100 arasında en özgür ülke 0 puan, özgür olmayan ülke ise 100 puan olarak değerlendirilmiştir.

Özgürlük Evi basın özgürlüğü son verilerine göre Türkiye özgür değil kategorisinde yer almaktadır. Diğer endekse göre ise 180 ülke arasından 157. Sırada 52.81 puandadır. Veriler Türkiye'nin basına özgürlük hakkının verilmediğini ortaya koymaktadır. Dünyada basın özgürlüğünün nitelik olarak yüzde dağılımı Şekil 2.8.'de verilmiştir.

Şekil 3.8. Dünyada Basın Özgürlüğünün Yüzde Olarak Dağılımı

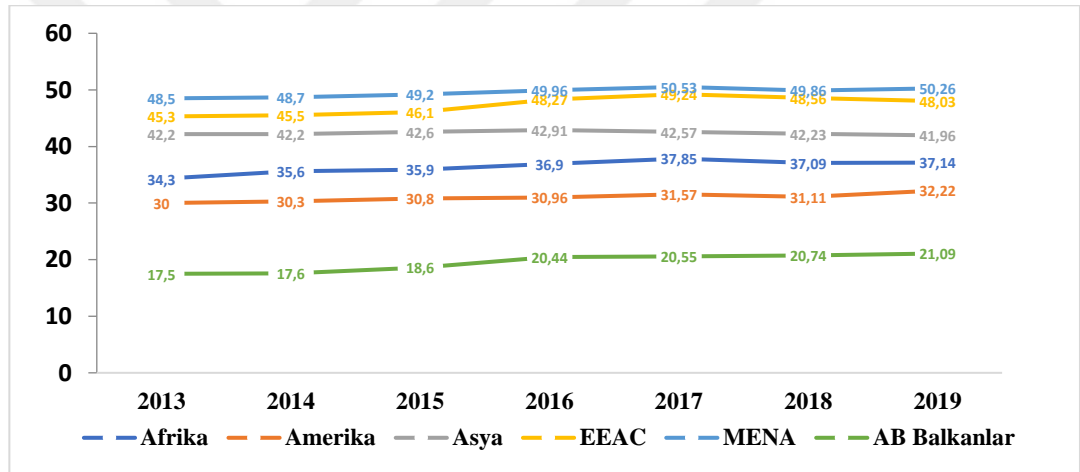
Kaynak: RSF, 2019 Dünya Basın Özgürlüğü, 2019.

Şekil 2.8.'de gösterildiği üzere dünyada en yüksek basın özgürlüğün hâkim olduğu ülke sayısı toplam ülke sayısının %8'idir. Ondan sonra gelen yeterli bir

basın özgürlüğüne sahip ülke yüzdesi ise %16'dır. Problemlili bir basın özgürlüğünün olduğu ülke yüzdesi 36'dır. 180 ülkenin %29'u ise zor durumda olan bir basın akışına sahiptir. Bunun yanı sıra hiç basın özgürlüğünün bulunmadığı ülke değerlendirilen 180 ülkenin %11'i kadardır.

Şekil 2.9.'da bölgelere göre basın özgürlüğü yer almaktadır. Afrika, Amerika, Asya, EEAC (Avrasya Ekonomik Topluluğu), MENA (Ortadoğu ve Kuzey Afrika), AB (Avrupa Birliği) ve Balkanlar şeklinde bir ayırım yapılarak 2013-2019 yılları arası veriler sunulmuştur. 180 ülkenin yer aldığı ve sıralandığı endekste bölgede yer alan ülkelerin sıralama ortalamaları gösterilmektedir.

Şekil 3.9. Bölgelere Göre Basın Özgürlüğü

Kaynak: RSF, 2019 Dünya Basın Özgürlüğü, 2019.

Bölgelere göre basın özgürlüğünde Avrupa Birliği ve Balkan ülkeleri ortalama 17 ve 21 arasında değişen bir sıralama ortalamasına sahiptir ve diğer ülke grupları arasında en iyi konumda yer almaktadır. Ardından gelen Amerika'nın 30-33 arasında değişen bir sırası mevcuttur. Afrika bölgesi ise 3. grup olup 34-37 arasında sıralamada yerini almıştır. Asya ise genel olarak 42. sırada yer almaktadır. Avrasya Ekonomik Topluluğu (EEAC) ise 45-48 arasında değişim gösteren bir sıralamaya sahiptir. Son olarak üst orta gelirli ülkelerin yoğun bir şekilde yer aldığı Orta Asya, Doğu Avrupa, basın özgürlüğü açısından en alt sırada yer almakta olup 48-50 arasında değişen bir sıralamaya sahiptir.

Ortadoğu ülkelerinden Suudi Arabistan'ın basın özgürlüğü açısından standartlarını örneklendirmek Şekil 2.9.'u daha iyi kavramak amacıyla faydalı olacaktır. Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın 2018 yılında İstanbul'da öldürülmesi, ülkede gazetecilerin ne vaziyette olduğunu az çok göstermektedir. Savaş sonrası hüküm süren rejimlerin otoriter bir tavır izlemesi sonucu bölgede gazetecilerin sürülmesi, öldürülmesi veya tutuklanması basın özgürlüğü raporuna yansımıştır. Bu ülkeler endekste son sıralarda yer almaktadırlar. Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul Suudi Konsolosluluğu'ndaki infazı Suudi Arabistan'ın RSF endeksinde 180 ülkeden 172. olmasına neden oldu. Suudi Arabistan gazeteciler için en kötü on ülkeden biri arasında yer almaktadır. Kaşıkçı cinayetinin soruşturması sürerken ayrıca 30 gazetecinin de krallıkta tutuklu bulunması üzerine diğer ülkelerden kınama almıştır. Bu durum uluslararası ceza mahkemesini harekete geçirmiştir (RSF, 2019b).

2018 yılının sonlarında Raed Fares ve Hamoud Jneed Suriye'de öldürüldü. Faillerinin kim olduğu bilinmesine rağmen kimse yargı önüne çıkarılmadı. 2018 yılında gazeteci ölümleri Suriye'de bir nebze azalmıştır. Fakat, ülkede silahlı asi grubun varlığı ve Beşer Esad'ın kuvvetlerinin her an bir tehdit oluşturması nedeniyle gazeteciler için güven açısından problemlerli bir bölgedir (RSF, 2019b).

Bunun yanı sıra Yemen'de de benzer durumlar söz konusudur. Özellikle gazeteciler için hapishaneler ölümle iç içe olabiliyor. Gazeteci Anwar El Rakan'ın serbest bırakılmasının ardından Houthi isyancılarının yaklaşık bir yıl işkence etmesi sebebiyle hayatını kaybetmiştir (RSF, 2019b).

2017 yılında Filistin'de Yaser Murtaja ve Ahmed Abu Hussein Gazze İsrail sınırında yaptıkları protesto sonucu İsraili keskin nişancılar tarafından öldürülmüştür. İki gazetecinin öldürülmesinin ardından RSF uluslararası ceza mahkemesine başvuruda bulunmuştur (RSF, 2019b).

RSF raporlarına göre Türkiye'de basın baskı altındadır. 2016'yılında darbenin ardından birçok medya kuruluşunun ortadan kaldırılması ve Türkiye'nin en büyük medya kuruluşunun hükümet yanlısı bir holding tarafından alınması durumun özeti niteliğindedir. Yargılamalar yapılmadan önce gazetecilerin bir yıl

kadar hapis yatması normalleşmiştir. Bu durumun yanı sıra bazı durumlarda gazetecilerin ömür boyu hapis yatma durumu da bulunmaktadır (RSF, 2019b).

İncelenen alanlarla ilgili bir son söz ifade etmek gerekirse, toplumların birtakım baskı, korku veya eşitsizlik içerisinde yaşaması ve bu sebeplerden kaynaklı devlet-toplum arasında oluşan güç dengesizliğinin engellenmesi için etkili sosyal bir tepki faydalı olabilir. Çünkü çözümler talepler doğrultusunda geliştirilebilir (Acemoğlu ve Robinson; 2019: 547).

3.4.3. Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik kamu kuruluşlarının halka karşı açık olması ve halkın onlardan beklediği şekilde hareket etmesini ifade eden bir kavramdır. Hesap verebilirlik öncelikle halk ve kamu kuruluşları arasındadır. Bir diğer ilişki ise iç düzeninde kamu kurumları arasındaki netlik üzerinedir. Hesap vermeyi gerektiren kamu kuruluşlarının sorumluluğuna ait birkaç alan bulunmaktadır. Bunlar; mali, adil olma, gücün doğru kullanımı ve performans kullanımı olarak sayılabilir. Bir hükümetin bu konularda net bir şekilde ilerlemesi demokrasiyi kuvvetlendirir niteliktedir. Kamu kuruluşlarının vatandaşın beklentileri, istekleri doğrultusunda ve kamu yararını gözeterek hareket etmesi demokratik anlayışın bir parçasıdır (Balcı, 2005: 331).

Dünya Bankası'nın yönetim verilerinden hareketle ülkelerin durumlarına bakıldığında Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, Finlandiya, Danimarka, İsveç gibi ülkelerin her bir değişken için 100'e yakın olduğu görülmektedir. İyi bir yönetim ve hesap veren açık bir hükümet anlayışı Kuzey Avrupa ve güney yarım kürede tam anlamıyla uygulanır vaziyettedir. Türkiye'ye bakıldığında ise ortalama 30-50 arası değer almaktadır. Fakat politik istikrar ve hesap verebilirlik açısından geridedir. Türkiye'de politik istikrar 100 puan üzerinden 10 puan alırken hesap verebilirlik değişkeni de 100 üzerinden 25,12 olarak değerlendirilmiştir (Dünya Bankası, 2019f).

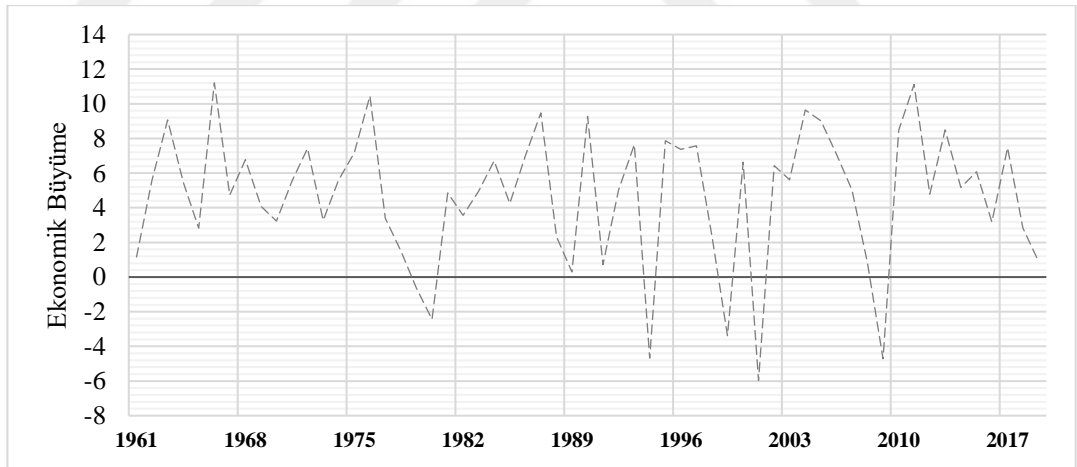
Verilere göre incelenen 202 ülkeden son sırada yer alan ülkeler; Kuzey Kore, Eritre, Türkmenistan, Güney Sudan, Suriye, Sudan ve Somali gibi ülkelerdir. Gelişmişlik düzeyinde de hemen hemen aynı sıralarda yer alan ülkelerde yönetimin

de bu durumu destekler nitelikte olması her iki durumun eş anlamlı olduğunu gösterir niteliktedir.

3.5. TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Türkiye'nin Cumhuriyetten itibaren ekonomisi ele alındığında 98 yıllık süreçte konjonktürde birçok dalgalanma mevcuttur. 1930'lu yıllarda devletin ön planda olduğu ithal ikameci ekonomi modeli uygulanmıştır. 1950'li yıllarda ise ithal ikameci ekonomi modelinin özel sektörü teşvik eden bir biçimi uygulanmıştır. 1980 ve sonrasında ise ekonomi liberal bir görünüm kazanmış ve açık ekonomi modeli uygulanmıştır ve uygulanmaktadır. Türkiye 1923-1950 döneminde ortalama %9, 1950-1980 döneminde %19,8, 1980-2000 döneminde %4,16, 2000-2019 döneminde ise ortalama %5,11 büyümüştür. 2018 yılında ise 2,82 büyümüştür, (Dünya Bankası, 2019b; Pamuk, 2018: 304; Boratav, 2008: 214). Şekil 2.10'da Türkiye'nin Büyüme oranları belirli bir yıl aralığı için gösterilmiştir.

Şekil 3.10. Türkiye'nin Büyüme Oranı (1961-2019)

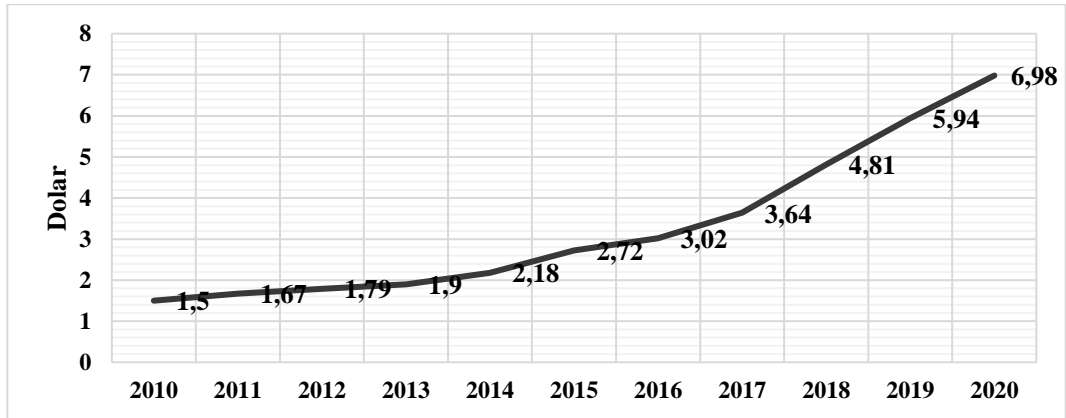

Kaynak: Dünya Bankası Ekonomik Kalkınma Göstergeleri Veritabanı. TÜİK. Ekonomik Büyüme.

Türkiye'nin en yüksek büyüme hızına sahip olduğu yıl %11,2 ile 1966'dır. Bunun yanı sıra en düşük büyüme hızının gerçekleştiği yıl %-6 ile 2001 yılıdır. 1961-2018 yılları arasında değişim gösteren büyüme oranının ortalaması ise %4,57'dir. 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin ekonomik büyüme oranı %0,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2020).

Demokratik anlamda ekonomik büyümenin değişimine bakacak olursak 1970'li yıllarda yaşanan krizde ilk olarak artan kamu harcamalarının sonrasında IMF ve Dünya Bankası'ndan krediler alındığını ve dayatılan politika planlarını uygulamak durumunda kalan bir Türkiye'den bahsetmek doğru olur. Bu sistemin çok yürümemesi nedeniyle ekonomik krizi takip eden bir darbe girişimi veya baskı uygulayan bir rejim faaliyet göstererek demokrasi anlayışı da ekonomiyle birlikte dibe vurmuştur. 1960-1980 arasındaki ekonomik büyüme verilerine bakıldığında yirmi yıllık en düşük ekonomik büyüme 1970 yılında gerçekleşmiştir. 12 Mart 1971 yılında darbe yapılmış ve dönemin başbakanı Süleyman Demirel istifa etmek durumunda kalmıştır. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının ABD'li dört askeri kaçırmalarının ardından, savundukları fikirler doğrultusunda 1972 yılında idamlarına karar verilmiştir. 1971 yılında yaşanan siyasi gerilim ve demokrasiye yapılan bu darbenin ardından Türkiye dokuz yıl daha sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. 12 Eylül 1980 yılında gerçekleşen üçüncü askeri darbenin ardından ekonomik büyüme negatif %2,4 gerçekleşmiştir. 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlar ile Türkiye'de ekonomi politikalar değiştirildi. 1980 yılının ardından uygulanan ekonomi politikalarında genel olarak serbest bir anlayış hâkim olmuştur. 1994 yılında yaşanan ekonomik krizde ise siyasi anlamda karışıklık, ekonomiye de yansımıştır. Hali hazırda kötü giden bir ekonomi siyasi gerilimlerle de patlak vermiştir. Turgut Özal'ın aniden hayatını kaybetmesi sonrası Tansu Çiller göreve gelmiş ve bir dizi değişikliklerle işe başlamıştır. Bu dönemde ekonomiyi toparlamak amacıyla yabancı sermayeden gelen sıcak paraya önem verilmiş ve dışarı çıkmasını engellemek için faizler arttırılmıştır. Aynı zamanda bankacılık sektörünün düzensiz, denetimsiz bir şekilde ilerliyor olması 2001 krizini kaçınılmaz hale getirmiştir. Yaşanan bankacılık krizi kredi derecelendirme kuruluşları Türkiye'nin kredi notunu düşürme kararı almıştır. Dönemin başbakanı Ecevit Kemal Derviş'i davet ederek çözüm arayışına girmiştir (Danışoğlu, 2007: 6; Akpınar, 2012; Forta, 2018; BBC, 2018). Şekil 2.11.'de TL/Dolar paritesi yer almaktadır. En son 2019 yılının 23 Aralık günü kur bilgisine yer verilmiştir.

Şekil 3.11. TL/Dolar Döviz Kuru

Kaynak: TCMB, Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları. 2020.

2010 yılı sonrasında sürekli bir artış içerisinde olan döviz kuru Türkiye'nin para biriminde bir değer kaybına neden olarak ekonomik anlamda zarara uğramasına neden olmaktadır. 2010 yılında TL/Döviz paritesi 1,5TL iken; 2019 yılı ortalaması 5,94 TL olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı 11 Mart itibariyle kur 6,11 olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2020).

Ülkenin dar boğaza girmesi değişimi kaçınılmaz hale getirmiştir ve Recep Tayyip Erdoğan Adalet ve Kalkınma Partisi ile tek başına iktidar olmuştur. İktidar değişse dahi Kemal Derviş'in planları uygulanmaya devam edilmiştir. Kemal Derviş yaptığı planla ülkede ekonomik istikrarın tekrar elde edilmesine aracı olmuştur. 2001 yılında ihracat %13 artmış, ithalat ise %16 daralmıştır. 2004 yerel seçimlerde de Adalet ve Kalkınma Partisi çoğunluğun oyunu almıştır. Bu dönemde laikliğin gündeme gelmesi ve siyasette asker konularına farklı bir bakış açısı geliştirilen Adalet ve Kalkınma Partisi çok eleştirilmiştir. Siyasette gerilim 2007 yılında en üst seviyelere ulaşılsa da 2008 yılında genel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi yine tek başına iktidarı sürdürmek için seçilmiştir. 2008 yılında yapılan laiklik eleştirileri gerekçesiyle partinin kapatılması için dava açılmıştır. Aynı dönemde dünyada yaşanan ekonomik kriz Türkiye'yi de etkilemiş ve siyasi gerilimlerin de yaşanması nedeniyle ekonomik büyüme 2009 yılında %4,7 daralmıştır. Parti 2010 yılında anayasa değişikliğini gündeme getirerek referandum yapılmıştır. Olumlu sonuçlanan yasa askerlerin mahkemede yargılanmasının önünü açmıştır. 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı olayı ekonomiye de yansımış ve TL-

Dolar Döviz kuru 1,80'den 2,39'lara yükselmiştir. Bu dönemde birçok sivil, gazeteci ve oyuncu kesimden de yargılamalar gerçekleşmiştir. Hükümet ve cemaat ayrışması 2012 yılında belirginleşmişti ve cemaatin 2013 yılının 17 Aralık günü yolsuzluk ve rüşvet meselesinin ortaya çıkması iki tarafın ayrışması sonucu yaşanmıştır. 2014 yılında yapılan yerel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi yine oy çoğunluğunu sağlamıştır. Dönemde hükümet ve Merkez Bankası arasında faizler nedeniyle bir çekişme olması Merkez Bankası üzerinde baskı oluşturmuştur. Ardından yapılan 2014 Ağustos genel seçiminde Recep Tayyip Erdoğan ilk turda Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 7 Haziran 2015 yılında yapılan başbakanlık seçiminde Adalet ve Kalkınma Partisi çoğunluğun oyunu alamamış ve koalisyon hükümeti kurulması istenmiştir. Fakat, Adalet ve Kalkınma Partisi erken seçim talebinde bulunarak reddetmiştir. Yaşanan ve hızla artan terör olayları ve siyasi gerginlik sonucu Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidar olarak 24 Kasım 2015 yılında göreve yeniden gelmiştir. 2016 yılının 15 Temmuz günü Fetullah Gülen Terör Örgütünün yaptığı darbe girişimi ekonomide bir gerginliğe sebep olmuş ve TL-Dolar Döviz kuru 2,89 seviyelerinden 3,18'e yükselmiştir. Olağanüstü hâl kararları neticesinde piyasalarda yaşanan belirsizlik güven ortamının zarar görmesine yol açmıştır. Hükümet yatırımları canlandırmak ve piyasalardaki belirsizliği azaltmak adına ekonomi programları açıklasalar da enflasyon yükselmiş, döviz kuru yükselerek TL değer kaybetmiş ve satın alma gücünde belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Döviz 2018-2019 yılları arasında 3,75-5,94 arasında değişim göstermiştir. Enflasyon ikili hanelere yükselmiş olup satın alma gücü düşmüştür (Yenişafak, 2016; Aljazeera, 2016; TÜİK, 2020). Türkiye'nin ekonomik istatistiklerinin yanı sıra demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi arasında sağlıklı bir değerlendirmek yapmak için gelir dağılımına ve özgürlük seviyesine bakma önem arz etmektedir. Şekil 2.12.'de Türkiye'ye ait Gini katsayısının yıllara göre değişimi ve P80/P20 değerleri yer almaktadır. Gini katsayısı gelir dağılımında adaletsizliği ifade etmektedir. 0-1 arası değerler alır 1 değeri toplumda tüm gelirin bir kişiye aktarıldığını, 0 değeri ise toplumda elde edilen tüm gelirin eşit bir şekilde paylaşıldığını ifade etmektedir. P80/P20 ise dağılımda en düşük paya sahip ilk %20 ile en yüksek paya sahip %20 arasındaki farkın kaç kat olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2020).

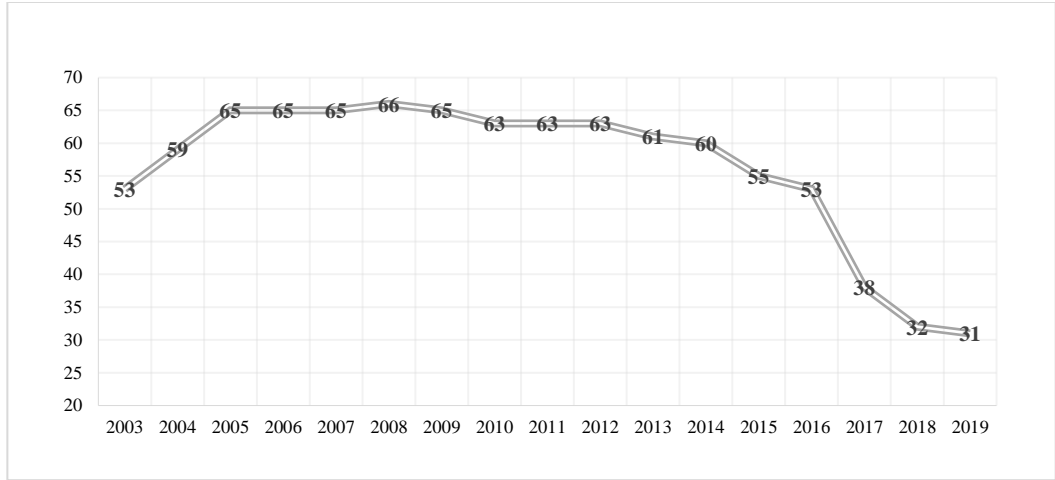
Tablo 3.6. Türkiye'nin Yıllara Göre Gelir Dağılımı

Yıl	Gini Katsayısı	P80/P20
2006	0,428	9,6
2007	0,406	8,1
2008	0,405	8,1
2009	0,415	8,5
2010	0,402	7,9
2011	0,404	8,0
2012	0,402	8,0
2013	0,400	7,7
2014	0,391	7,4
2015	0,397	7,6
2016	0,404	7,7
2017	0,405	7,5
2018	0,408	7,8

Kaynak: TÜİK Veritabanı, Gelir Eşitsizliği, 2020.

Tablo 2.6.'ya bakıldığında Türkiye'nin dengeli bir gelir dağılımına sahip olmadığı görülmektedir. 2006 yılındaki 0,428 katsayısı diğer yıllara göre en bozuk gelir dağılımının olduğunu göstermektedir. Diğer yandan 2008-2009 yılları arasında da katsayının diğer yıllara göre fazla değiştiğini ifade etmek yanlış olmaz. Ayrıca en düşük pay sahibi %20 ile en yüksek pay sahibi %20 arasındaki farkın 8,1 kattan 8,5 kata yükseldiği görülmektedir. 2011-2014 yılları arasında ise gelir dağılımında giderek iyileşme gerçekleştiğini söylemek mümkün. Ancak 2015-2018 yılları arasında tekrar adaletsizliğin yükseldiği görülmektedir. 2018 yılı itibariyle Gini katsayısı Türkiye'de 0,408'dir. Öte yandan en yüksek pay sahibi %20 ile en düşük pay sahibi %20 arasındaki kat 7,5'ten, 7,8 kata çıkmıştır. Gelir adaletsizliğine ek olarak Özgürlük Evi endeksine göre Türkiye'nin toplam skorları incelenmiştir. Şekil 2.13.'te konuyla ilişkili veriler gösterilmektedir.

Şekil 3.12. Türkiye’de Demokrasi (Özgürlük Evi Endeksi)

Kaynak: Özgürlük Evi Veritabanı, Türkiye

Şekil 2.13’te görüldüğü üzere toplam skorlara göre Türkiye’nin özgürlükler anlamında gerilediği görülmektedir. Öte yandan aynı şekilde Türkiye ekonomisinin son on yılda görece olarak daraldığını ifade etmek mümkündür. Gelir adaletsizliğinin arttığı, fakirin daha fakir zenginine ise daha zengin olduğu bir ortamda politik özgürlük ve sivil özgürlüklerin azalması olağandır. Türkiye Özgürlük Evi endeksine göre son on yıl içerisinde yaklaşık otuz puan kaybetmiştir. 2010 yılında toplam skorlar 63 iken; 2019 yılında bu skor 31’e kadar düşmüştür. Bu durum şunu ifade etmektedir. Adaletsizliğin arttığı bir toplumda giderek zengin fakir arası fark artıyor. Ardından ise politik ve sivil özgürlükler azalıyor. Ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisi ele alındığında ise iki değişkenin paralel bir yol izlemesi değişkenleri ilişkilendirmeye yardımcı niteliktedir.

BÖLÜM 3

DEMOKRASİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerine ampirik çalışmalar literatürde bulunmaktadır. Çalışmaların bir kısmı panel veri analizi ile incelenmiştir. Literatür özetinde bu çalışmalara ilişkin bilgiler verilecektir. Bu bölümün amacı ampirik çalışmalar üzerinden oluşturulan demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini tekrar modelleyerek incelemektir. Bunun için de zaman ve yatay kesit ögelerini eş anlı bir biçimde kullanma olanağı sağlayan panel veri analizi yöntemi kullanılacaktır. Bölümde ilk olarak, demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar literatür çerçevesinde özetlenecek, ardından çalışmada uygulanacak olan ekonometrik yöntem açıklanacaktır. Sonrasında çalışmaya ilişkin oluşturulan model ve veriler tanımlanacak ve test edilecektir. Son olarak ise çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilecek ve sonuç tartışılacaktır.

4.1. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatür incelendiğinde tarafsız, olumlu ve olumsuz olmak üzere üç farklı görüşün hâkim olduğu görülmektedir. Genel itibariyle yaygın argümanın olumlu ilişki üzerine olduğundan söz etmek mümkündür. Demokrasinin kabul edilebilir bir düzeyde olduğu takdirde başka bir ifadeyle ekonomik büyümeyi baskılamayarak kamu kesiminin GSYİH içerisindeki payını arttırmayacak ölçüde büyümeyi desteklediği söylenebilir. Bu anlamda demokrasinin beşerî sermaye, gelir adaletsizliği ve ekonomik özgürlük üzerindeki etkisi göz ardı edilemez, dolaylı yoldan ekonomik büyümeyi arttırıcı nitelikte olan bu değişkenler GSYİH için uzun dönemde önemli etkiler oluşturmaktadır.

Barro (1996) yaptığı çalışmada ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisini 100 ülke üzerinden incelemiştir. Analizi 1960-1990 yılları arası veriler üzerinden panel veri analizi kullanarak çözümlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik büyüme; beşerî sermaye artışı, hukukun üstünlüğünün sürdürülebilmesi, devlet tüketimi ve serbest piyasalardan olumlu etkilenmektedir. Demokratik açıdan düşük siyasi özgürlük seviyeleri ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, ortalama bir siyasi özgürlük ekonomik büyüme üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ekonomik

kalkınmanın demokrasi üzerindeki etkisine bakıldığında ise, kişi başına düşen GSYİH'nin artışı sonucu eğitimde olan artış ve yaşam standartlarının iyileşmesi sebebiyle siyasi kurumlarda gelişme meydana gelecektir ve demokratik süreç yukarı yönlü bir ivme kazanacaktır. Gelişmiş ülkeler oluşan ekonomik kayba rağmen demokratik rejimde aşama kaydetmeyi tercih etmektedirler bunun sebebi ise oluşan açığı kaynaklarından bir şekilde temin edeceğidir. Son olarak gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yönelen bir ekonomik sistemin mevcudiyeti gelişmekte olan ülkeleri de uzun dönemde demokratikleştirmektedir.

Tavares ve Wacziarg (2000) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini sekiz ülke için panel veri analizi ile incelemiştir. Zaman aralığı olarak 1970-1989 yılları arasını 4 kesit şeklinde kullanmıştır. Analiz sonucunda demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini orta derecede olumsuz olarak tespit etmiştir. Ancak demokrasinin, beşerî sermayeyi arttırarak, gelir adaletsizliğini azaltacak nitelikte olması ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra demokrasinin artışı, fiziksel sermayenin birikiminin ve GSYİH içerisindeki devlet harcamalarının artmasına sebep olmaktadır. Bu durum ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir. Ancak çalışmanın genel sonucu; ekonomik büyümeyi destekleyebilmek için demokratik rejimin uygulanmasının doğru olduğu üzerinedir. Demokratik rejim uygulandığı takdirde GSYİH içerisindeki devlet harcamalarının payının artmasına önlem alınarak, fiziksel sermaye birikimi engellendiği zaman ekonomik büyüme için en doğru rejim olacaktır.

Yay (2002) yaptığı çalışmada iki farklı model kullanmıştır. Bunlardan ilki demokratikleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alırken bir diğesinde ise gelir dağılımı ve iktisadi büyüme ilişkisi ele alınmaktadır. Modellerin örneklem sayıları farklı olup zaman aralıkları da farklıdır. İlk modelde 75 ülke ve kesit veriler (cross country time series) kullanılmıştır. İkinci modelde ise 55 ülke ve kesit ülke kullanılmıştır (cross country). İlk modelde kesit zaman aralıkları 1971-1975, 1976-1980, 1981-1985 ve 1986-1990 şeklindedir. İkinci modelde ise zaman aralığı 1986-1990'dır. Modellerin analiz sonuçlarına göre ise ekonomik büyüme ve demokrasi arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Fakat demokrasi ve ekonomik büyüme

artış hızı arasında pozitif ya da negatif herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Bunun yanı sıra ekonomik özgürlükler ve demokrasi arasında da herhangi bir ilişki gözlenememiştir. Diğer yandan ekonomik özgürlükler ve büyüme artış hızı arasında yukarı yönlü anlamlı bir ilişki mevcuttur. Gini katsayısı yardımıyla kullanılan gelir dağılımı eşitsizliği değişkeni ile büyüme artış hızı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Arslan ve Doğan (2004) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini iki yaklaşıma göre incelemişlerdir. Bu yaklaşımlardan ilki demokratik bir rejimin nispeten daha özgür bir ortam sağlaması nedeniyle yatırımları azaltarak cari tüketim üzerinden baskıya sebep olacağıdır. İkincisi ise; otoriter rejimlerin toplumun refahı ve toplam çıktı üzerinde herhangi bir kaygı barındırmayarak ekonomik büyümeyi engelleyeceğidir. İki yaklaşım üzerinden yapılan çıkarımlarla demokratik bir rejimin ekonomik büyümeyi daha iyi destekleyeceği sonucuna varılmıştır. Buna sebep olarak kurumsal yapı ve mülkiyet haklarının korunması gösterilmiştir.

Doğan (2005) yaptığı çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini literatür üzerinden değerlendirmiştir. Demokrasinin ekonomik büyüme ile olan ilişkisinde gelişmekte olan ülkeler açısından özellikle olumlu etkilerinin olacağını vurgulamıştır. Bu anlamda demokrasinin beşerî sermayenin ivmesini arttırıp, gelir eşitsizliğini azaltarak ekonomik büyümeyi destekleyeceğini belirtmiştir.

Beşkaya ve Manan (2008) yaptıkları çalışmada betimleme yöntemi kullanarak Türkiye'deki demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak ise; demokrasinin Türkiye'de tam olarak yerleşemediği yorumunda bulunmuşlardır. Özgürlük Evi Endeksi'ne göre kısmen özgür olarak nitelendirilen Türkiye'nin demokratikleşme açısından uzun bir yolu olduğu vurgulanmıştır.

Başar ve Yıldız (2009) yaptıkları çalışmada Türkiye için 1923-2003 arası dönemi verilerini modelleyerek zaman serisi analizi ile sınımışlardır. Uzun dönem için iktisadi büyüme ve demokratikleşme arasındaki ilişki anlamlı iken kısa dönem için anlamlı bir ilişki söz konusu değildir.

Beşkaya ve Manan (2009) yaptıkları çalışmada ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyümenin demokrasi ile olan ilişkisine bakmışlardır. Türkiye için uygulanan modelde 1970-2005 arası dönem verileri kullanılmış ve zaman serisi analizi uygulanmıştır. Ekonomik performans ve ekonomik özgürlükler arasında pozitif bir ilişki tespit edilirken. Ekonomik büyüme ve demokrasi arasında modeller arası çatışma nedeniyle kesin bir kanıya varılamamıştır.

Çukurçayır ve Tezcan (2011) yaptıkları çalışmada ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisini betimleme yöntemiyle ele almışlardır. İnceledikleri çalışmalardan hareketle kalkınma ve ekonomik büyüme hızının demokratik süreçle ivme kazanacağı sonucuna varmışlardır. Demokrasi ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumlu yönde etkilerken, demokratik süreç aynı zamanda ekonomik büyümenin artışı ile de yukarı yönlü bir ivme kazanmaktadır. Sonuç olarak iki kavram arasındaki ilişki birbirini ikame eder nitelikte değil tamamlayıcı niteliktedir.

Kuşat (2011) demokratikleşmeyi ekonomik ve siyasi açıdan ilişkilendirmiştir. Bu anlamda demokrasiyi uygulamakta olan ülkelerin rejime adaptasyonuna dair yapması gerekenler üzerine yoğunlaşmaktadır. Sürdürülebilir bir demokrasi için oluşturulan düzende aksaklıklar yaşandığında anında müdahale ve revizyonlara başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda demokratikleşmenin tam olarak gerçekleşebilmesi için belirli bir düzeyde istikrarlı bir ekonominin olması gerektiğini savunmuştur.

Yalman vd. (2011) çalışmalarında özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi boyutundan bakmıştır. Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Peru, Şili, Türkiye ve Venezüella için 2000-2006 yılları arası veriler üzerinden panel veri analizi uygulamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre; ticari özgürlük mülk edinme özgürlüğü ve rüşvet vermeme de artış ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Fakat gelişmişlikle doğru orantılı olan yatırımların daha ucuz olan ülkelere doğru transferi bu anlamda ekonomik büyüme ile negatif bir ilişkiye sahiptir.

Başar ve Yıldız (2012) çalışmalarında demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini 59 ülke için 1995-2005 dönemi arası veriler üzerinden dengeli panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir. Bulgular sonucunda ise; gelir seviyesi ve ekonomik büyüme arttıkça demokrasinin ilerlediğine ulaşılmıştır. Araştırmaya ek olarak farklı analizler de yapılmıştır. Bunlardan birisi demokrasi ve enflasyon ilişkisidir. Analiz sonuçlarına göre literatürü destekler sonuçlar elde edilmiştir. Enflasyon ve demokrasi arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiş ve ilişki negatif yönlüdür. Bir diğeri ise beşerî sermaye ve demokrasi ilişkisidir. İlişki anlamlı bulunmuş ve pozitifdir.

Bilecen ve Kibis (2012) yaptıkları çalışmada Türkiye için ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisini incelemiştir. 1980-2010 dönemi verileri ile zaman serisi analizi gerçekleştirilmiştir. Bulgular sonucunda ise uzun dönemde demokrasi ve ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğuna ulaşılmıştır. Fakat nedensellik analizinde başka değişkenlerle modelin incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim, enflasyon, siyasi ve sosyal kurumlar gibi değişkenler özellikle hesaba katılarak nedensellik analizi yapılmalıdır sonucuna ulaşılmıştır.

Doucouliaço ve Ulubaşoğlu (2012) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini literatürdeki çalışmalar üzerinden modellemiştir. 84 çalışma ve 483 tahmin sonucu meta-regresyon analizi ile tahminlenmiştir. Çalışma sonucuna göre belirsiz bir ilişki mevcuttur. Fakat beşerî sermaye artışı, düşük politik istikrarsızlık, düşük enflasyon ve ekonomik özgürlüklerin artışı ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Ancak çalışmanın ortaya koyduğu genel kanı yüksek demokrasinin ekonomik büyümeyi bastırıldığıdır.

Zouhaier ve Karim (2012) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemek için 11 MENA ülkesi kullanmışlardır. Zaman aralığı olarak 2000-2009 yılları arası verileri kullanarak panel veri analizi uygulamışlardır. Ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki ilişki pozitif yönlü ve anlamlı bulunmuştur. Aynı zamanda sivil özgürlüklerin ekonomik büyümeye de ayrıca pozitif bir etkisi mevcuttur.

Cevizli (2013) yaptığı çalışmada betimleme yöntemi ile ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisini ele almıştır. İncelediği çalışmalardan hareketle demokratikleşmenin ekonomik büyüme açısından önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Demokrasinin ilerlemesi açısından eğitim ve öğretimde işleyen bir biçimde yerleşmesi gerektiği kanısına varmıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından demokrasinin uygulanabilir ve ekonomik büyümeyi arttırır nitelikte olduğu fikrini savunmaktadır.

Acemoğlu vd. (2015) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 175 ülke üzerinden çözümlenmişlerdir. 1970 -2010 yılları arası verileri kullanılarak dinamik veri analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki oldukça güçlü ve pozitifdir. Demokratikleşme uzun dönemde kişi başına düşen GSYİH'yi %20 arttırmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkeler için ekti sınırlı vaziyettedir.

Acaravcı ve Erdoğan (2015) yaptıkları çalışmada Türkiye'de demokrasi, reel gelir ve dışa açıklık kavramlarını 1984-2012 dönemi için değerlendirmişlerdir. Çalışmanın amacı uzun dönem nedensel bir ilişki gözlemlemektir. Durağanlık seri bağlamından uygulanan test ADF olup eşbütünlük için ise ARDL sınır testi kullanılmıştır. Aynı zamanda nedenselliğin testi için Panel Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Uygulanan testler sonucunda ise; Demokrasi ve ekonomi arasında kısa ve uzun dönemde olumlu bir ilişki vardır. Dışa açıklık ve demokrasi arasında uzun dönemde negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Ekonomik büyüme ve dışa açıklık artış hızından demokrasi gelişme hızına doğru uzun dönem için güçlü bir nedensellik bağlantısı tespit edilmiştir. Demokrasi artış hızı ve dışa açıklık artış hızından ekonomik büyümeye doğru uzun dönem için nedensellik bağlantısı tespit edilmiştir. Dışa açıklık artış hızından dışa açıklık artış hızı değişkenine doğru kısa dönem için nedensellik bağlantısı tespit edilmiştir.

Acaravcı vd. (2015) yaptıkları çalışmada 15 MENA ülkesi için 1999-2012 arası dönemi kullanarak dinamik panel veri analizi uygulamışlardır. Yatay kesit analizi için CD ve CIPS birim kök testi uygulamışlardır. Sonuca göre ise, tüm veriler yatay-kesit bağımlıdır. Eşbütünlük testi için Westerlund-Durbin-Hausman (2008) kullanılmıştır. Uzun dönem katsayılar ise AMGE ile test

edilmiştir. Değişkenler arası nedensellik analizinde Dumitrescu ve Hurlin (2012) kullanılmıştır. Bulguların sonucunda ise; Durağanlık gözlemlenmeyen değişkenler arasında uzun dönemde ilişki tespit edilmiştir. Kişi başına gelir ve demokrasi arasında negatif bir ilişki vardır. Nedensellik analizinde ekonomik büyüme, internet kullanımı ve demokrasi arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Saatcioğlu ve Karaca (2015) yaptıkları çalışmada 162 ülke için zaman aralığı belirleyerek panel veri analizi uygulamışlardır. Beş yıllık kullandığı zaman kesitleri için 1960-2010 arası modele adapte etmişlerdir. Sonuç olarak ise; iktisadi kalkınmanın artması demokrasiyi ilerletmektedir. Fakat, iktisadi kalkınmanın demokrasi üzerinde kısa dönemde fark edilemeyecek kadar az bir etkisi olduğunu ancak uzun dönem için böyle bir etkiden söz edilebileceğine ulaşılmıştır. Demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinden söz edilecek olursa; tahmin sonuçlarında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu analizlere ek olarak yapılan nedensellik analizinin sonuçları demokrasi ve ekonomik kalkınma arasında iki taraflı bir ilişki göstermektedir. Fakat, ekonomik büyüme ve demokrasi arasında nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Hayaloğlu (2015) demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye) ülkeleri üzerinden incelemiştir. 1990-2012 arasındaki yıllık verileri kullanarak panel veri analizi uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda ise demokrasinin MINT ülkelerinde artması durumunda ekonomik büyümenin de beraberinde artacağını destekleyen tahmin sonuçları elde etmiştir.

Erkuş (2016) yaptığı çalışmada ekonomik özgürlükler ve demokrasinin, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini analiz etmiştir. 24 ülke için 1996-2011 dönemi verileri kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Ardından değişkenler arasındaki uzun dönemli nedensellik analizine bakılmıştır. Sonuç olarak ise; ekonomik özgürlükler ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken demokratik anlamda bir ilerleme ise gelir düzeyinde negatif etki oluşturmaktadır. Son olarak nedensellik analizinin tahmin sonuçlarına göre; demokrasi ve ekonomik özgürlük değişkenlerinden gelire doğru anlamlı bir nedensellik ilişkisi mevcut değildir.

Şahin (2016) yaptığı çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile yedi ülke (Azerbaycan, Rusya, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya, Ermenistan) için 1995-2015 arasındaki yıllık verileri kullanarak test etmiştir. Tahmin sonuçlarına göre ekonomik büyüme ve demokrasi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur. Demokrasinin ilerleyişi uzun dönem için ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, ekonomik büyüme de yine uzun dönemde demokrasinin gelişimini arttırmaktadır.

Barış ve Erdoğan (2017) demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisine dair bir literatür değerlendirmesi yapmışlardır. 21. Yüzyıl için yapılan değerlendirme sonucunda demokratik yapıların etkinliğinin ekonomik büyüme sonrası arttığı değerlendirilmiştir.

Özden ve Erbay (2017) yaptıkları çalışmada demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi literatür değerlendirmesi yaparak yorumlamışlardır. Ölçüt olarak demokrasi ekonomik büyümenin ön koşulu kabul edilmiş ve bu ön koşuldan hareketle çalışmanın çerçevesi çizilmiştir. Sonuç olarak; demokrasinin ekonomik büyümenin ön koşulu olmasından ziyade iki kavramın eş anlamlı birbirini destekler nitelikte çalışması gerektiğine varmışlardır.

Koçak ve Uzun (2017) yaptıkları çalışmada 1975-2014 dönemleri arası Türkiye'deki demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelemiştir. Ekonometrik olarak biçimlendirilen çalışmada öncelikle birim kök testi uygulanmıştır. Ardından eş bütünleşme testi ve uzun dönem katsayı tahminleme uygulanmıştır. Eş bütünleşme testi için Johansen (1991) ve Maki (2012) yöntemleri kullanılmıştır. Uzun dönem katsayı tahminleme için ise Stock ve Watson (1993) yöntemleri kullanılmıştır. Eş bütünleşme analiz sonuçlarına göre sermaye, işgücü, ticaret, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında düzenli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Uzun dönem katsayı analizinde ise pozitif ilişkinin varlığından söz edilmektedir. Sonuç olarak; tahminleme, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve ekonomik büyümeyi arttıran önemli bir faktör olarak demokrasinin düşünülebileceği vurgulanmıştır.

Bozkurt vd. (2018) yaptıkları çalışmada 8 ülke kullanarak 1972-2016 yılları arasındaki verileri demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine modelleyerek panel veri analizi ile sınınamışlardır. Panel veri analizine ek olarak yatay kesit analizi için CD_{LM} ve birim kök durağanlık analizi için CADF kullanılmıştır. Eş bütünleşme testi için ise Westerlund ve Edgerton (2007) kullanılmıştır. Uzun dönemde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Testlerin sonucunda ise bazı ülkelerde ekonomik büyüme ve demokrasi arasında pozitif ilişkiye ulaşıırken bazılarında ise negatif ilişkiye ulaşılmıştır. Nedensellik analizi için ise Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) testi kullanılmıştır. Bulgular sonucunda modelde çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Sekiz ülkeden Brezilya, Şili, Hindistan ve Türkiye için demokrasideki herhangi bir artış ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Arjantin, Çin, Endonezya ve Güney Afrika’da ise ekonomik büyüme ve demokrasi arasında negatif bir ilişki söz konusudur.

İncelenen 28 çalışmanın 19’u demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisini pozitif olarak tespit etmiştir. 2 çalışma ise negatif bir ilişkinin varlığından bahsetmiştir. Kalan yedi çalışma ülke gruplarına göre farklı sonuçlara ulaşmıştır. 28 çalışmadan 15’inde panel veri analizi, 7’sinde betimleme yöntemi, 5’inde zaman seri analizi ve 1’inde meta-regresyon analizi kullanılmıştır. Literatürden alınan bu örnekleme çoğunlukla kullanılan yöntemler ana hatlarıyla uygulanacaktır. Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisinde incelenen çalışmaların çoğunluğunda yöntem aynıdır. Bu bilgidен hareketle çalışmada farklı ülke gruplarını ve zamanı eşanlı içerisinde barındırdığı takdirde sağlıklı sonuç almayı mümkün kılan panel veri analizi kullanılmıştır.

4.2. EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmada zaman ve yatay kesit verilerin eşanlı analizinin yapılabilmesi için panel veri analizine başvurulmuştur. Kayıp verilerin olması nedeniyle dengesiz panel veri analizi kullanılmıştır. Ekonometrik yöntem olarak kullanılan panel veri analizi hakkında birtakım açıklamalar yapmak yerinde olacaktır.

4.2.1. Panel Veri Analizi

Zaman ve yatay kesit verilerin bir araya getirildiği veri topluluğuna “*havuzlanmış veri*” adı verilmektedir. Havuzlanmış verilerde zaman ve yatay kesit

birimleri arasında farklılaşma oluşabilmektedir. Zaman ve yatay kesit verilerinin değişmediği havuzlanmış verilere “*panel veri*” adı verilmektedir (Güriş, 2018: 4).

Panel veri analizi, zaman serileri ve yatay kesit verilerinin değişmeden bir arada modellenmesi ile tek başına yatay kesit veri ya da zaman serisi analizinin tek başına çözümleyemediği modelleri çözümlene olanağı sunmaktadır (Hausman ve Taylor, 1981: 1377; Akıncı vd., 2014: 87). Zaman ve yatay kesit verilerin bir arada olduğu panel veri modellerinde yatay kesit birim sayısı (N) ve dönem sayısı (T) ile gösterilmektedir. Denklem 2’de ilişki formül biçiminde verilmiştir.

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}X_{it} + \mu_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (2)$$

Denklem 2’de belirtilen değişkenler sırasıyla, ‘Y’; bağımlı değişken, ‘X’ bağımsız değişken, ‘ α ’ sabit değer, ‘ β ’ eğim ve son olarak ‘ μ ’ hata terimini ifade etmektedir. Öte yandan değişkenlerin alt indisinde ‘i’ ve ‘t’ bulunmaktadır. ‘i’ burada ülke, bölge, kişi gibi birimleri ifade ederken; ‘t’ ise zamanı göstermektedir. Değişkenlerin iki alt indise sahip olması birim ve zamanı eşanlı içinde barındırması panel veri analizine uygunluğunun kanıtı niteliğindedir (Tatoğlu, 2018a: 4).

Panel veri analizden veride bir boşluk olduğu takdirde “*dengesiz panel*” veri analizinden bahsetmek mümkündür. Öte yandan her bir birim zaman boşluğu olmaksızın veri havuzunda yer alıyorsa “*dengeli panel*” veri analizinden bahsedebiliriz (Güriş, 2018: 5; Tatoğlu, 2018a: 5). Çalışmada birim ve zaman kayıpları olduğundan dolayı dengesiz panel veri analizi üzerinde durulacaktır.

Panel veri çalışmalarında birçok veri grubu bir araya getirilmektedir. Bu veri gruplarındaki her bir birimin kendine ait özellikleri bulunmaktadır. Özellikleri içeren bu birim değişkenlere “*birim etki*” adı verilmektedir. Birimlere göre değişim gerçekleşirken; zaman sabit ise burada birim etkiden söz edilmektedir. Birim etkinin yanı sıra zamana özgü özelliklerin bulunduğu değişkenlere ise “*zaman etki*” adı verilmektedir. Zaman etkide ise zamana göre değişim gerçekleşirken; birimler sabit kalmaktadır (Tatoğlu, 2018a: 5). Baz alınan modelde dönemsellikten daha çok birimlerin değişimleri gözlenmektedir. Bu nedenle ekonomik büyüme ve demokrasi ilişkisinin incelendiği bu çalışma birim etkisi üzerinde durmaktadır.

Hata terimi ile bağımsız değişkenlerin ilişkili olması durumunda panel veri analizinde de olması gereken “dışsallık” varsayımı geçerliliğini kaybeder. Bu durum analizde “içsellik” başka bir değişle, bağımsız değişkenlerin, hata terimleriyle ilişkili olması olarak ifade edilebilir. Denklem 3’te ilişki gösterilmiştir.

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \gamma Z_{it} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (3)$$

İçsellik ve dışsallık kavramlarını açıklamak üzere Denklem 3 üzerinden bazı varsayımlarda bulunmak yerinde olacaktır. X ve Z değişkeni aralarında doğrusal bir ilişkiye sahip olsun. İki değişkenin arasındaki korelasyon β ’nın sapmalı bir şekilde tahmin edilmesine yol açmaktadır (Tatoğlu, 2018a: 6).

Panel veri analizi yapılmak istendiğinde hesaba katılması gereken bir başka konu *heterojenlik* ve *homojenlik*dir. Panel veri analizi yapılırken eğimin homojen olduğu yani birim ve zamana göre sabit kaldığı varsayımı üzerinden yapılmaktadır. Fakat genellikle zaman ve birim değişkenleri eğim parametresine göre sabit kalmayarak heterojen bir yapı oluşturmaktadır (Tatoğlu, 2018a: 6; 2018b: 51) Bu nedenle heterojen panel veri modeli analiz edilmelidir. Homojen panel veri modeli Denklem 4’te yer almaktadır.

$$Y_{it} = \beta + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \mu_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (4)$$

Denklem 4’te Y bağımsız değişkeni zamana ve birime göre değişim gösterirken; sabit ve eğim parametresi β değişim göstermemektedir.

Denklem 5 ve 6’da birime ve/veya zamana göre sabit ve eğim parametresi değişim gösteren heterojen panel veri modeli yer almaktadır.

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_{ki} X_{kit} + \mu_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (5)$$

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_{kit} X_{kit} + \mu_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (6)$$

Denklem 5’te sabit ve eğim parametreleri zamana göre değişim göstermekteyken; denklem 6’da ise sabit ve eğim parametresi hem zaman hem de

birime göre değişim göstermektedir. Panel veri analizi uygulanacak modelde heterojenlik söz konusu ise ona göre testler uygulanmalıdır (Tatoğlu, 2018b: 53).

Hata terimleri arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu takdirde dışsal değişkenlerin bağımsız olduğu varsayımı ihlal edilmektedir. Bu durumda bağımsız değişkenler bağımlılık göstermektedir. Ülke, bölge vb. birimlerle yapılan çalışmalarda bu sorunla karşılaşılabilir (Tatoğlu, 2018a: 9). Çalışmada ülke gruplarıyla bir model oluşturulacağı için bu durumun üzerinde durulacaktır.

Panel veri analizi, sağladığı dinamik inceleme imkanının yanı sıra değişen varyans, değişen ortalama, zamana ve birimlere göre otokorelasyon gibi bazı sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu sorunları çözümlenmek üzere “*sabit etkiler*” ve “*rassal etkiler*” modeli kullanılmaktadır. Birimlerin özgün durumlarını vurgulamak amacıyla sabit etkiler modelinde kukla değişkenler oluşturulur. Bu modelde eğim katsayıları sabit kalmaktadır. Eğer birim etkiler eğim katsayısı üzerinde bir etki oluşturacaksa sabit etkiler modeline başvurulur. Kukla değişkenlerin kullanıldığı sabit etkiler modeline en küçük kareler kukla değişken modeli adı verilmektedir. Sabit etkiler modelinin aksine rassal etkiler modeli zaman etkisi sabit değişmediği halde, birim etkisinin katsayıları etkilemesi söz konusudur (Gujarati, 2015: 120; Güriş, 2018: 16). Sabit ve rassal etkiler modellerine başvurmadan önce “*Hausman Testi*” veya “*Breusch-Pagan*” ile hangi modelin daha uygun olduğu anlaşılabilir (Güriş, 2018: 38).

Panel veri analizi kullanıldığında oluşabilecek sorunların yanı sıra avantajları da bulunmaktadır. Panel veri analizi, zaman ve birimin eş anlı bir biçimde test edilme imkanını sağladığı için daha fazla veri kullanımına izin vermektedir. Bu nedenle değişken arası çoklu doğrusal bağlantının oluşumu azaltılmaktadır. Dolayısıyla, tahmin sonuçlarının güvenilirliği artmaktadır. Her birim kendine özgü bir özellik bulundurması nedeniyle model heterojen bir yapıda olabilir. Modelin heterojen bir biçimde test edilebilme imkanını sağlamaktadır. Öte yandan, hata terimleri ve bağımsız değişkenler arasında oluşabilecek doğrusal ilişkinin giderilmesi için korelasyonun neden kaynaklandığını anlama avantajı bulunmaktadır. Tahmindeki sapmalar korelasyonun kontrol edilmesi aracılığıyla azaltılabilmektedir. Zaman serisi analizinde serbestlik derecesi kısıtlıdır. Panel veri

analizi modelde yer alan birimlerin özelliklerini değişkenlere yansıttığı için modelde bilgi kısıtlılığı azaltılır. Serbestlik derecesinin daha fazla olması nedeniyle çoklu doğrusal bağlantı indirgenebilir (Tatoğlu, 2018a: 10).

Panel zaman serileri analizi, birimlerde durağanlık, değişkenler arası uzun dönem ilişki (eşbütünleşme) ve değişkenler arasında nedensellik analizi konularını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca otokorelasyon ve heteroskedasite problemlerinin oluşması durumunda hata düzeltme modelleri de panel zaman serileri analizinin bir parçasıdır.

4.3. EKONOMETRİK MODEL VE VERİ SETİ

Çalışmada kullanılan yöntem ve değişkenler Lipset (1959), Doucouliagos, ve Ulubaşoğlu (2008), Zouhaier ve Karim'in (2012) çalışmalarından hareketle oluşturulmuştur. Oluşturulan modelde Dünya Bankası'nın gelir sınıflandırmasında yüksek gelir grubunda bulunan 19⁵ ülke ve üst orta gelir grubunda yer alan 14⁶ ülke olmak üzere toplam 33 ülkenin verisi kullanılmıştır. Bu ülkelerin tercih edilmesinin sebebi, veri açısından en az kayba sahip ülkeler olmalarıdır. Bölgesel durum da göz önünde bulundurularak kıtalara göre ülkeler seçilmiştir. Ülkelerin verileri 2003-2018 yılları arasında kapsamaktadır. Veriler için Dünya Bankası ve Özgürlük Evi veri tabanlarından yararlanılmıştır. Eksik verilerin bulunması sebebiyle dengesiz panel veri analizi uygulanmıştır. Denklem 7'de bağımlı ve bağımsız değişkenlerin eşitlik biçimi yer almaktadır.

$$GSYİH_{i,t} = \alpha_{it} + \beta_{1it}DA_{i,t} + \beta_{2it}SÖZ_{i,t} + \beta_{3it}PÖZ_{i,t} + \beta_{4it}ENF_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (7)$$

Denklem 7'de GSYİH bağımlı değişkeni dışında beş bağımsız değişken yer almaktadır. Burada 'i' indisi ülke, 't' indisi yılı ifade etmektedir. 'α' ülkelere göre

⁵ (Avustralya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Bahreyn, Birleşik Krallık, Finlandiya, Fransa, Güney Kore, İsrail, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Katar, Kuveyt, Macaristan, Palau, Şili, Uruguay).

⁶ (Brezilya, Cezayir, Dominik Cumhuriyeti, Gürcistan, Kazakistan, Kolombiya, Kosta Rika, Makedonya, Meksika, Romanya, Rusya Federasyonu, Samoa, Tayland, Türkiye).

değişim gösteren sabit değişkeni ve ‘ ε ’ değişkeni ise hata terimini ifade etmektedir. Tablo 3.1.’de Denklem 7’de yer alan değişkenlerin açıklamaları mevcuttur.

Tablo 4.1. Modelde Yer Alan Değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak/Veritabanı
GSYİH	Logaritması alınmış GSYİH	Dünya Bankası
DA	İhracat+İthalat/GSYİH	Dünya Bankası
SÖZ	Sivil Özgürlük/100	Özgürlük Evi
PÖZ	Politik Özgürlük/100	Özgürlük Evi
ENF	Tüketici Fiyat Endeksi	Dünya Bankası

GSYİH değişkeni ülke içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin bütünü yıllık Dolar cinsinden ifade etmektedir. Logaritması alınarak değerler dönüştürülmüştür. DA değişkeni ihracat ve ithalat toplamının GSYİH’ye bölünmesiyle elde edilmektedir. SÖZ değişkeni Özgürlük Evi veri tabanından elde edilen 0-60 arasındaki değerlerin yüze bölünmesiyle elde edilmiştir. PÖZ değişkeni yine SÖZ değişkeni gibi Özgürlük Evi veri tabanından elde edilerek; 0-40 arasında yer alan birimlerin yüze bölünmesiyle dönüştürülmüştür. Son değişken olan ENF ise tüketici fiyat endeksine göre oluşturulan enflasyonu ifade etmektedir. Bu değişkenlerin tercih edilmesinin sebebi literatürde yer alan ampirik çalışmalarda demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz amacıyla yaygın kullanılan değişkenler olmasıdır. Tablo 3.2.’de analiz edilecek gelir gruplarının tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 4.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Yüksek Gelir					
	GSYİH	DA	SÖZ	PÖZ	ENF
Ortalama	2.706.976	0,729	0,516	0,354	0,025
Ortanca Değer	2.709.280	0,634	0,560	0,380	0,021
Maksimum	3.065.361	1.918.721	0,600	0,400	0,194
Minimum	2.312.794	0,216	0,100	0,020	-0,049
Standart Sapma	1.716.863	0,366	0,115	0,081	0,026
Çarpıklık	-0,091	1.083.787	-2.228.966	-2.569.087	2.248.505
Basıklık	2.300.454	3.696.525	7.022.051	8.565.397	1.162.809
Gözlem	303	303	303	303	303

Üst Orta Gelir					
	GSYİH	DA	SÖZ	PÖZ	ENF
Ortalama	2.518.254	0,907	0,369	0,242	0,057
Ortanca Değer	2.531.284	0,707	0,370	0,270	0,049
Maksimum	2.859.274	4.083.620	0,540	0,380	0,515
Minimum	2.133.639	0,221	0,150	0,040	-0,015
Standart Sapma	1.629.061	0,760	0,105	0,099	0,052
Çarpıklık	-0,096	2.680.421	-0,264	-0,654	3.765.146
Basıklık	2.412.108	1.003.589	2.025.841	2.112.085	3.051.764
Gözlem	223	223	223	223	223

Tablo 3.2.'de yer alan tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında ortalama ve orta değer arasındaki fark her iki gelir grubunda yer alan değişkenler için çok fazla değildir. Bu durum aykırı gözlemin olmadığını göstermektedir (Selim, 2018: 2). Minimum maksimum değerlere bakıldığında ise DA serisinde diğer değişkenlere göre iki değer arasındaki fark göze çarpmaktadır. Bu durum ülkelerin dış ticaret hadlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Hayaloğlu vd., 2014: 209). Standart sapma değerler ele alındığında ise standart sapmanın ortalama değerden en fazla farkı bulunan seri GSYİH'dır. Bu nedenle dağılımında fazla değişkenlik mevcuttur (Elitaş ve Muzır, 2014: 20). Çarpıklık değeri serinin sağ veya sola yatıklığını ifade etmektedir. Basıklık ise serinin dik veya sivri olduğu hakkında yorum yapılmasını sağlar (Şimşek, 2015: 112). Yüksek gelir için GSYİH, SÖZ ve PÖZ; üst orta gelir için yine aynı serilerinin çarpıklık değerlerinin negatif olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle GSYİH, SÖZ ve PÖZ serileri sola yatırken DA ve ENF serileri sağa yatıktır. Basıklık değerlerine bakıldığında ise yüksek gelir için SÖZ ve PÖZ serilerinin diğer serilere göre daha sivri olduğu görülmektedir. Basıklık katsayısı ne kadar yüksekse serinin o kadar sivrildiği söylenebilir (Şimşek, 2015: 112). Üst orta gelir için ise ENF serisinin diğer serilere göre daha sivri olduğunu söylemek mümkündür.

4.4. BULGULAR

Tahminde veri bölümünde de ifade edildiği üzere iki gelir grubu kullanılmıştır. İlk olarak yüksek gelir grubunda bulunan 19 ülkenin analiz sonuçları incelenmiştir. Ardından 14 üst orta gelir grubunun analiz sonuçları sunulmuştur.

Tahmin sonuçlarında güvenilir bir ilişki elde etmek için birimlerin yatay kesit bağımlılığını test etmek gerekir. Ülkeler ve değişkenler arasında herhangi bir yatay kesit bağımlılığı mevcutsa 2. Nesil birim kök testleri kullanılmaktadır. Yatay kesit bağımlılık mevcut değilse 1. Nesil birim kök testleri kullanılır. Heterojen ve homojen korelasyon ayrımı Breusch-Pagan LM ve CD Test ile yapılmaktadır. Tablo 3.3.'te modele ait yatay kesit bağımlılık sonuçları yer almaktadır. Sonuca göre yatay kesit bağımlılığın varlığından söz etmek mümkündür.

Tablo 4.3. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Yatay Bağımlılık Test Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık Değeri (p)
Breusch-Pagan LM	1010,945	0,000***
Pesaran scaled LM	45,41903	0,000***
Pesaran CD	27,97363	0,000***

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir

Durağanlık kavramı, serinin zaman içinde ortalama, varyans ve otokovaryansının sabit olması biçiminde ifade edilebilir. Durağan olmayan zaman serileri kullanıldığında sahte regresyon problemi oluşmaktadır. Bu nedenle serilerin uzun dönemde bir değere yaklaşması veya değer etrafında olması gerekmektedir. Bu nedenle tahminleme gerçekleştirilmeden önce durağanlık analizi yapılması önemlidir (Tatoğlu, 2018c: 5).

Kalıntı ve faktörde oluşan durağanlık durumunu ayrı bir biçimde incelemesini Bai ve Ng (2010) önermiştir. PANIC birim kök testinin tercih edilmesinin sebebi dengesiz panel ve heterojen korelasyonlu modeli desteklemesidir. Tahmininde 2. kuşak testler ile birimler arası korelasyon esnek bir biçimde ele alınmaktadır. 1. kuşak testlerden farklı olarak 2. Kuşak testlerde H_0 hipotezi: “birimler birim kök içerir” iken; alternatif hipotez “bazı birimler durağandır” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 73, 90). Tablo 3.4.'te gösterildiği üzere sabitli, sabitli ve trendli birim kök analiz sonuçları yer almaktadır. Birimlerin durağan olmadığı sonucuna ulaşırsa birinci farkları alınarak modele dahil edilecektir.

Tablo 4.4. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin PANIC Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Düzye	Sabit	Değişkenler	PCe Choi	PCe Mw	Birinci Farklar	Değişkenler	PCe Choi	PCe Mw
		GSYIH	-2.877	12.916		GSYIH	2.309	58.129
		0.998	0.999		0.010**	0.019**		
	DA	0.003	38.033	DA	3.106	65.080		
		0.498	0.467		0.000***	0.004***		
	ENF	2.374	58.701	ENF	3.677	70.055		
		0.008***	0.017**		0.000***	0.001***		
	PÖZ	3.620	69.564	PÖZ	8.722	114.038		
		0.000***	0.001**		0.000***	0.000***		
	SÖZ	0.941	46.209	SÖZ	2.601	60.681		
		0.173	0.169		0.004***	0.011**		
	GSYIH	0.908	45.921	GSYIH	3.567	69.102		
		0.181	0.176		0.000***	0.001***		
	DA	0.746	44.508	DA	1.597	51.927		
		0.227	0.216		0.055*	0.065*		
	ENF	3.344	67.154	ENF	2.727	61.781		
		0.000***	0.002***		0.003***	0.008***		
	PÖZ	7.851	106.447	PÖZ	4.739	79.317		
		0.000***	0.000***		0.000***	0.000***		
	SÖZ	0.250	40.187	SÖZ	3.275	66.555		
		0.400	0.373		0.000***	0.002***		

Not 1: Maksimum ortak faktör sayısı 2 olarak alınmıştır. Maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak belirlenmiştir. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Not 2: PCe Choi test istatistiği Choi (2001) tarafından; PCe Mw test istatistiği Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen testlerdir.

Tablo 3.4.'te gösterilen sonuçlara göre sabit dahil düzeyde ENF değişkenleri %1 anlamlılık düzeyinde durağan değildir. Yine sabit dahil düzeyde DA değişkeni %10 anlamlılık düzeyinde durağan değildir. Tüm değişkenlerin sabit ve sabit+trendli sonuçları birinci farkları alındığında %1 anlamlılık düzeyinde durağandır. Tüm değişkenlerin uzun dönemli hafızadan dolayı birinci farkları alınarak kullanılması uygun görülmüştür.

Modelde uzun dönemli ilişkinin olup olmadığını değerlendirmek için eşbütünlük analize başvurmak gerekir. Tablo 3.5.'te Kao eşbütünlük testinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.5. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Kao Eşbütünleşme Analizi

ADF	t-istatistiği	Olasılık Değeri (p)
	-2,899232	0,0019***

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Kao kalıntılarının eşbütünleşme analizinin temel hipotezi H_0 “*panelin tüm birimleri için eşbütünleşme yoktur*” ve alternatif hipotez “*tüm birimler eşbütünleşiktir*” şeklindedir. Kao testinin sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde alternatif hipotez kabul edilmiştir. Değişkenler uzun dönemde ilişkilidir. Tablo 3.6.’da uygun tahminci seçimi için uygulanan test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.6. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Panel Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: D(GSYİH)				
Regresyon Değişken	Havuzlanmış EKK	Sabit Ekiler	Rassal Etkiler	Dirençli Standart Hatalar (Arellano, Froot ve Rogers)
D(DA)	0,2207*** (0,006)	0,2415*** (0,002)	0,2274*** (0,003)	0,241*** (0,005)
D(SÖZ)	1,2155** (0,023)	1,1596** (0,029)	1,1977** (0,023)	1,159** (0,015)
D(PÖZ)	1,3022* (0,052)	1,5344** (0,025)	1,3748** (0,038)	1,534*** (0,010)
D(ENF)	0,5877*** (0,013)	0,6229*** (0,007)	0,5992*** (0,010)	0,622* (0,058)
Sabit	0,05108*** (0,000)	0,0511*** (0,000)	0,0511*** (0,000)	0,051*** (0,000)
Diagnostik Testler				
F Testi		1,975*** (0,000)		
Score	9,062*** (0,003)			
LM			6,110*** (0,000)	
LR	4,319*** (0,000)			
Hausman			-19,150*** (0,000)	
Levene, Brown ve Forsythe				
W0	2,5686540	df(18, 265)	Olasılık>F	0,000***
W50	2,2540320	df(18, 265)	Olasılık>F	0,002***
W10	2,5211711	df(18, 265)	Olasılık>F	0,000***
Durbin Watson			1,5510313	
Baltagi-Wu LBI			1,6905979	

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

En uygun tahminci için Hausman Breusch Pagan, Score ve LR testlerine başvurulmuştur. Hausman testinin temel hipotezi “*açıklayıcı değişkenler ve birim (zaman) etki arasında korelasyon yoktur*” iken; alternatif hipotez “*açıklayıcı değişkenler ile birim (zaman) etki korelasyonludur*” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 185). Tablo 3.6.’da görüldüğü üzere H_0 hipotezi kabul edilememektedir. Ayrıca Breusch-Pagan LM, Score, LR testi sonuçlarına göre de sabit etkiler tahmincisinin uygun olduğu sonucuna varılmaktadır (Tatoğlu, 2018c: 179). Havuzlanmış, sabit ve tesadüfi tahminci sonuçlarına göre D(PÖZ) değişkeninin D(GSYİH) ile olan ilişkisinde bir farklılık görülmektedir. Onun dışında üç tahmincide de anlamlılık düzeyleri aynıdır. Havuzlanmış EKK analizine göre D(PÖZ) değişkeni D(GSYİH) ile %10 düzeyinde anlamlı bir ilişkiye sahipken; diğer tahmincilerde %5 düzeyinde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Tablonun son kısmında analiz sonuçlarının doğru değerlendirilebilmesi amacıyla heteroskedasite ve otokorelasyon problemleri için değerlendirmeler yer almaktadır.

Varyansların eşit olup olmadığını sınamak için Levene, Brown ve Forsythe heteroskedasite testi sonuçları tablonun son kısmında yer almaktadır. Testin temel hipotezi “*birimlerin varyansları eşittir*” ve alternatif hipotezi “*birimlerin varyansı eşit değildir*” şeklindedir (Tatoğlu 2018a: 236). Burada W_0 , W_{50} ve W_{10} test istatistiklerinin sonuçlarına göre H_0 hipotezi kabul edilememiştir. Bu nedenle heteroskedasite mevcuttur. Öte yandan otokorelasyonun olup olmadığını sınamak için Durbin Watson ve LBI testleri kullanılmaktadır. Bu istatistiki verilerin 2 değerinden küçük olması durumunda varsayımı “*otokorelasyon katsayısı sıfıra eşittir*” şeklinde olan H_0 hipotezi kabul edilememektedir. Alternatif hipotez olan “*otokorelasyon katsayısı sıfıra eşit değildir*” hipotezi kabul edilir.

Otokorelasyon ve Heteroskedasite problemini azaltmak için sabit etkiler dirençli standart hatalar ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre D(DA) ve D(PÖZ) değişkenleri D(GSYİH) bağımlı değişkeni ile %1 anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişkiye sahiptir. D(SÖZ) değişkeni D(GSYİH) bağımlı değişkeni ile %5’lik anlamlılık düzeyinde pozitif ilişkilidir. D(ENF) değişkeni D(GSYİH) bağımlı değişkeni ile %10’luk anlamlılık düzeyinde pozitif ilişkilidir. D(DA) değişkeninde %1’lik bir artış D(GSYİH) bağımlı değişkeninde %0,241’lik bir artışa

neden olmaktadır. D(SÖZ) değişkeninde %1’lik bir artış D(GSYİH) bağımlı değişkeninde %1,159’luk bir artışa neden olmaktadır. D(PÖZ) değişkeninde %1’lik bir artış D(GSYİH) bağımlı değişkeninde %1,534’lük bir artışa neden olmaktadır. D(ENF) değişkeninde %1’lik bir artış D(GSYİH) bağımlı değişkeninde %0,622’lik bir artışa neden olmaktadır. Ayrıca F istatistik sonucuna göre %1 anlamlılık düzeyinde modelin genel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır. Değişkenler arası nedensellik ilişkisini incelemek için Panel Granger nedensellik analizi sonuçları Tablo 3.7.’de yer almaktadır.

Tablo 4.7. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Panel Granger Nedensellik Analizi

Sıfır Hipotezler	F İstatistiği	Olasılık Değeri (p)
DA Granger nedeni değildir, GSYİH’nin. GSYİH Granger nedeni değildir, DA’nın.	3,36988 0,16350	0,0359** 0,8493
SÖZ Granger nedeni değildir, GSYİH’nin. GSYİH Granger nedeni değildir, SÖZ’ün.	0,07830 1,52963	0,9247 0,2186
PÖZ Granger nedeni değildir, GSYİH’nin. GSYİH Granger nedeni değildir, PÖZ’ün.	0,23704 3,43194	0,7891 0,0338**
ENF Granger nedeni değildir, GSYİH’nin. GSYİH Granger nedeni değildir, ENF’in.	3,42980 5,02881	0,0339** 0,0072***

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Değişkenler arasında birinden diğerine tek yönlü veya iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunabilmektedir. Panel Granger nedensellik analizinin temel hipotezi H_0 “*dışlanan değişken eşitlikteki değişkenin nedeni değildir*” ve alternatif hipotez “*dışlanan değişken eşitlikteki değişkenin nedenidir*” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 154). Nedensellik analizi sonuçlarına göre dışa açıklıktan GSYİH’ye doğru %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi mevcuttur. GSYİH’den politik özgürlük değişkenine doğru %5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. GSYİH’den enflasyon doğru %1 anlamlılık düzeyinde Granger nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda enflasyon değişkeninden de GSYİH’ye %5 anlamlılık düzeyinde Granger nedensellik ilişkisi mevcuttur. Nedensellik ve eşbütünlük analizlerinin yanı sıra yapılacak olan tahminleme için tahminci tercih edilmelidir.

Yüksek gelir grubunun tahmin sonuçlarının ardından alt gelir grubu olan üst orta gelir grubunun sonuçları incelenmiştir. Analiz için 14 üst orta gelir grubunun 2003-2018 olmak üzere 16 yıllık verileri kullanılmıştır. Bir önceki gelir grubunda olduğu gibi yatay kesit bağımlılık testine başvurulmuştur. Sonuca göre, seçilmiş birim kök testlerine başvurulmuştur. Tablo 3.8.'de yatay kesit bağımlılık için Breusch-Pagan LM ve CD testlerine başvurulmuştur.

Tablo 4.8. Üst Orta Gelirli Ülkeler için Yatay Kesit Bağımlılık Testi Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık Değeri (p)
Breusch-Pagan LM	874,1825	0,000***
Pesaran scaled LM	58,05335	0,000***
Pesaran CD	28,45369	0,000***

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir

Test sonuçlarına göre 2. nesil birim kök testlerinin kullanılması gerektiğine ulaşılmaktadır. Tablo 3.9.'da üst orta gelir grubu için sabitli ve sabitli+trendli şeklinde PANIC birim kök analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.9. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin PANIC Birim Kök Test Sonuçları

Düzye	Sabit	Değişkenler	Pce Choi	Pce Mw	Birinci Farklar	Değişkenler	Pce Choi	Pce Mw
		GSYIH	-3.151	4.419		GSYIH	2.227	44.670
			0.999	0.999			0.013**	0.023**
	DA	-0.846	21.662	DA	3.739	55.981		
			0.801	0.796			0.000***	0.001***
	ENF	3.613	55.039	ENF	4.479	61.518		
			0.000***	0.001***			0.000***	0.000***
	PÖZ	0.035	28.265	PÖZ	4.358	60.612		
			0.485	0.450			0.000***	0.000***
	SÖZ	1.317	37.856	SÖZ	2.001	42.978		
			0.093*	0.101			0.022**	0.035**
	GSYIH	0.258	29.935	GSYIH	4.077	58.512		
			0.397	0.366			0.000***	0.000***
	DA	1.611	40.056	DA	2.715	48.317		
			0.053*	0.065*			0.003***	0.009***
	ENF	2.292	45.155	ENF	2.225	44.652		
			0.010**	0.021**			0.013**	0.023**
	PÖZ	1.126	36.429	PÖZ	3.351	53.078		
			0.130	0.132			0.000***	0.002***
	SÖZ	-1.089	19.846	SÖZ	3.693	55.635		
			0.862	0.870			0.000***	0.001***

Not 1: Maksimum ortak faktör sayısı 2 olarak alınmıştır. Maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak belirlenmiştir. ***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Not 2: Pce Choi test istatistiği Choi (2001) tarafından; Pce Mw test istatistiği Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen testlerdir.

Birim kök analizi için bir önceki gelir grubunda olduğu gibi temel hipotez “tüm birimler birim kök içermektedir” ve alternatif hipotez “bazı birimler durağandır” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 73). Analiz sonucuna göre tüm değişkenler birinci farklar alındığında durağandır. Birinci fark alınmadığı halde durağan olan değişkenlerin de birinci farkı uzun dönem hafıza probleminin oluşmaması için alınmıştır. Üst Orta gelir grubu için Tablo 3.10.’da eşbütünleşme analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.10. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Kao Eşbütünleşme Analizi

ADF	t-istatistiği	Olasılık Değeri (p)
	-4,310922	0.0000***

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Kao eşbütünleşme testinin temel hipotezi “panelin tüm birimleri için eşbütünleşme yoktur” ve alternatif hipotez “tüm birimler eşbütünleşiktir” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 195). Kao testi istatistiğine göre H_0 hipotezi kabul edilememektedir. Tüm birimler eşbütünleşiktir sonucuna varılır. Eşbütünleşme analizi sonuçlarının ardından Tablo 3.11.’de regresyon tahmini tercihi için uygulanan test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.11. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Panel Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: D(GSYİH)				
Regresyon Değişken	Havuzlanmış EKK	Sabit Ekiler	Rassal Etkiler	Dirençli Standart Hatalar (Arellano, Froot ve Rogers)
D(DA)	0,2762** (0,019)	0,3556*** (0,005)	0,2762** (0,018)	0,355* (0,055)
D(SÖZ)	1,9128*** (0,006)	1,9732*** (0,007)	1,9128*** (0,006)	1,9732*** (0,003)
D(PÖZ)	-0,5765 (0,176)	-0,6275 (0,149)	-0,5765 (0,175)	-0,6275** (0,030)
D(ENF)	-0,4001** (0,030)	-0,4235** (0,024)	-0,4001** (0,029)	-0,4235* (0,078)
Sabit	0,0855*** (0,000)	0,0849*** (0,000)	0,0855*** (0,000)	0,0849*** (0,000)
Diagnostik Testler				
F Testi		0,685*** (0,000)		
Score Testi	9,06*** (0,000)			
LM			6,11*** (0,006)	
LR	0,000*** (0,003)			
Hausman			2,951*** (0,002)	
Levene, Brown ve Forsythe				
W0	3,8884469	df(13, 195)	Olasılık>F	0,000***
W50	2,7225934	df(13, 195)	Olasılık>F	0,001***
W10	3,6444943	df(13, 195)	Olasılık>F	0,000***
Durbin Watson			1,4933188	
Baltagi-Wu LBI			1,5683443	

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 3.11.’de yer alan tahminci seçiminde kullanılan Score testi, LM, LR ve Hausman Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi kabul edilememiş ve tesadüfi etkiler

tahmincisinin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Havuzlanmış, sabit ve tesadüfi analiz yöntemlerinin sonuçları da tabloda yer almaktadır. Sonuçlar dirençli standart hatalar sonuçlarıyla bir değişken dışında aynıdır. Her üç analiz biçiminde de D(PÖZ) değişkenin D(GSYİH) ile olan ilişkisinin anlamsız olduğu görülmektedir. Tablonun son kısmında regresyon analizindeki problemleri tespit etmek için heteroskedasite ve otokorelasyona bakılmaktadır. W_0 , W_{50} ve W_{10} test istatistiklerinin sonuçlarına göre H_0 hipotezi kabul edilememiştir. Bu nedenle heteroskedasite mevcuttur. Durbin Watson ve LBI testlerine göre ise 2 değerinden düşük olan değerler için H_0 hipotezi kabul edilememekte ve otokorelasyonun varlığı tespit edilmektedir.

Dirençli standart hatalar tahmincisine göre D(DA) değişkeni %10 anlamlılık düzeyinde D(GSYİH) bağımlı değişkeni ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahiptir. D(SÖZ) ise %1 düzeyinde D(GSYİH) değişkeni ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahiptir. D(PÖZ) ve D(ENF) değişkenleri sırasıyla %5 ve %10 düzeyinde D(GSYİH) değişkeni ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. D(DA) değişkeninde %1'lik bir artış D(GSYİH) değişkeninde %0,355 değerinde bir azalmaya sebep olmaktadır. D(SÖZ) değişkeninde %1'lik bir artış D(GSYİH) değişkeninde %1,973 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır. D(PÖZ) değişkeninde %1'lik bir artış D(GSYİH) değişkeninde %0,627 düzeyinde bir azalmaya neden olmaktadır. D(ENF) değişkeninde %1'lik bir artış D(GSYİH) değişkeninde %0,423 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır. F istatistiğine göre model genel olarak anlamlıdır. Tablo 3.12.'de Panel Granger nedensellik analizi sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Üst Orta Gelirli Ülkeler İçin Panel Granger Nedensellik Analizi

Sıfır Hipotezler	F İstatistiği	Olasılık Değeri(p)
DA Granger nedeni değildir, GSYİH'nin. GSYİH Granger nedeni değildir, DA'nın	0.65775 0.05347	0.5192 0.9479
SÖZ Granger nedeni değildir, GSYİH'nin. GSYİH Granger nedeni değildir, SÖZ'ün.	1.44360 2.48942	0.2386 0.0856*
PÖZ Granger nedeni değildir, GSYİH'nin. GSYİH Granger nedeni değildir, PÖZ'ün.	0.07160 0.47709	0.9309 0.6213
ENF Granger nedeni değildir, GSYİH'nin. GSYİH Granger nedeni değildir, ENF'in.	4.64903 3.43427	0.0107** 0.0343**

*%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

**%5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

***%1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Panel Granger nedensellik analizine göre H_0 hipotezi “*dışlanan değişken eşitlikteki değişkenin nedeni değildir*” ve alternatif hipotez “*dışlanan değişken eşitlikteki değişkenin nedenidir*” şeklindedir (Tatoğlu, 2018c: 154). Analiz sonuçlarına göre GSYİH'den sivil özgürlüğe doğru %10 anlamlılık düzeyinde tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Enflasyon ve GSYİH arasında %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü Granger nedensellik ilişkisi mevcuttur. Diğer bağımsız değişkenlerle GSYİH arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Edinilen bulgulardan hareketle genel bir değerlendirme yapacak olursak; gelir gruplarının her ikisinde de dışa açıklık ve GSYİH arasındaki ilişki pozitif olarak tespit edilmiştir. Yüksek gelirli ülkeler için dışa açıklığın artışıyla birlikte yabancı yatırımcılar yerli piyasada yer edinebilmektedir. Dolayısıyla yurtdışında yerli yatırımcı için rekabet ortamı artacak ve fiyatlar genel dengesinde düşüş yaşanırken; kaliteli ürün artışı gerçekleşecektir. Bunun yanı sıra gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler için yabancı piyasadan temin edilen ithal ürünlerin talebinde bir artış yurtdışı piyasada bu ürünlerin benzerlerinin üretimini teşvik edebilmektedir. Literatürdeki görüş içsel büyüme teorilerine göre dışa açıklığın artışıyla rekabetin artacağı ve ekonomiyi olumlu bir biçimde etkileyeceği yönündedir (Çelikköz vd., 2017: 114; Kurt ve Berber, 2008:69). Sonuçlar bu görüşü destekler niteliktedir.

Diğer yandan enflasyon ve GSYİH ilişkisine bakıldığında, yüksek gelir grubu için enflasyon ve GSYİH pozitif ilişkili iken; üst orta gelir grubu için negatif ilişkilidir. Para politikasının ana hedeflerinden biri düşük enflasyon ve yüksek ekonomik büyümedir. Ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkinin pozitif olabileceğine dair teori Philips eğrisine dayandırılmaktadır. Bu teoride Yüksek enflasyonla birlikte işsizliğin azalacağı ve ekonomik büyümede pozitif bir etki oluşturacağı görüşü hakimdir. Ancak işsizlik ile enflasyonun aynı anda yükselebileceği hesaba katılmamıştır. Öte yandan literatürde, iki değişkenin pozitif ilişkili olduğu uygulamalı çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin; Mallik ve Chowhury (2001) ılımlı enflasyonun ekonomik büyümeyi destekleyeceği sonucuna ulaşmıştır. Düşük, istikrarlı enflasyonun ekonomik büyümeyi destekleyebildiği görüşü gelişmiş ülkeler için anlam kazanabilmektedir. Enflasyon ve GSYİH ilişkisinin edinilen analiz sonuçlarına göre yüksek gelir sınıfında yer alan ülkeler için pozitif bir ilişkiye sahip olması bu şekilde temellendirilebilir. Ekonomik büyüme ve enflasyon ilişkisinin negatif olabileceğine dair görüş 1970’li yıllar sonrasında ekonomik konjonktürdeki daralmalar nedeniyle gündeme gelmiştir. Yüksek enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki oluşturacağına dair çalışmalar mevcuttur. Örneğin; Vinayagathan (2013) %5,43 üzerindeki enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki oluşturacağı sonucuna ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise Li (2006) yaptığı çalışmada gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyüme ve enflasyon ilişkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada yer alan üst orta gelir grubunda yer alan 14 ülkenin 16 yıllık enflasyon verilerine göre %89’unun %5,43 eşiğinden yüksektir. Yüksek gelir grubu için ise 19 ülkenin 16 yıllık enflasyon verilerine göre %23’ünün %5,43 eşiğinden yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu değerlerin kabul edilmesindeki neden ise literatürde de ılımlı enflasyon seviyesinin %5-%6 arasında kabul etmiş olan birçok çalışmanın mevcut olmasıdır (Şen vd., 2016: 2; Vinayagathan, 2013:22).

Özgürlük evi endeksinde yer alan sivil özgürlük ve politik özgürlük verilerinin ekonomik büyüme ile ilişkilendirilmesi üzerine literatürdeki çalışmalar üzerinden analiz sonuçlarını temellendirmek yerinde olacaktır. Bu çalışmada ulaşılan sonuç yüksek gelirli ülkeler için politik ve sivil özgürlüğün GSYİH ile

anamlı ve pozitif bir ilişkiye sahip olduğudur. Öte yandan aynı ilişki üst orta gelirli ülkeler için farklıdır. Üst orta gelirli ülkelerde örneklem bazında sivil özgürlük ve GSYİH ilişkisi anlamlı ve pozitifken; politik özgürlük ve GSYİH ilişkisi anlamlı ve negatiftir. Öncelikle bu alanda kanıksanmış bir çalışma yapmış olan Lipset (1959), demokrasinin gelişmiş ülkeler için ekonomik büyümede pozitif bir etki oluşturacağı sonucuna ulaşmıştır. Ancak üst orta gelirli ülkeler için analiz sonuçları tam tersidir. Ayrıca yüksek politik özgürlük, ekonomik büyüme üzerinde yavaşlatıcı bir etkiye sahiptir. Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2008) ise çalışmasında literatür üzerinden bir analiz ortaya koymuştur. Bu çalışmada dolaylı yoldan özgürlüğün ekonomik büyüme üzerinde etkili olacağı sonucuna varılmıştır. Fakat politik özgürlüklerin, beşerî sermaye ve faktör verimliliği üzerinde pozitif etkisi bulunurken; işgücünün artışı ve sermaye birikimi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Politik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde oluşturacağı negatif etki bu anlamda hesaba katılmalıdır. Zouhaier ve Karim'in (2012) ise yaptıkları çalışmada 11 MENA ülkesini kullanmıştır. Ağırlıklı olarak üst orta gelirli ülkelerin yer aldığı bu grup için sivil özgürlük ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki mevcutken; politik özgürlük ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

SONUÇ

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi ilk olarak Lipset (1959) ile gündeme gelmiştir. Demokratik yönetim biçimi bir ülkede adaletli bir düzeni beraberinde getirebilmektedir. Fakat, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yönetim biçimlerinde demokratik anlayış farklılık gösterebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde sisteme entegre bir adalet algısı mevcutken; gelişmekte olan ülkelerde sisteme entegre edilemeyen adalet kişilerin inisiyatifindedir. Örneğin; Schumpeter (1942), “Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi” adlı kitabında demokrasinin halkın yönetimde söz hakkı olması yönünde bir etki oluşturmadığını belirtmiştir. Halkın sadece kendi yönetiminde söz sahibi olacağı “*elitler*” hakkında bir seçim iradesi ortaya koyduğunu vurgulamıştır (Uslu, 2012: 144). Gelişmekte olan ülkelerdeki kurumsal yapının esasında Schumpeter’in vurguladığı “*elit kesim*” tarafından şekillendirildiğini ifade etmek yanlış olmaz. Literatürdeki hâkim düşünce demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin kurumsal yapının demokratikleşmesi yoluyla gerçekleşebileceği üzerinedir (Acemoğlu vd., 2015: 26; Akıncı, 2015: 57; Arslan ve Doğan, 2014: 12; Barış ve Erdoğan, 2018: 98; Artan ve Kalaycı, 2014: 72; Barro, 1996: 24; Bozkurt vd., 2018: 26; Cevizli, 2013: 89; Çukurçayır ve Tezcan, 2011: 72). Demokrasi kurumsal yapılarıdaki adaleti sağlayabilmektedir. Bu durum serbest piyasa ekonomilerinde piyasaya olan güveni arttırmakta ve ekonomik büyüme üzerinde yatırımlar aracılığıyla pozitif bir etki oluşturmaktadır (Bhagwati, 2002: 159).

Gelir gruplarına göre yapılan bu çalışmada ekonomik anlamda üstün ülkelerin çoğunda demokrasinin sürece dahil edilerek özgürlük ve eşitlik ilkesine uygun bir biçimde işlendiği yorumu yapılabilir. Doğal kaynakları bakımından zenginliği elde etmiş ülkelerde demokratik kurumların işlerliği hakkında genel bir yorum yapmak doğru değildir. Öte yandan bir alt gelir grubunda yer alan üst orta gelirli ülkeler için GSYİH ile sivil özgürlük ve politik özgürlük değişkenlerinin farklı yönlü ilişkilere sahip olmasının sonucu olarak demokrasinin bu seviyedeki gelir gruplarında tam olarak desteklenemeyeceği ya da kararsız bir çizgide olduğu söylenebilir. Çalışmadaki analiz sonucuna göre elde edilen bulgular bu yöndedir. Özgürlük evi metodolojisine göre bir ülke 1 ile 2,5 değerleri arasında bir sivil ve politik özgürlük puanına sahipse özgürdür (FH, 2019: 18). Analizde yer alan

yüksek gelirli 19 ülkenin 16 yıllık politik ve sivil özgürlük verileri ele alındığında %98 oranında ülkelerin özgür olduğu söylenebilir. Öte yandan üst orta gelirli 14 ülkenin 16 yıllık verisi üzerinden politik özgürlük değeri %66 iken; sivil özgürlük değeri %33'tür. Üst orta gelirli ülkeler için iki özgürlük arasındaki dengesiz dağılım ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki yaratıyor olabilir. Ayrıca verilen politik hakların, politika yapıcı tarafından politikaların sivil özgürlükleri destekleyici nitelikte belirlenmemesi ek olarak negatif bir ilişkiyi beraberinde getiriyor olabilir.

Daha önce üst orta gelirli ülkelerde demokrasinin işleyiş anlamında sıkıntılı olduğu belirtilmişti. Seçimler, kişilerin seçimlerde eşit standartlarda yer alabilmesi, adaletli muhalefet katılımı ve fırsat eşitlikleri bir ülkede kusursuz bir biçimde yürütülebilir. Fakat yönetimde yer alan kişilerin çıkarları doğrultusunda hareket edip, etmeyeceği konusunda soru işaretleri mevcuttur. Demokratik gelişmiş veya yüksek gelirli ülkelerin çoğunda bu süreç yasayla bağlıdır ve yapılan yanlıştın sonuçları mevcuttur. Gelişmekte olan veya üst orta gelirli ülkelerde hukukun üstünlüğü anlamında yaşanan sıkıntılar, yöneten kişilere sağlanan imtiyaz ve politik haklar, kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda bu hakları kullanabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Bu anlamda demokratikleşme aracılığıyla ekonomik kurumların kurumsallaşması bir çözüm olabilmektedir. Acemoğlu vd. (2015), yaptığı çalışmada demokrasinin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde de demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Demokrasinin kurumsallaşmayı arttırması ve yolsuzluk, gelir adaletsizliğini azaltıcı bir etki oluşturması nedeniyle ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği savunulmaktadır. Aynı zamanda mülkiyet haklarının korunması açısından da demokrasi önem arz etmektedir (Doğan, 2005: 4; Haggard ve Tiede, 2011: 682; Karakaya ve Kantarcı, 2015: 1870; Knutsen vd., 2019: 310).

Genel bağlamda demokrasi, kurumların adaletli bir şekilde işlemesini sağlayacağı için devlete olan güvenin artmasına neden olacaktır. Bu durum yatırımlarda artışa neden olacak bir nedendir. Dolayısıyla ekonomi üzerinde olumlu bir etkinin oluşmasını beraberinde getirecektir. Burada ana mesele gelişmekte olan bir ülkede demokrasiye geçiş sürecinde nasıl bir yol izleneceğidir. Ekonomik

büyüme ile demokrasinin pozitif bir ilişki durumunda olması, üst orta gelir grubunda yer alan ülkeler için başlangıç aşamasında gerçekleşmeyebilir. Demokrasiye geçiş aşamasında yaşanan yolsuzluk, çıkar gözetimi veya demokrasiyle ters düşecek herhangi bir durum ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki yaratabilir. Gelişmekte olan ülkelerde demokratik süreci işleme konusunda yaşanan belirsizlik ve eksiklik sahip oldukları kırılgan ekonomilerinde de negatif bir etki oluşturabilmektedir. Özellikle politik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde baskılayıcı bir etki yarattığı da söylenebilir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde odaklanılması gereken konu ekonomik alanda gelişmedir. Bunun yanı sıra kurumların düzeni adaleti elbette göz önünde bulundurulmalıdır. Bu gelişme sağlanırken; hukukun üstünlüğünü de sisteme entegre etmek önem kazanmaktadır.

Bu çalışma ile amaçlanan literatürde farklı gelir grupları üzerine çok az çalışma olması nedeniyle literatürdeki bu boşluğun doldurulmasıdır. Çalışmada ekonomik büyüme ve demokrasi arasındaki ilişki gelişmiş ülkeleri temsil eden yüksek gelirli ülkeler için bağdaştırıcı yaklaşımı desteklenirken; gelişmekte olan ülkeleri temsil eden üst orta gelirli ülkeler için şüpheli yaklaşım desteklenmektedir. Yüksek gelirli ülkelerde bu ilişkiyi destekleyen çalışmalar Acaravcı ve Erdoğan (2015), Acemoğlu vd. (2015), Başar ve Yıldız (2012), Cevizli (2013), Çukurçayır ve Tezcan (2011), Haggard ve Tiede (2011), Hayaloğlu (2015), Koçak ve Uzay (2017) olarak sayılabilir ve bu sayı artırılabilir. Bu çalışmalarda genel vurgu demokratikleşmeyle birlikte mülkiyet haklarının korunmasının ve kurumsallaşmanın artmasının yanı sıra; yolsuzluk, rüşvet ve çıkar menfaatinin azalacağıdır. Bu sayede kurumlara olan güvenin artması dolaylı yoldan ekonomi üzerinde pozitif bir etki oluşturacaktır. Diğer yandan üst orta gelirli ülkelere şüpheli veya negatif ilişkinin olduğuna dair sonuca ulaşan çalışmalar Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2008), Huntington (1984), Lipset (1959), Barro (1996), Bozkurt vd. (2018), Gündüz ve Duyar (2018), Malikan ve Chitambara (2017), Rachdi ve Saidi (2015), Zouhaier ve Karim'in (2012) olarak belirtilebilir. Bu çalışmalarda ise genel vurgu gelişmekte olan ülkelere sonucun şüpheli veya çatışmacı yaklaşımı desteklemesi ülkeler hakkında kültürel, sosyal ve ekonomik karakteristikler üzerine bilgilerin yetersiz veya kısıtlı olduğu üzerinedir. Literatürde gelişmiş ülkelere oranla gelişmekte olan ülkeler için elde edilen bulgular tutarsız bir görünüm

sergilemektedir. Bu nedenle gelecekte bu konu üzerine yapılacak çalışmalarda ülkelerin bir grup halinde değil tek tek incelenmesi yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra gelir gruplarına göre sınıflandırma yerine rejimlere göre bir gruplandırma da tercih edilebilir. Bu durumda demokrasinin politik veya sosyal yapıda etkilerinin ekonomiye yansımaları üzerinde tartışmak daha sağlıklı olabilir.

KAYNAKLAR

- Acaravcı, A. ve Erdoğan, S. (2015). Türkiye’de Demokrasi, Reel Gelir ve Dışa Açıklık Arasındaki Uzun Dönemli ve Nedensel İlişkiler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31).
- _____ ve Bozkurt, C. (2015). MENA Ülkelerinde Demokrasi-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(4), 119-129.
- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. (2013) *Ulusların Düşüşü*, İstanbul: Doğan Kitap.
- _____ Naidu, S. ve Restrepo, P. ve Robinson, J. (2015). Democracy Does Cause Growth. *Journal of Political Economy*, 127(1), 47-100.
- _____ ve Robinson, J. (2016) *Diktatörlük ve Demokrasinin Ekonomik Kökenleri*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- _____ ve Robinson, J. (2018). Demokrasinin Kar Payı: Hızlı Büyüme, BloombergHT, <https://businessht.bloomberght.com/yorum/haber/2020606-acemoglu-demokrasinin-kar-payi-hizli-buyume>. Erişim Tarihi: 06.03.2019.
- _____ ve Robinson, J. (2019) *Dar Koridor*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Afşar, Ö. A. ve Atgür, M. (2019). Demokratikleşme Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Gelişme İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(4), 1201-1222.
- Akıncı, M., Yüce, Büyüme., ve Yılmaz, Ö. (2014). Ekonomik Özgürlüklerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri Bir Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 81-96.
- Akpınar, A. T. (2012). Türkiye’de Ekonomik Krizler. *Para & Borsa*. 16.09.2012. <https://www.paraborsa.net/i/turkiyedeki-ekonomik-krizler-ve-nedenleri/>.Erişim Tarihi: 23.12.2012.

- Aksoy, S. (2018). Sermaye Birikimi, Teknoloji ve Uluslararasılaşma Olgularını Endüstri 4.0 Döneminde Yeniden Düşünmek. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (23), 1697-1706.
- Aksu, L. (2014). İktisat Ekollerinin İktisadî Büyüme Konusundaki Düşünceleri Ve Modellerinin Analizi. *Türk Dünyası Araştırmalar*. (208), 351-391.
- _____ (2017). Türkiye’de İstihdam, Verimlilik ve İktisadi Büyüme İlişkilerinin Analizi. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 39-94.
- Aktan, C. (2002). *Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Yayınları, 2002.
- _____ (2014). Siyasal Yozlaşmalarla Mücadele Stratejileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 64-91.
- _____ (2015). Özgürlük Felsefesi Üzerine. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 7(2), 55-71.
- Aktaş, M. (2015). A Critical Look at the Concept of Democracy. *Muş Alparslan Üniversitesi*. Retrieved from <http://www.gop-elibrary.com>
- Aljazeera, (2016). Adalet ve Kalkınma Partisi. 12.05.2016. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/adalet-ve-kalkinma-partisi>. Erişim Tarihi: 23.12.2019.
- Altuntepe, N. ve Güner, T. (2013). Türkiye’de İstihdam-Büyüme İlişkisinin Analizi (1988-2011). *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 73-84.
- Arı, M. (2004). *Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Türkiye: 1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Demokratikleşme Süreci*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Ü. ve Doğan, C. (2004). Demokrasi ve Ekonomik Büyüme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-13.

- Ashford, N. (2009). *Özgür Toplumun İlkeleri*, Çev. C. Madenci, Ankara: Liberte Yayınları.
- Ateş, S. (1998). *Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, A., Kızılkaya, O. ve Akarca, T. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasi'nin DYY Üzerindeki Etkisi Ampirik Bir İnceleme. *Business ve Economics Research Journal*, 7(3), 73-88.
- Aydın, Z. (2008). Demokrasi Mühendisliği ve Azgelişmiş Ülkeler. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (1)1, 50-83.
- Ayhan, A. (2009). Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi Türkiye'de Kadın Erkek Eşitliği ve Eşitsizliği. *Hukuk Gündemi*, 45-51.
- Bai, J. Ve Ng, S. (2010). "Panel Unit Root Tests with Cross-Section Dependence: A Further Investigation", *Econometric Theory*, (26), 1088-1114.
- Balcı, A. (2005). Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi ve Hesap Verebilirlik Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 313-338.
- Bardhan, P. (1999). *Democracy and Development: A Complex Relationship*, 93-112. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barış, S. ve Erdoğan, M. (2018). 21. Yüzyılda Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Literatür İncelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 83-102.
- Barro, R. J. (1996). Democracy and Growth. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1-27.
- Başar, S. ve Yıldız, Ş. (2009). İktisadi Büyümenin Demokratikleşme Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(21).

_____ (2012). İktisadi Büyümenin Demokratikleşmeye Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 9-38.

Baykal, D. (2015). Türkiye Ne Zamandır 20 Büyük Ekonomiden Biri, *Doğruluk Payı*, 23.06.2015. <https://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrolu/deniz-baykal/1999-yilindan-beri-dunyanin-en-buyuk-20-ekonomisinden-biriyiz>. Erişim Tarihi: 19.05.2019

BBC News Türkçe, (2018). Türkiye'deki Ekonomik Krizler: 1994, 2001 ve 2007'de Neler Yaşandı?. 17.08.2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45226072>. Erişim Tarihi: 23.12.2019.

Beetham, D. ve Boyle, K. (2005). *Demokrasinin Temelleri*, (2. Baskı), Çev. Aslıhan Zeynep Kopuzlu, Ankara: Adres Yayınları.

_____ (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları*, (2. Baskı), Çev. Bilal Canatan, Ankara: Liberte Yayınları.

Berber, M. (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Trabzon: Derya Kitabevi, 3. Baskı.

Berlin, I. (2007). İki Özgürlük Kavramı. *Liberal Düşünce Dergisi*, Çev. Mustafa Erdoğan, (2), 45-46.

Beşkaya, A. ve Manan, Ö. (2008). Demokrasi İle Ekonomik Büyüme-Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 10(1-2), 1-32.

_____ (2012). Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi İle Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri İle Analizi: Türkiye Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(10), 47-76.

Bhagwati, J. N. (2002). Democracy and Development: Cruel Dilemma or Symbiotic Relationship?. *Review of Development Economics*, 6(2), 151-162.

- Bilecen, H. ve Kibis, E. Y. (2012). Economic Growth and Democracy in Turkey. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(20), 137.
- Bilen, İ. E. (2010). *Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Ekonomik Büyüme: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boratav, K. (2008). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007*, Ankara, *İmge Kitabevi*
- Bozkurt, E., Altınar, A. ve Toktaş, Y. (2018). Demokrasi ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomilerinden Kanıt. *Elektronik Türk Çalışmaları*, 13(14).
- Can, N. (2004). Alexis De Tocqueville'de Toplumsal ve Siyasal Bir Olgu Olarak Demokrasi. *Felsefe Dünyası*, 2(40), 55-64.
- Cevizli, İ. (2013). *Demokrasi ve Ekonomik Gelişme İlişkisi*. (Doktora Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeliköz, Y., Barutçu, E. ve Afsal, M. (2017). Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki; Türkiye Örneği. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(7), 104-118.
- Coşkun, S. (2003). *Çağdaş Siyaset Felsefesinde Negatif ve Pozitif Özgürlük Ayrımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çukurçayır, S. ve Tezcan, K. (2011). Demokratikleşme ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(2), 48-76.
- Danışoğlu, A. Ç. (2007). Para Krizleri: Türkiye'de Yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-11.
- Doğan, A. (2005). Demokrasi ve Ekonomik Gelişme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (25), 1-19.

- Doucouliağos, H. ve Ulubaşoğlu, M. A. (2008). Democracy And Economic Growth: A Meta-Analysis. *American Journal Of Political Science*, 52(1), 61-83.
- Dünya Atlası, (2018), Ülkelerin Yönetim Şekilleri, <https://www.dunyaatlası.com/ulkeler-ve-yonetim-bicimleri-sekilleri/>, Erişim Tarihi: 10.08.2019.
- Eğilmez, M. (2018) *Tarihsel Süreç İçinde Dünya Ekonomisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Elitaş, C. ve Muzır, E. (2014) Küresel İklim Değişikliğinin Üretim Üzerine Etkisi: İstanbul İli Sıcaklık Değişimleri ile Üretim Endeksi İlişkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 6(4), 16-35.
- Erdoğan, M. (2003). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2008). Adalet ve Eşitlik. *Muhafazakâr Düşünce*, (15), 9-22.
- Erkuş, S. (2016). Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Freedom House (FH), (2017). Freedom Of The Press 2017. <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-press>. Erişim Tarihi: 16.12.2019.
- _____ (2018). Freedom In The World 2018: Democracy Crisis, https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2018_Final_SinglePage.pdf. Erişim Tarihi: 10.05.2019
- _____ (2019). Freedom In The World 2019: Democracy In Retreat, https://freedomhouse.org/sites/default/files/feb2019_fh_fitw_2019_report_forweb-compressed.pdf. Erişim Tarihi: 10.04.2019.

_____ (2019). Freedom In The World 2019, <https://freedomhouse.org/report/countries-world-freedom-2019> . Erişim Tarihi: 06.10.2019.

_____ (2019). Freedom In The World 2019 Methodology, https://freedomhouse.org/sites/default/files/202002/Methodology_FIW_2019_for_website.pdf. Erişim Tarihi: 24.04.2020.

_____ (2020). Our History, <https://freedomhouse.org/content/our-history>. Erişim Tarihi: 01.02.2020

Forta, B. (2018). Ekonomik Kriz ve Demokratik Çıkış Yolları. *Birgün Gazetesi*.02.09.2018. <https://www.birgun.net/haber/ekonomik-kriz-ve-demokratik-cikis-yollari-228914>. Erişim Tarihi: 23.12.2019.

Gedikli, A. (2011). Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Öneri Dergisi*. 9(36), 169-188.

Global Inovation Index, (2019). Analysis, <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>. Erişim Tarihi: 15.05.2019

Gombert, T., Blasius, J., Dahm, J., Krell, C. ve Timpe, M. (2009). Sosyal Demokrasinin Temelleri, çev.Recai Hallaç, *Friedrich-Ebert-Stiftung Sosyal Demokrasi Akademisi*, İstanbul.

Gören, Z. (2016). Genel Eşitlik İlkesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (3), 3279-3301. <http://dergipark.gov.tr/maruhad/issue/36500/359881>

Görmüş, A. (2019). Türkiye’de Zamana Dayalı Eksik İstihdamın Karakteristiği: Hanehalkı İşgücü Anketlerinden Bulgular. *Sosyoekonomi*, 27(40), 67-90.

Gülpınar, F. (2012). Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Vatandaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (01), 81-109. <http://dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3065/42508>

- Gündüz, Ç. ve Duyar, M. (2018). Küçülten Demokrasi: Sahraaltı Afrika Ülkeleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1).
- Güriş, S. (2018). *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Haggard, S. ve Tiede, L. (2011). The Rule of Law and Economic Growth: Where Are We?. *World Development*, 39(5), 673-685.
- Hausman, J. A., Taylor, W. E. (1981). Panel Data and Unobservable Individual Effects. *Econometrica*, 49(6), 1377-1398.
- Hayaloğlu, P., Artan, S. ve Baltacı, N. (2014). Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi: Geçiş Ekonomileri Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 199-214.
- _____ (2015). MINT Ülkelerinde Demokrasi Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilemektedir?. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1(1), 17-29.
- Hayek, F. V. (2013). *Özgürlüğün Anayasası*, Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya. Ankara: BıgBang Yayınları.
- Huang, Y. (2011). *Demokrasi Ekonomik Büyüme Engelliyor Mu?*, TEDGlobal, https://www.ted.com/talks/yasheng_huang/transcript?embed=true&language=tr#t-6477, Erişim Tarihi: 06.03.2019.
- Huntington, S. P. (1993). *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*. Çev. Ergun Özbudun, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- IMF, (2019). Current GDP, <https://www.imf.org/en/data>, Erişim Tarihi: 05.04.2019
- _____ (2019). World Economic Outlook Database April 2019, <https://www.imf.org/en/search#sort=relevancy>.

- _____ Data Mapper, (2019). Real GDP Growth, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/APQ/CHN/USA, Erişim Tarihi: 16.05.2019
- _____ (2019). GDP, Current Prices Billions Of U.S. Dollars. <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>, Erişim Tarihi: 10.08.2019
- Berlin, I. (1969). *Four Essays on Liberty*, England: Oxford University Press. 118-172.
- İspir, N. (2011). CB Macpherson'un Liberal Demokrasi Eleştirisi. *İstanbul: Ari Sanat Yayınları*.
- Kant, I. (2001). *Pratik Usun Eleştirisi*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, İstanbul: Say Yayınları.
- Karakaya, U. ve Kantarci, H. B. (2015). The Relationship Between Democracy, Freedom, and Economic Development. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 9(6), 1822-1830.
- Karan, U. (2011). Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı: Hukuksal Çerçeve. *Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (SEÇBİR)*, (3), 135-146.
- Kasapoğlu, M. M. ve Murat, S. (2018). Türkiye'de İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikalarında Yerelleşme: İmek'e Dair Kısa Bir Değerlendirme. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 248-278.
- Kavruk, B. (2018). "Ülkelerin Zenginliğinde Sermaye Birikimi ve Türkiye", *Dünya Ekonomi Gazetesi*. 11.12.2018. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/ulkelerin-zenginliginde-sermaye-birikimi-ve-turkiye/434422> Erişim Tarihi: 15.05.2019.

- Kaya, P. A. (2007). *Avrupa Birliği ve Türk İş Hukuku Bağlamında Eşitlik İlkesi*. Ankara: Nobel Basım Yayın Dağıtım.
- Knutsen, C. H., Gerring, J., Skaaning, S. E., Teorell, J., Maguire, M., Coppedge, M. ve Lindberg, S. I. (2019). Economic Development and Democracy: An Electoral Connection. *European Journal of Political Research*, 58(1), 292-314.
- Koçak, E. ve Uzay, N. (2017). Türkiye'de Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(3), 705-723.
- Korkmaz, E. (2019). Gelişmekte Olan Ülkelerde Demokrasi ve Kalkınma İkiz Problemi. *Yeniçağ Gazetesi*. 26.03.2019. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/gelismekte-olan-ulkelerde-demokrasi-ve-kalkinma-ikiz-problemi-51287yy.htm> Erişim Tarihi: 11.10.2019.
- Koyuncu, H. (2019). Dünya Bankası'ndan Üç Yıllık Öngörü: Küresel Ekonomide Yavaşlama Dönemi, Euronews Haber, 09-01-2019, <https://tr.euronews.com/2019/01/09/dunya-bankasindan-uc-yillik-ongoru-turkiye-icin-resesyon-beklemiyoruz>.
- Kuçuradi, I. (1998). Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları. *Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin*, 75, 21-27.
- Kuepper, J. (2019). What Is Developing Country. Blog, 07.07.2019. <https://www.thebalance.com/what-is-a-developing-country197898> Erişim Tarihi: 08.10.2019
- Kurt, S. ve Berber, M. (2008). Türkiye'de Dışa Açıklık Ve Ekonomik Büyüme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 57-80.
- Kuşat, N. (2011). Demokratikleşme Sürecini Tamamlayamamış Toplumların Ekonomik ve Siyasi Açından Değerlendirilmesi: Sürdürülebilir Demokrasi. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C, 18.

- Li, M. (2006). Inflation and Economic Growth: Threshold Effects and Transmission Mechanisms. Canadian Economics Association Annual Conference, Montreal.
- Lijphart, A. (2011). Democratic Quality in Stable Democracies. *Society*, 48(1), 17-18.
- Linz, J. J. (2012). *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çev. Ergun Özbudun. Ankara: Liberte Yayınları.
- Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69-105.
- Mallik, G. ve Chowdhury, A. (2001). Inflation and Economic Growth: Evidence From Four South Asian Countries. *Asia-Pacific Development Journal*, 8(1), 123-135.
- Mankiw, N., Romer, D. ve Weil, D. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Marshall, Büyüme. ve Marshall, E. (2017). Global Report 2017. Systemic Peace. Vienna, USA. <https://www.systemicpeace.org/>
- Mill, J. S. (2008). *Özgürlük Üzerine*, Çev. Tuncay Türk, İstanbul: Oda Yayınları.
- Montesquieu, C. (1998). *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Muratoğlu, Y. (2011). Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *In International Conference on Eurasian Economies, Bishkek-Kyrgyzstan*, 12-14.
- OECD, (2015). Gini Coefficient, <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, Erişim Tarihi: 05.04.2019.

- _____ (2016). *PISA 2015 Technical Report*, Paris: OECD Published.
https://read.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2015-results-volume-i_9789264266490-en#page318. Erişim Tarihi:18.05.2019
- _____ (2019). Gross Domestic Spending on R&D, <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi:18.05.2019
- _____ (2020). G20- Quarterly Growth Rates of GDP in Volume.
<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=33940>
- Ourdatainworld, (2016). Number of World Citizens Living Under Different Political Regimes, <https://ourworldindata.org/democracy>.
- Özden, M. ve Erbay, E. R. (2017). Demokrasi Ekonomik Kalkınma İçin Ön Koşul Mudur?. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(4), 347-358.
- Öztrak, F. (2020). Hukuk Devleti ve Demokrasi Aşındırıldıkça Ekmeğimiz de Küçüldü. *İktisat ve Toplum*, (111), 72-78.
- Pamuk, Ş. (2018). Türkiye'nin 200 Yıllık İktisat Tarihi, 9. Baskı, *TİB Kültür Yayınları, İstanbul*.
- Pettit, P. (1998). *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. Çev. Hande Koçak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Polat, H. (2011). Türkiye Ekonomisinde İmalat Sanayi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 24-39.
- Przeworski, A. ve Limongi, F. (1993). Political Regimes and Economic Growth. *Journal of Economic Perspectives*, 7(3), 51-69.
- Rachdi, H. ve Saidi, H. (2015). Democracy and Economic Growth: Evidence in MENA Countries. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 616-621.

- Ringen, S. (2009). *Demokrasi Neye Yarar?: Özgürlük ve Ahlaki Yönetim Üzerine*. Çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Rosenfeld, M. (2011). *The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy*. Southern California Law Review, 74, 1307-1351.
- RSF, (2019). World Press Freedom Index. https://rsf.org/en/ranking_table, Erişim Tarihi 11.12.2019.
- _____ (2019). 2019 World Press Freedom Index – A Cycle Of Fear. <https://rsf.org/en/2019-world-press-freedom-index-cycle-fear> Erişim Tarihi: 20.12.2019.
- Saatcioğlu, C. ve Karaca, O. (2015). İktisadi Kalkınmanın Demokrasi Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(4).
- Sabillon, C. (2004). *World Economic Historical Statistics*. <https://ebookcentral.proquest.com>
- Sartori, Büyüme. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev. T. Karamustafaoğlu ve T. Turhan, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. United Kingdom: George Allen and Unwin Publishers.
- Sekmen, F., Solak, F., Bülbül, Y. ve Kutlar, A. (2014). *Demokrasi ve Ekonomi: Askeri Müdahalelerin Türkiye'ye Maliyeti*. Veri Tabanı: <http://www.gop-elibrary.com>
- Selim, B. (2018). "R Programlama Serisi-3 Tanımlayıcı İstatistikler." https://www.academia.edu/36088729/R_ile_Tan%C4%B1mlay%C4%B1c%C4%B1_%C4%B0statistikler.pdf. Erişim Tarihi: 12.05.2020.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*, Çev. Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Sirowy, L. ve Inkeles, A. (1990). The Effects Of Democracy On Economic Growth And Inequality: A Review. *Studies in Comparative International Development*, 25(1), 126-157.
- Schmidt, M. Büyüme. (2001). *Demokrasi Kuramına Giriş*, Çev. M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları.
- Systemic Peace, (2019). Polity IV Project, Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2018, <https://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>
Erişim Tarihi: 6.10.2019
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to The Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Şahin, D. (2013). Geçiş Ekonomilerinde Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 45-57.
- Şanlısoy, S. (2010). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Süreç Politikaları Etkileşimi. *Sosyoekonomi, Dergisi* 13(2): 191-214.
- Şen, A., Taşar, İ. ve Açı, Y. (2016). Türkiye’de Enflasyonla Büyümeye Yönelik Yeni Kanıtlar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-10.
- Şimşek, T. (2015). *Modern Konjonktür Teorileri Çerçevesinde Ekonomik Dalgalanmalar: Politik İstikrarın Etkileri Üzerine Panel Veri Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Tarhan, R. B., Gençkaya, Ö. F., Ergül, E., Özsemerci, K. ve Özbaran, H. (2006). Yolsuzlukla mücadele TBMM raporu (Bir olgu olarak yolsuzluk: Nedenler, etkiler ve çözüm önerileri) (2. Baskı). Ankara: Matsa.
- Taşar, M. O. ve Çevik, S. (2017). Yolsuzluk ve Rüşvetin Kültürel Belirleyicileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (38), 140-153.

Tatoğlu, F. Y. (2018). *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınları.

_____ (2018). *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınları.

_____ (2018). *Panel Zaman Serileri Analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Tavares, J. ve Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review*, 45(8), 1341-1378.

TBMM, (2019), İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.

Erişim Tarihi: 15.04.2019

TI, (2018) Corruption Receptions Index. <https://www.transparency.org/cpi2018>

Erişim Tarihi: 20.11.2019

Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 1113-1132.

TÜİK, (2020). Temel İstatistikler. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.

Türker, M. T. (2009). İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 87-91.

TCMB, (2020). Belirlenen Gösterge Niteliğindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kurları. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+page+site+area>.

Urhan, V. (2016). Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük. Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (26), 103-119.

Uslu, A. (2012). Demokrasi., *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişki*, Editör: Atılğan G. ve Aytekin E., İstanbul: Yordam Yayıncılık 137-150.

Üçok, C. (1962). *Siyasal tarih 1789-1950*. Ankara: Ajans Türk Matbaası.

Ünsal, E. (2016). *İktisadi Büyüme*, Ankara: BB101 Yayınevi.

Üzar, U. (2017). Post Keynesyen İktisat, Ana Akım İktisada Alternatif Olabilir mi? 2008 Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39(1), 281-305.

World Bank (Dünya Bankası), (2019). GDP Growth (Annual %), <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.kd.zg>

_____ (2019). GDP Growth (annual %), Turkey. [https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=Dışa Açıklık](https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=Dışa+Açıklık)

_____ (2019). GDP Growth (annual %) Korea Rep. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UY-KR>

_____ (2019). Literacy Rate, Adult Total (% of people ages 15 and above). <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS>.

_____ (2019). GDP Per Capita (Current US\$), <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.pcap.cd>. Erişim Tarihi: 10.03.2019

_____ (2019). Bribery İncidence (% Of Firms Experiencing At Least One Bribe Payment Request), <https://data.worldbank.org/indicator/IC.FRM.BRIB.ZS?end=2018&start=2016&type=shaded&view=chart>. Erişim Tarihi: 10.12.2019.

_____ (2019). Worldwide Governance Indicators 2019. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#>

- _____ (2019). New Country Classifications by Income Level: 2019-2020, Blog: 01.07.2019. <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2019-2020>. Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- WJP, (2019). World Justice Project: Rule Of Law Index Report, https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Single%20Page%20View-Reduced_0.pdf, Erişim Tarihi: 25.03.2019.
- _____ (2020). Who We Are?, <https://worldjusticeproject.org/about-us/who-we-are> Erişim Tarihi: 01.02.2020.
- Vinayagathan, T. (2013). Inflation and Economic Growth: A Dynamic Panel Threshold Analysis for Asian Economies. *Journal of Asian Economics*, 26, 21-41.
- Yalman, İ. N. Sandalcılar, A. R. ve Demirkoparan, F. (2011). Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye,” Atatürk Ü. *İİBF Dergisi*, 10.
- Yay, Büyüme. (2002). İktisadi Gelişme ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Bir Sınama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 52(1), 27.
- Yayla, A. (2000). *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*. Ankara: Liberte.
- Yenişafak, (2016). Dolar Tarihi Zirveyi Gösteren 4 Olay. 30.10.2016. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/dolar-tarihi-zirveyi-gosteren-4-olay-2572426>. Erişim Tarihi: 23.12.2019.
- Zouhaier, H. ve Karim, K. M. (2012). Democracy, Investment And Economic Growth. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(3), 233-240

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ayşe Nur DESTEBASI
Doğum Yılı ve Yeri : 1994/Tokat
Lisans Öğrenimi : Ege Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yabancı Dili : İngilizce
E-Posta Adresi : aysenur-destebasi@hotmail.com.